

Analýza přístupů municipalit k plánování a hodnocení udržitelného rozvoje

Centrum pro otázky
životního prostředí
Univerzita Karlova v Praze

Praha 2016

Dokument je výstupem zakázky „**Analýza přístupů municipalit k plánování a hodnocení udržitelného rozvoje**“ Ministerstva pro místní rozvoj ČR. Ta byla řešena Centrem pro otázky životního prostředí Univerzity Karlovy v období duben–srpen 2016.

Autorský tým: doc. PaedDr. Tomáš Hák, PhD.
doc. RNDr. Svatava Janoušková, PhD.
Prof. RNDr. Bedřich Moldan, CSc.

© 2016 Ministerstvo pro místní rozvoj a Centrum pro otázky životního prostředí UK

Praha 2016

Text neprošel jazykovou úpravou

**Analýza přístupů municipalit k plánování a hodnocení
udržitelného rozvoje**

Obsah

Obsah.....	5
Seznam tabulek.....	6
Seznam obrázků	7
Seznam zkratk.....	8
Úvod	9
1. Cíle udržitelného rozvoje (SDGs) – Agenda 2030.....	16
2. Evropské společné indikátory.....	22
3. Chytrá města (<i>Smart Cities</i>)	27
4. Místní Agenda 21	33
5. Pakt starostů a primátorů v oblasti klimatu a energetiky.....	40
6. Referenční rámec pro udržitelná evropská města.....	45
7. Udržitelná lidská sídla (<i>Habitat OSN</i>).....	50
8. Komunitně vedený místní rozvoj	56
9. Zdravá města (<i>Healthy Cities</i>).....	62
10. Zelená města (<i>Green Cities</i>).....	69
11. Hlavní poznatky a aplikovatelnost iniciativ při hodnocení a plánování udržitelného rozvoje v ČR72	
12. Vazba iniciativ na metodiky MMR	75
13. Případové studie	78
14. Závěr.....	93
Použitá literatura a ostatní zdroje	95

Seznam tabulek

Tab. 1 Napojení témat resp. oblastí Cílů udržitelného rozvoje (SDGs) na Aalborské závazky	17
Tab. 2 Kategorizace cílů udržitelného rozvoje (SDGs) pro municipální úroveň aplikace v ČR.....	19
Tab. 3 Napojení témat resp. oblastí ECI měst na Aalborské závazky	24
Tab. 4 Souvislost témat ECI s Cíli udržitelného rozvoje pro roky 2015–2030 (SDGs).....	26
Tab. 5 Souvislost témat Chytrých měst s Aalborskými závazky	30
Tab. 6 Souvislost témat Chytrých měst s Cíli udržitelného rozvoje pro roky 2015–2030 (SDGs).....	32
Tab. 7 Napojení témat resp. oblastí MA21 na Aalborské závazky	35
Tab. 8 Souvislost témat MA21 s Cíli udržitelného rozvoje pro roky 2015–2030 (SDGs).....	38
Tab. 9 Souvislost témat, resp. oblastí Paktu na Aalborské závazky.....	42
Tab. 10 Souvislost témat Paktu s Cíli udržitelného rozvoje pro roky 2015–2030 (SDGs)	44
Tab. 11 Souvislost cílů RFSC s Aalborskými závazky	46
Tab. 12 Napojení cílů RFSC na Cíle udržitelného rozvoje pro roky 2015–2030 (SDGs)	48
Tab. 13 Souvislost témat, resp. oblastí Agendy Habitat s Aalborskými závazky	52
Tab. 14 Napojení témat resp. oblastí Agendy Habitat na Cíle udržitelného rozvoje pro roky 2015–2030 (SDGs).....	54
Tab. 15 Souvislost témat CLLD s Aalborskými závazky	58
Tab. 16 Napojení témat CLLD na Cíle udržitelného rozvoje pro roky 2015–2030 (SDGs).....	60
Tab. 17 Napojení priorit, resp. témat Zdravých měst na Aalborské závazky.....	64
Tab. 18 Souvislost témat Zdravých měst s Cíli udržitelného rozvoje pro roky 2015–2030 (SDGs)	67
Tab. 19 Přehled tematických a klíčových indikátorů (pro obce i kantony) systému CERCLE	81

Seznam obrázků

Obr. 1 Systém implementace udržitelného rozvoje ve Švýcarsku	79
Obr. 2 Plocha sídel (zastavěných ploch – bydlení a infrastruktura).....	80
Obr. 3 Švýcarské obce a kantony zapojené do systému CERCLE.....	81
Obr. 4 Kanton St. Gallen – profil silných a slabých stránek.....	83
Obr. 5 Vztah mezi ekonomickou výkonností a kvalitou životního prostředí měst	87
Obr. 6 Vývoj emisí skleníkových plynů Osla a směřování ke stanoveným cílům pro rok 2030 a 2050	89
Obr. 7 Spotřeba kancelářského papíru.....	92

Seznam zkratk

CCP – Města pro integrovanou akci k ochraně klimatu (*Cities for Climate Protection*)

CDI – Index městského rozvoje

CENIA – Česká informační agentura životního prostředí

CEMR – Rada Evropských municipalit a regionů

CLLD – Komunitně vedený místní rozvoj

ČOV – Čistírny odpadních vod

ECI – Evropské společné indikátory

EU ETS – Evropský systém emisního obchodování

EUKN – Evropská síť znalostí městských záležitostí

GRI – Globální iniciativy pro podávání zpráv

LEADER – Propojení aktivit rozvíjejících venkovskou ekonomiku

LPI – Index dlouhodobého znečištění

MA – Miléniové hodnocení ekosystémů

MA21 – místní Agenda 21

MAS – Místní akční skupina

MMR – Ministerstvo pro místní rozvoj

NSZM ČR – Národní síť Zdravých měst České republiky

OECD – Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj

PRV – Programu rozvoje venkova

RFSC – Referenční rámec pro udržitelná evropská města

SC – Chytrá města (*Smart Cities*)

SDG – Cíl udržitelného rozvoje

TAČR – Technologická agentura ČR

TIMUR – Týmová iniciativa pro místní udržitelný rozvoj

UN HABITAT – Program pro lidská sídla OSN

UR – udržitelný rozvoj

WHO – Světová zdravotnická organizace

Ministerstvo pro místní rozvoj je dle zákona o podpoře regionálního rozvoje gestorem regionální politiky v ČR. Tato studie přináší kritické zhodnocení existujících iniciativ a přístupů municipalit k hodnocení a plánování udržitelného rozvoje. Pro analýzu byly vybrány tyto iniciativy:

1. Cíle udržitelného rozvoje OSN (*Sustainable Development Goals* – konkrétně SDG 11)
2. Evropské společné indikátory (*European Common Indicators*).
3. Chytrá města (*Smart Cities*)
4. Místní Agenda 21 (*Local Agenda 21*)
5. Pakt starostů (*Covenant of Mayors*)
6. Referenční rámec pro udržitelná evropská města (*Reference Framework for European Sustainable Cities*)
7. Udržitelná lidská sídla (*Habitat*, OSN)
8. Udržitelné komunity (*Sustainable Communities*; *CLLD – Community Local-led Development*)
9. Zdravá města (*Healthy Cities*, WHO)
10. Zelená města (*Green Cities*)

Analýza těchto iniciativ je provedena podle jednotné osnovy. Hodnotí se aplikace či vztah k určitému koncepčnímu rámci pro hodnocení udržitelnosti, vazba iniciativy na národní úroveň, její vztah k dimenzím a tématům udržitelného rozvoje, a existence měřítek v podobě indikátorů. Základní struktura/obsah analýzy jednotlivých iniciativ:

- 1) Základní informace (včetně event. aplikace koncepčního rámce)
- 2) Stručný popis vazby na národní úroveň
- 3) Vztah k pilířům UR (environmentální, sociální, ekonomický, event. institucionální)
- 4) Vztah k tématům UR (kritéria – Aalborské závazky, principy Agendy 2030)
- 5) Indikátory (bude řešeno celkovým posouzením, nikoliv specificky pro jednotlivé indikátory; pro posouzení budou využity jako referenční kritéria mj. tzv. *Bellagio principles*¹).

V souvislosti s hodnocením rozvoje z hlediska jeho udržitelnosti se v odborné literatuře používají termíny jako rámec, koncept, princip, kritérium ad. Přestože koncepce udržitelného rozvoje je známa již okolo 30 let², tyto termíny bývají často zaměňovány, postrádají definiční vymezení, kombinují přístupy teoretické s praktickými aplikacemi atd. Pro potřebu této studie chápeme některé výše uvedené pojmy následovně:

Ad 1) Základní informace (včetně event. aplikace koncepčního rámce)

Podobně jako neexistuje pouze jedna definice udržitelného rozvoje, neexistuje také jediný nebo hlavní koncept, přístup nebo metoda pro hodnocení udržitelnosti. Pro analýzu vybraných

¹ Viz http://disciplinas.stoa.usp.br/pluginfile.php/106018/mod_resource/content/1/texto_3.pdf;

http://acwi.gov/swrr/Rpt_Pubs/prelim_rpt/Chapter_3_SelSusInd.pdf ad.

² Zpráva Komise Brundladvé „Naše společná budoucnost“; někdy se však počátky úvah o udržitelném rozvoji datují již do doby vydání publikace Meze růstu (známá jako První zpráva Římského klubu) v roce 1972 – od té doby pak uplynulo již 44 let. Tato studie konstatovala, že nekonečný růst není možný v prostředí limitovaných zdrojů atd.

iniciativ pro udržitelný rozvoj na místní úrovni z hlediska aplikace (či vztahu k) určitého konceptu či rámce nelze stanovit jejich taxativní výčet. Vyvinutých a potenciálně aplikovatelných konceptů existuje celá řada, neexistuje však jejich celkový přehled, chybí jejich klasifikace či typologie, není jednotná terminologie, atd. Dalším metodickým problémem je, že analyzovaná iniciativa někdy neodkazuje na aplikovaný koncept explicitně (a vztah tedy není zřejmý), jindy iniciativa kombinuje rámců více apod. V této studii je tedy základním rozlišením posouzení, zdali iniciativa využívá politicky založený nebo odborný koncept či rámec³. Politickým rámcem rozumíme definování témat rozvojové agendy měst a obcí, které vychází z všeobecně přijatých principů udržitelnosti aplikovaných v politice, tj. zapracovaných do municipálních strategií a politik, akčních plánů apod. Příkladem může být strategický plán města pokrývající všechny pilíře a témata udržitelného rozvoje (sociální prostředí, územní plánování, životní prostředí, vzdělávání ad.), který zároveň aplikuje principy udržitelného rozvoje (předběžná opatrnost, středně- a dlouhodobé cíle, participace ad.). Odborný koncept či rámec je založen na ověřené teorii nebo empirických zkušenostech. Využívá znalostní základnu jedné nebo více vědních disciplín; pro koncepty relevantní z hlediska hodnocení udržitelného rozvoje je typický multidisciplinární přístup.

V praxi se lze většinou setkat s přístupy kombinujícími prvky politického a odborného rámce. Politický rámec poskytuje celkovou legitimitu a na obecnější úrovni určuje hlavní směry rozvoje. Na ně pak navazují dílčí a podrobnější strategie a plány, které doplňují a posilují priority směřování města. Ty jsou založeny na odborných poznatcích relevantních disciplín (tvoří prvky nebo ucelený odborný rámec). Myšlenky a návody obsažené v politických i v odborných konceptech se pak stávají základem praktického provádění politiky v oblasti udržitelného rozvoje. Jednotlivé principy i celé koncepty se postupně vyvíjejí a zlepšují a zároveň se opouštějí ty, které se prokázaly jako neefektivní nebo nevýznamné. Bez takového vývoje si nelze pokrok směrem k udržitelnosti rozvoje představit.

Pro posouzení vztahu deseti vybraných iniciativ k určitému konceptu či rámci uvádíme příkladem nejznámější (nejčastěji citované) odborné koncepty:

- Ekosystémový přístup (*ecosystem approach*)⁴

Ucelená koncepce vztahů mezi přírodním prostředím a kvalitou lidského života byla vypracována v rozsáhlém projektu Miléniové hodnocení ekosystémů (*Millennium Ecosystem Assessment*). Základem celé koncepce jsou vztahy mezi ekosystémovými službami (*ecosystem services*), lidským blahobytem (*human wellbeing*) a přímými a nepřímými příčinami změn. Ekosystémové služby jsou definovány jako přínosy, které lidé získávají od ekosystémů. Termín kvalita života (či blahobyt) má široký význam, znamená souhrn materiálních i nemateriálních podmínek lidského života. Podle miléniového hodnocení má kvalita života pět základních složek: materiální předpoklady pro dobrý život, zdraví, dobré mezilidské vztahy, svoboda volby, jistoty a bezpečnost. Dostatečná úroveň přírodních služeb je jednou z nutných podmínek zachování kvality lidského života.

³ Více viz http://www.cbs.nl/NR/rdonlyres/20D56716-8CFD-4A0F-B372-2AB2085268CE/0/Ecological_indicators_Kuligetal.pdf

⁴ Viz např. <https://www.cbd.int/ecosystem/>

- „Stopování“ (*footprinting*)⁵

Stále více subjektů (jednotlivců, firem, municipalit i států) zahrnuje do svých strategií řízení informace o velikosti zátěže, kterou působí na prostředí. Ekologická stopa kvantifikuje zátěž danou spotřebou obnovitelných zdrojů, uhlíková stopa informuje o zátěži klimatického systému produkcí skleníkových plynů, vodní stopa stanovuje nároky na vodní zdroje (čerpání i znečištění) a materiálová stopa kvantifikuje všechny suroviny vstupující do společenského systému a toky vystupující v podobě odpadů. Stanovení vlastních stop je pozitivně vnímáno od všech zainteresovaných subjektů (investoři, veřejnost, ...), navíc je prvním nezbytným krokem ke snahám o snižování zátěže prostředí, tedy snahám o zmenšování stop.

- Decoupling (*decoupling*)⁶

Až dosud bylo uspokojování lidských potřeb a zátěž vyvíjená na životní prostředí úzce spjata. Rostla-li životní úroveň obyvatel, docházelo zpravidla také k růstu této zátěže, i když v případě rozvinutých průmyslových států byl často tento tlak přesouván do zahraničí (dovoz surovin či přesun „špinavých“ výrobních provozů do rozvojových zemí) a tak došlo k vyčištění jejich domácího životního prostředí. Jedním z cílů zejména vyspělých států se proto v rámci dosažení udržitelnosti rozvoje stalo přerušit závislost zátěže životního prostředí na hospodářském růstu, který v tomto případě zastupuje uspokojování lidských potřeb a růst životní úrovně. Pro toto odpoutání velikosti hospodářské výkonnosti od velikosti tlaku či zátěže vyvíjené na životní prostředí se i v češtině již vžilo označení „*decoupling*“⁷. Podle jeho povahy lze rozlišit absolutní či relativní *decoupling*.

- Městský metabolismus (*urban metabolism*)⁸

Lidé svůj celkový (společenský) metabolismus udržují s cílem dosáhnout žádoucí, tedy v daném čase nejvyšší možné kvality života. Metabolismem se rozumí vstupní a výstupní toky materiálů a energií a procesy jejich zpracování uvnitř systému. Zájem výzkumníků zabývajících se zkoumáním antropogenního metabolismu přirozeně přitahovala místa s vysokou koncentrací populace a bohatství, kde je spotřebováváno velké množství materiálů, energie i prostoru (území). Termín městský metabolismus (*metabolism of cities, urban metabolism*) je používán od 60. let min. století, kdy se zkoumaly vstupní a výstupní toky pro hypotetické americké město o velikosti jednoho milionu obyvatel. Jedním ze závěrů současných výzkumů je, že změnit městský převážně lineární (průtokový) metabolismus na cyklický je náročný a dlouhodobý proces, který vyžaduje nejen nové technologie – znamená podstatnou změnu v životním stylu a hodnotových prioritách obyvatel i v systému řízení města.

Dalšími koncepty, které je možné aplikovat při zkoumání či řízení měst a obcí na principech udržitelného rozvoje jsou kupříkladu:

- zelená ekonomika⁹ (*green economy*)
- oběhové hospodářství¹⁰ (*circular economy*)

⁵ Viz např. <http://ecologic.eu/4218>

⁶ Více viz např. <http://www.oecd.org/tad/agricultural-policies/25481500.pdf>

⁷ Zkrácená verze anglického výrazu *decoupling of environmental pressure from economic performance*

⁸ Více viz např. <https://mitpress.mit.edu/books/sustainable-urban-metabolism>

⁹ Více viz např. http://ec.europa.eu/environment/basics/green-economy/index_cs.htm

- udržitelná spotřeba a výroba¹¹ (sustainable consumption and production)
- Faktor 10¹² (*Factor 10*)

Ad 2) Stručný popis vazby na národní úroveň

Na fungování politického systému se nepodílí jen vláda či státní správa, ale celá řada dalších aktérů, např. politické strany, nestátní neziskové organizace, města, kraje, média apod. Vládnutí v politickém systému ČR se neodehrává jen na jedné úrovni, ale má vertikální charakter: vedle úrovně národní/celostátní je zde přinejmenším ještě úroveň regionů (krajů) a jednotlivých sídel (obce). Vládnutí se dále odehrává i v rovině horizontální, tzn. že se vládne na mnoha místech zároveň (např. jednotlivá ministerstva, jednotlivé regiony, jednotlivá města a obce apod.).

Ve směru nadnárodním je nutno reflektovat, že politický systém ČR je subsystemem politického systému Evropské unie a oba jsou pak součástí širšího systému mezinárodních vztahů. Česká republika je členem řady mezinárodních úmluv, jako jedna z členských zemí OSN přistoupila ke globální politické dohodě v oblasti udržitelného rozvoje Agenda 2030.

Ad 3) Vztah k pilířům UR (environmentální, sociálním, ekonomický, event. institucionální)

Koncepce či strategie udržitelného rozvoje prodělala dlouhý vývoj. Její podoba byla upřesňována průběžně upřesňována a schvalována především na světových summitech pod patronací OSN v letech 1992, 2002 a 2012¹³. Na nich se podílely státy i všechny významné mezinárodní a mezivládní organizace, které se bez výjimky k této koncepci přihlásily. Například Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (OECD) prohlásila udržitelný rozvoj za "zastřešující cíl" pro sebe i pro své členské státy na ministerské konferenci v Paříži v r. 2001. Evropská unie se přihlásila k myšlence udržitelného rozvoje v mnoha prohlášeních a dokumentech (Strategie udržitelného rozvoje Evropské unie byla přijata v Göteborgu v červnu 2001), naposledy ve známé Lisabonské smlouvě z r. 2007. Zdá se tedy, že udržitelný rozvoj lze považovat za současné společenské a kulturní paradigma (event. za převládající paradigma spolu s existencí dalších).

- Tří-pilířový koncept

Současná základní podoba koncepce udržitelného rozvoje se ustálila v definování tří základních pilířů – sociálního, ekonomického a ekologického (environmentálního) rozměru udržitelného rozvoje. Sociální rozměr se týká jednotlivců a společnosti: Lidský rozvoj znamená odstranění chudoby, zlepšování zdraví, delší průměrný věk, méně nemocí, ale také vzdělanost, slušné životní podmínky, bezpečnost; společenský rozvoj se týká především institucí demokracie, zabezpečení lidských práv a svobod a spravedlivého společenského

¹⁰ Více viz např. <http://incien.org/tag/obehova-ekonomika/>

¹¹ Více viz např. http://www.mzp.cz/cz/udrzitelna_spotreba_vyroba

¹² Více viz např. <http://www.enviweb.cz/clanek/obecne/89771/od-faktoru-4-k-faktoru-5> nebo <http://www.factor10-institute.org/>

¹³ Více viz např. <http://www.moldan.cz/index.php/starsi-clanky/83-aktuality/191-globalni-environmentalni-sprava-governance>

uspořádání. Ekonomický rozměr udržitelnosti vychází z nutnosti zachovat při hospodářské činnosti základní kapitál a využívat jen vyprodukovaného zisku. Od období světové krize (2008–2012) došlo ke značnému nárůstu výskytu pojmu „udržitelnost ekonomiky“¹⁴ (udržitelnost finančního systému, fiskální udržitelnost apod.) v odborných analýzách, politických dokumentech i médiích. I přes nedostatečné teoretické rozpracování např. Evropská komise při definování hlavních směrů růstu a zaměstnanosti již hovoří o zabezpečení ekonomické udržitelnosti s ohledem na stárnutí populace, o udržitelnosti stávajících schodků běžného účtu, o udržitelnosti důchodových systémů či o finanční udržitelnosti systémů sociální ochrany. Aby bylo možno dosáhnout udržitelného ekonomického rozvoje, mělo by dojít k zavedení nových mechanismů pro regulaci a dozor. Ekonomická udržitelnost tedy požaduje zařazení ekonomických nástrojů nejen k ovlivňování ekologické politiky ale i (zejména) pro realizaci rozpočtové, fiskální a finanční politiky. Environmentální rozměr poukazuje na to, že hospodářská činnost a celkový civilizační rozvoj jsou nutně ovlivněny přírodními podmínkami. Lidé a jejich činnost jsou součástí zemské biosféry a jsou plně závislí na přírodních zdrojích a na planetárních životodárných systémech, jako je systém klimatický, fyzikálně-chemické fungování atmosféry, hydrologický cyklus či biogeochemické cykly prvků. Důležitým aspektem tohoto tří pilířového pojetí udržitelného rozvoje je zdůraznění vzájemných vazeb mezi těmito rozměry. Udržitelný rozvoj má smysl jedině tehdy, jestliže se podaří jednotlivé dimenze a jejich aspekty vzájemně integrovat.

Toto pojetí v podstatě vychází z definice Světové komise pro životní prostředí a rozvoj¹⁵: Udržitelný rozvoj je takový rozvoj, který zajistí naplnění potřeb současné generace, aniž by byla ohrožena možnost naplnění potřeb generací příštích. Tato základní definice má své nedostatky, přesto však je stále všeobecně uznávána jako důležité východisko a to zejména s poukazem na dvě skutečnosti: Především je to její rozměr etický, ohled k budoucím generacím, ke generacím lidí dosud nenarozených, a na kriticky důležitou dlouhodobou perspektivu, tj. časový horizont bez jakéhokoliv omezení do budoucnosti.

- Kapitálový koncept

Vedle výše uvedeného pojetí udržitelného rozvoje existuje i jeho ekonomicky založený koncept. Kapitálový přístup k udržitelnému rozvoji vychází z ekonomické teorie různých druhů kapitálu. Nejčastější je model tří výrobních faktorů – lidský a společenský kapitál, přírodní kapitál a fyzický, tj. člověkem vytvořený kapitál, které jsou v hospodářském procesu kombinované v různých proporcích za účelem zvýšení toku zboží a služeb. Přírodní kapitál – stejně jako jiné formy kapitálu – lze vyjádřit jeho ekonomickou hodnotou, tedy cenou. Zde se implicitně předpokládá, že cenu přiřadit lze (výjimečnost určitého přírodního fenoménu je pak vyjádřena tak, že daný přírodní kapitál má mimořádně vysokou či nekonečnou hodnotu). Navíc se předpokládá, že monetární vyjádření hodnoty kapitálu je hlavní, nebo dokonce jediný způsob, jak se dá kvantitativně vyjádřit a tudíž zabudovat do nejrůznějších modelů a analýz. Tato „výhoda“ převodu jevů jako zdroje, spotřeba, užitek, produkční možnosti, ad., na společnou jednotku však teoreticky znamená jejich vzájemnou nahraditelnost, kdy lze cokoliv směnít za cokoliv jiného prostřednictvím peněz. Všechny důležité rozdíly mezi jednotlivými typy např. přírodního kapitálu a tím i mezi jednotlivými fenomény jsou tak redukovány na rozdíly v jejich ceně. Kapitálový přístup tak nutně implikuje otázku substitucí mezi různými

¹⁴ Heslo „sustainable economy“ generuje na Googlu přes milion odkazů, ve vyhledávací odborných textů Google Scholar potom přes 18 tisíc odkazů

¹⁵ V roce 1987 vydala svou závěrečnou zprávu „Naše společná budoucnost“ (*Our Common Future*)

druhy zdrojů či kapitálu, což vedlo k definování slabé a silné, resp. velmi silné a velmi slabé udržitelnosti¹⁶.

Kapitálový přístup je intelektuálně velmi zajímavý, vyvolává však řadu metodologických otázek a pro praktickou politiku se zatím nezdá připraven. Z mezinárodních organizací se tímto konceptem nejvíce zabývalo OECD¹⁷ a Statistický úřad Kanady (*Statistics Canada*)¹⁸.

Ad 4) Vztah k tématům UR

Šíři témat udržitelného rozvoje naznačila na cca 300 stranách již "Naše společná budoucnost". Konference v Riu v r. 1992 pak vypracovala akční plán udržitelnosti nazvaný „Agenda 21“. Ta na cca 1000 stranách poněkud technokraticky a preskriptivně stanovila, co by měli různí aktéři na různých úrovních udělat pro dosažení udržitelnosti. Také struktura/obsah tohoto dokumentu (Příloha 1) může sloužit jako inspirace či kontrolní seznam témat udržitelného rozvoje.

- Cíle udržitelného rozvoje (SDGs)

Aktuálně mohou pro vymezení obsahu koncepce udržitelného rozvoje posloužit tzv. Cíle udržitelného rozvoje (*Sustainable Development Goals – SDGs*)¹⁹. 17 Cílů udržitelného rozvoje představují program rozvoje na následujících 15 let (2015–2030) a navazují na úspěšnou agendu Rozvojových cílů tisíciletí (MDGs). Cíle udržitelného rozvoje jsou výsledkem tříletého procesu vyjednávání, který začal na Konferenci OSN o udržitelném rozvoji v roce 2012 v Riu de Janeiro. Na formulaci SDGs se podílely členské státy OSN, zástupci občanské společnosti, podnikatelské sféry, akademické obce ad. Agendu udržitelného rozvoje oficiálně schválil summit OSN v září 2015 v dokumentu „Přeměna našeho světa: Agenda pro udržitelný rozvoj 2030“. 17 SDGs (*goals*) je rozpracováno do 169 dílčích cílů (*targets*), které mají být do března r. 2017 plně operacionalizovány pomocí sady indikátorů (předpokládá se soubor několika set indikátorů). Z analýzy jednotlivých Cílů a dílčích cílů vyplývá, že jejich velká část není pro agendu udržitelného rozvoje na místní úrovni relevantní (viz Příloha 2), ať již z důvodu absence či nevýznamnosti sledovaného jevu, nekompetence k řešení na místní úrovni apod. Jedná se např. o SDG 14 (Chránit a udržitelně využívat oceány, moře a mořské zdroje pro zajištění udržitelného rozvoje) nebo SDG 17 (Oživit globální partnerství pro udržitelný rozvoj a posílit prostředky pro jeho uplatňování), naopak SDG 11 (Vytvořit inkluzivní, bezpečná, odolná a udržitelná města a obce) se svými dílčími cíli zaměřuje výhradně na městskou problematiku jako je bydlení, doprava, inkluze, bezpečnost ad. Celkem lze identifikovat 81 dílčích cílů s plnou nebo částečnou relevancí pro rozvojovou agendu měst. Tyto cíle tedy mohou sloužit jako referenční tematický rámec pro hodnocení vybraných iniciativ z hlediska vazby na témata udržitelného rozvoje.

- Aalborské závazky

¹⁶ Více viz např. E. Neumayer (2003).

¹⁷ Viz <http://www.oecd.org/greengrowth/41414440.pdf>

¹⁸ Viz <http://www.oecd.org/site/worldforum/33626361.pdf>

¹⁹ Více viz např. <http://www.osn.cz/osn/hlavni-temata/cile-udrzitelneho-rozvoje-sdgs-2015-2030/>

Druhým referenčním rámcem pro stanovení, která témata udržitelnosti sledované iniciativy pokrývají, jsou tzv. Aalborské závazky²⁰ (Příloha 3). Na rozdíl od témat globální Agendy 21 jsou specifické pro místní úroveň a v Evropském kontextu. Počátek mají v Evropské kampani za udržitelná města a obce v r. 1994, kdy se v dánském Aalborgu konala první Evropská konference udržitelných měst a obcí. Na konci této konference přijalo 80 zástupců měst a obcí z 39 zemí Evropy tzv. Aalborskou Chartu neboli Chartu evropských měst směřujících k trvale udržitelnému rozvoji. Po konferenci v Aalborgu následovala v r. 1996 druhá Evropská konference udržitelných měst a obcí, která se konala v Lisabonu. Byl přijat tzv. Lisabonský akční plán, který blíže určil konkrétní kroky, jež by měly jednotlivé samosprávy udělat, aby dosáhly závazků plynoucích z Aalborské charty. Třetí Evropská konference udržitelných měst a obcí se konala v roce 2000 v Hannoveru a vyústila v „Hannoverskou výzvu lídrů evropských municipalit na prahu 21. století“. V současnosti Kampaň evropských udržitelných měst a obcí zahrnuje více než 2100 místních a regionálních samospráv z více než 40 zemí. Čtvrtá konference udržitelných měst a obcí (Aalborg+10) se konala v r. 2004 a formulovala tzv. Aalborské závazky. Ty vyjadřují vůli měst zrychlit úsilí o dosažení udržitelného rozvoje a jsou chápány jako zdroj, ze kterého si města vyberou úkoly a opatření podle své specifické situace. Dnes je tato Kampaň největší iniciativou v prosazování udržitelného rozvoje a Místních agend 21 v Evropě. Na úrovni EU probíhá spolupráce s Evropskou komisí na projektu Udržitelných měst a také s Expertní skupinou EU pro městské prostředí.

Ad 5) Indikátory

Posoudit, zdali se lidstvo vyvíjí žádoucím směrem, tedy po trajektorii udržitelného rozvoje, není snadné. Pro hodnocení dosahování cílů nebo vývojových trendů se často využívají indikátory. Ty poskytují jednodušší, snadněji pochopitelný způsob informace, než jsou složité statistiky nebo jiné druhy ekonomických či vědeckých dat. Lze rozlišit indikátory jednoduché a složené: Jednoduchý indikátor (*indicator, individual indicator*) je jednorozměrná veličina, jejímž smyslem je srozumitelným způsobem předat informaci o jednom jevu v určitých souvislostech (například o těžbě uhlí vyjádřené v tunách na obyvatele). Zkoumané veličiny jsou tedy s ohledem na zvolenou jednotku plně určeny jediným číselným údajem. Při pohledu na různé indikátorové soubory zjistíme, že většina indikátorů je získána z primárních dat přímo a mají podobu jednoduchého indikátoru. Složené indikátory se začínají ve světě využívat od 70. let minulého století (např. indexy kvality ovzduší). Složené indikátory je možné vytvářet různou metodikou a zahrnovat do nich různé komponenty. Pro oficiální reporting je nutné používat jen takové indikátory, které jsou založeny na správné metodice, jsou otestovány (ověřeny), jsou pro ně k dispozici spolehlivé údaje nejlépe v podobě časových řad a splňují celou řadu kritérií jako např. významnost (relevance), věrohodnost a legitimita (Parris & Kates, 2003).

- Kritéria hodnocení indikátorů

Tato kritéria se často citují v odborné literatuře, pro hodnocení indikátorů v praxi se však příliš nepoužívají – chybí jejich operacionalizované podoby. Pro účely této studie jsou indikátory příslušející vybrané iniciativě hodnoceny podle tzv. Principů z Bellagia²¹ (*The*

²⁰ Více viz např. [http://www.cenia.cz/web/www/web-pub2.nsf/\\$pid/MZPMSFHUHXXKF/\\$FILE/Aalborske_zavazky.pdf](http://www.cenia.cz/web/www/web-pub2.nsf/$pid/MZPMSFHUHXXKF/$FILE/Aalborske_zavazky.pdf)

²¹ Více viz https://www.iisd.org/pdf/2009/brochure_bellagiostamp.pdf

Bellagio Sustainability Assessment and Measurement Principles), které poskytují jakýsi kontrolní seznam kritérií správného postupu při hodnocení udržitelného rozvoje.

Jedná se o osm principů, z nichž pět má plnou nebo částečnou relevanci pro hodnocení udržitelnosti na místní úrovni – jedná se o principy 2, 3, 4, 5 a 6 (viz Příloha 4). Vzhledem k zadání studie (požadavek hodnotit celkový přístup k využití indikátorů, nikoliv jednotlivé indikátory) budou v hodnocení využity principy 2 (Nezbytné zřetele), 3 (Adekvátní rozsah) a 4 (Rámec a indikátory). Ostatní principy jsou aplikovatelné pro detailnější hodnocení, tedy na konkrétní indikátory, jejich konkrétní prezentaci apod.

1. Cíle udržitelného rozvoje (SDGs) – Agenda 2030

1. Základní informace

1.1. Popis programu Cíle udržitelného rozvoje

Cíle udržitelného rozvoje (*Sustainable Development Goals* – SDGs) jsou sadou 17 globálních rozvojových cílů (viz Příloha 2), které určují směřování zemí v oblasti udržitelného rozvoje v další 15 letech, tedy v letech 2015–2030. Cíle byly projednány na konferenci Organizace spojených národů OSN o udržitelném rozvoji v Rio de Janeiru v roce 2012 a byly schváleny v roce 2015 v New Yorku. Cíle představují konsenzuální představu všech členských zemí OSN o tom, jak pokračovat na cestě naplňování myšlenek udržitelného rozvoje zejména tím, že do roku 2030 bude na světě eliminována extrémní chudoba a podaří se transformovat ekonomiky zemí OSN k udržitelnosti. Cíle udržitelného rozvoje jsou součástí celosvětového rámce udržitelného rozvoje s názvem Agenda 2030.

1.2. Zasazení do koncepčního rámce

Agenda 2030 je první globální politická dohoda, která obsahuje všeobecný a souhrnný akční program v podobě sedmnácti ambiciózních cílů udržitelného rozvoje a 169 cílů dílčích. Na rozdíl od Rozvojových cílů tisíciletí, na které Agenda 2030 navazuje, Agenda 2030 stanoví všeobecný a souhrnný akční program pro všechny země (OSN), s dopadem na jejich domácí politiku. Jednou z významných novinek Agendy 2030 je uznání, že snaha o trvale udržitelný rozvoj si žádá souběžný pokrok na třech polích – ekonomické, sociální a environmentální otázky je třeba řešit společně a integrovaným způsobem. Znamená to, že při plnění cílů je zapotřebí součinnosti všech zemí, přičemž k dosažení cílů je zapotřebí mobilizace kompletní škály zdrojů – mezinárodních, národních, veřejných i soukromých. Agenda 2030 deklaruje silný mechanismus pro sledování a přezkum, který umožní monitorování pokroku při jejím plnění a zajistí odpovědnost vůči občanům. Z výše uvedeného je zřejmé, že agenda 2030, resp. Cíle udržitelného rozvoje představují politický koncepční rámec, který navíc kompletně vytyčuje oblasti, ve kterých má v rámci udržitelnosti dojít k pokroku, včetně řady konkrétních kvantifikovaných cílů, jejichž plnění bude monitorováno za pomoci sady indikátorů (nyní jsou v procesu tvorby).

2. Vazba na národní úroveň

Česká republika je jedna z členských zemí OSN, která přistoupila ke globální politické dohodě v oblasti udržitelnosti Agenda 2030. V Usnesení vlády České republiky ke Zprávě o průběhu a Summitu OSN o udržitelném rozvoji vláda ukládá předsedovi vlády a (zároveň)

předsedovi Rady vlády pro udržitelný rozvoj ve spolupráci s Ministerstvem životního prostředí předložit vládě návrh implementace Agendy 2030 v České republice, včetně relevantních indikátorů (Usnesení vlády ČR č. 61, 2016²²). Zároveň vláda pověřuje předsedkyni Statistického úřadu ČR zajistit koordinaci při naplňování sady indikátorů.

Proces implementace Agendy 2030 do národní politiky ČR je teprve na začátku. Předběžné analýzy však naznačují, že Agenda 2030 bude mít signifikantnější dopady na všechny aktéry udržitelného rozvoje, než tomu bylo doposud. Větší počet cílů i podcílů, které jsou pro ČR závazné, znamená (i) v rámci řady rezortů změny některých současných politik souvisejících s udržitelným rozvojem, měření a sledování pokroku v naplňování těchto politik a větší koordinaci mezi aktéry na národní a mezinárodní úrovni; dále (ii) větší nároky na provázanost plnění cílů na více úrovních (od lokální po globální), což bude vyžadovat větší zapojení místních samospráv, příslušných rezortů i spolupráci na mezinárodní úrovni. Dále (iii) nastolení mezirezortní a nadrezortní koordinace, aby docházelo k podchycení vzájemných vazeb mezi cíli a podcíli a zároveň politické zastřešení, které zaručí promítnutí konkrétních Cílů udržitelného rozvoje do systémových reforem i do konkrétních činností vlády, včetně rozpočtu. Konečně (iv) se zde ukazuje nutnost většího zapojení dalších aktérů například ze soukromého i neziskového sektoru²³. Za významnou lze považovat také skutečnost, že koordinaci naplňování sady indikátorů SDGs byl pověřen statistický úřad, což znamená, že vysoce pravděpodobně datová základna, minimálně na národní úrovni, bude umístěna centrálně v jedné databázi, což významně zjednoduší možnost analýzy pokroku v udržitelném rozvoji v rámci ČR.

3. Vztah k pilířům UR

Agenda 2030 se vztahuje ke všem pilířům udržitelného rozvoje – environmentálnímu, ekonomickému i sociálnímu. Cíl 17 (Oživit globální partnerství pro udržitelný rozvoj a posílit prostředky pro jeho uplatňování, zejména Systémové otázky), ale i řada jiných dílčích cílů potom představuje institucionální ukotvení/pilíř udržitelného rozvoje.

4. Vztah k tématům udržitelného rozvoje

4.1 Souvislost témat Cílů udržitelného rozvoje s Aalborskými závazky

Tab. 1 Napojení témat resp. oblastí Cílů udržitelného rozvoje na Aalborské závazky

Hlavní témata/oblasti Aalborských závazků	Kódy konkrétních cílů/závazků (viz Příloha 3)				
Správa věcí veřejných (A1)	A 1.1	A1.2	A1.3	A1.4	A1.5
Místní řízení k trvalé udržitelnosti (A2)	A2.1	A2.2	A2.3	A2.4	A2.5
Společné přírodní statky (A3)	A3.1	A3.2	A3.3	A3.4	A3.5
Volba zodpovědné spotřeby a životního stylu (A4)	A4.1	A4.	A4.3	A4.4	A4.5
Plánování a rozvoj (A5)	A5.1	A5.2	A5.3	A5.4	A5.5
Lepší mobilita, menší provoz (A6)	A6.1	A6.2	A6.3	A6.4	A6.5 ⁴
Místní akce pro zdraví (A7)	A7.1	A7.2	A7.3	A7.4	A7.5 ³

²² Usnesení vlády ČR ze dne 25. ledna 2016, č. 61 ke Zprávě o průběhu a výsledcích Summitu Organizace spojených národů o udržitelném rozvoji.

²³ Více viz Gandalovičová, L. & Lebeda, P. (2015)

Hlavní témata/oblasti Aalborských závazků	Kódy konkrétních cílů/závazků (viz Příloha 3)				
Živá a udržitelná místní ekonomika (A8)	A8.1	A8.2	A8.3	A8.4	A8.5
Sociální rovnost a spravedlnost (A9)	A9.1	A9.2	A9.3	A9.4	A9.5
Od místního ke globálnímu (A10)	A10.1	A10.2	A10.3	A10.4	A10.5

Pozn.: Žlutá barva označuje závazky, které jsou tématy pokryty

Z analýzy je patrné, že řada Aalborských závazků je v dobrém souladu s Cíli udržitelného rozvoje (SDGs). Může se zdát, že výjimku tvoří závazek 2, který je úzce specifikován na místní řízení k udržitelnému rozvoji. Takový cíl není takto specificky v rámci SDGs rozpracován, nicméně aplikace SDGs na všech úrovních, jak jsme uvedli shora, bude vyžadovat intenzivní zapojení nejen mezinárodních a národních subjektů, ale také místních samospráv i dalších aktérů do procesu naplňování cílů udržitelnosti. Lze tedy konstatovat, že také v tomto jsou SDGs v dobrém souladu s druhým Aalborským závazkem. Podobně lze hodnotit také vztah mezi Cíli udržitelného rozvoje a závazkem/tématem 7 – Místní akce pro zdraví. Celá řada dílčích cílů SDGs týkajících se zdraví je často integrována v plánech rozvoje městského zdraví (zdravotních plánech), jak je známe z řady evropských municipalit, v Aalborských závazcích však tyto cíle tak explicitně specifikovány jako v SDGs nejsou.

Je však také nutné konstatovat, že Cíle udržitelného rozvoje jsou nastaveny širěji, než je tomu u Aalborských závazků. Akcentují nad rámec Aalborských závazků například problematiku udržitelného zemědělství, správu vodních zdrojů, vzdělávání, genderovou problematiku v oblasti řízení, či krizové řízení na všech úrovních ve vztahu k živelním pohromám. Všechna tato témata jsou pro místní úroveň relevantní.

4.2 Uplatnění Cílů udržitelného rozvoje (SDGs) na municipální úrovni

Specificky se municipální úrovni věnuje SDG cíl 11 (Vytvořit inkluzivní, bezpečná, odolná a udržitelná města a obce). Ten přináší z našeho pohledu výběr témat, na která má být z pohledu OSN v rámci života ve městech a obcích brán největší zřetel. Domníváme se nicméně, že při postupu evropských municipalit směrem k udržitelnosti nelze cíl 11 a jeho dílčí cíle naplňovat izolovaně, ale postup k udržitelnosti musí být zakotven v širších kontextech, které stanovují další cíle, resp. dílčí cíle SDGs. To vychází ze skutečnosti, kterou jsme uvedli výše, tedy že řada cílů a dílčích cílů Agendy 2030 má být realizována nejen na úrovni globální a národní, ale do značné části také na úrovni místní. Naše analýza se tedy nezaměřila jen na provázanost jednotlivých iniciativ s tímto jedenáctým cílem SDGs, ale i s dalšími relevantními cíli.

Vzhledem k tomu, že u řady dílčích cílů však není v mnoha případech patrné, ke které ze tří úrovní – mezinárodní, národní či místní je podcíl přiřazen, provedli jsme pro účely naší studie kategorizaci těchto dílčích cílů. Dílčí cíle SDGs jsme rozdělili do třech kategorií, které uvádí Tabulka 2. První jsou ty dílčí cíle, které bude možno a nutno naplňovat na všech úrovních, tedy i místní (bíla barva pole, černé písmo). Druhou kategorií jsou dílčí cíle, které bude možno naplňovat na místní úrovni zčásti (bíla barva pole, červené písmo). Třetí kategorii pak tvoří dílčí cíle, které lze naplňovat pouze na úrovni národní či mezinárodní (modrá barva pole, černé písmo), či dílčí cíle, které jsou z hlediska ČR irelevantní (např. ochrana a udržitelné využívání oceánů). Vůči vybraným cílům další iniciativy v této studii porovnáváme.

Tab. 2 Kategorizace cílů udržitelného rozvoje (SDGs) pro municipální úroveň aplikace v ČR

Cíle udržitelného rozvoje pro roky 2015–2030 (Goals)	Dílčí cíle udržitelného rozvoje pro roky 2015–2030 (Targets)												
Vymýtit chudobu ve všech jejích podobách všude ve světě (SDG 1)	SDG 1.1	SDG 1.2	SDG 1.3	SDG 1.4	SDG 1.5	SDG 1a	SDG 1b						
Vymýtit hlad, dosáhnout potravinové bezpečnosti a zlepšení výživy, prosazovat udržitelné zemědělství (SDG 2)	SDG 2.1	SDG 2.2	SDG 2.3	SDG 2.4	SDG 2.5	SDG 2.a	SDG 2.b	SDG 2.c					
Zajistit zdravý životní styl a zvyšovat jeho kvalitu pro všechny v jakémkoli věku (SDG 3)	SDG 3.1	SDG 3.2	SDG 3.3	SDG 3.4	SDG 3.5	SDG 3.6	SDG 3.7	SDG 3.8	SDG 3.9	SDG 3.a	SDG 3.b	SDG 3.c	SDG 3.d
Zajistit rovný přístup k inkluzivnímu a kvalitnímu vzdělávání a podporovat celoživotní vzdělávání pro všechny (SDG 4)	SDG 4.1	SDG 4.2	SDG 4.3	SDG 4.4	SDG 4.5	SDG 4.6	SDG 4.7	SDG 4.a	SDG 4.b	SDG 4.c			
Dosáhnout genderové rovnosti a posílit postavení všech žen a dívek (SDG 5)	SDG 5.1	SDG 5.2	SDG 5.3	SDG 5.4	SDG 5.5	SDG 5.6	SDG 5.a	SDG 5.b	SDG 5.c				
Zajistit všem dostupnost vody a sanitačních zařízení a udržitelné hospodaření s nimi (SDG 6)	SDG 6.1	SDG 6.2	SDG 6.3	SDG 6.4	SDG 6.5	SDG 6.6	SDG 6.a	SDG 6.b					
Zajistit přístup k cenově dostupným, spolehlivým, udržitelným a moderním zdrojům energie pro všechny (SDG 7)	SDG 7.1	SDG 7.2	SDG 7.3	SDG 7.a	SDG 7.b								
Podporovat trvalý, inkluzivní a udržitelný hospodářský růst, plnou a produktivní zaměstnanost a důstojnou práci pro všechny (SDG 8)	SDG 8.1	SDG 8.2	SDG 8.3	SDG 8.4	SDG 8.5	SDG 8.6	SDG 8.7	SDG 8.8	SDG 8.9	SDG 8.10	SDG 8.a	SDG 8.b	
Vybudovat odolnou infrastrukturu, podporovat inkluzivní a udržitelnou industrializaci a inovace (SDG 9)	SDG 9.1	SDG 9.2	SDG 9.3	SDG 9.4	SDG 9.5	SDG 9.a	SDG 9.b	SDG 9.c					
Snížit nerovnost uvnitř zemí i mezi nimi (SDG 10)	SDG 10.1	SDG 10.2	SDG 10.3	SDG 10.4	SDG 10.5	SDG 10.6	SDG 10.7	SDG 10.a	SDG 10.b	SDG 10.c			

Cíle udržitelného rozvoje pro roky 2015–2030 (Goals)	Díličí cíle udržitelného rozvoje pro roky 2015–2030 (Targets)											
Vytvořit inkluzivní, bezpečná, udržitelná města a obce (SDG 11)	SDG 11.1	SDG 11.2	SDG 11.3	SDG 11.4	SDG 11.5	SDG 11.6	SDG 11.7	SDG 11.a	SDG 11.b	SDG 11.c		
Zajistit udržitelnou spotřebu a výrobu (SDG 12)	SDG 12.1	SDG 12.2	SDG 12.3	SDG 12.4	SDG 12.5	SDG 12.6	SDG 12.7	SDG 12.8	SDG 12.a	SDG 12.b	SDG 12.c	
Přijmout bezodkladná opatření na boj se změnou klimatu a zvládnání jejích dopadů (SDG 13)	SDG 13.1	SDG 13.2	SDG 13.3	SDG 13.a	SDG 13.b							
Chránit a udržitelně využívat oceány, moře a mořské zdroje pro zajištění udržitelného rozvoje (SDG 14)	SDG 14.1	SDG 14.2	SDG 14.3	SDG 14.4	SDG 14.5	SDG 14.6	SDG 14.7	SDG 14.a	SDG 14.b	SDG 14.c		
Chránit, obnovovat a podporovat udržitelné využívání suchozemských ekosystémů, udržitelně hospodařit s lesy, potírat rozšiřování pouští, zastavit a následně zvrátit degradaci půdy a zastavit úbytek biodiverzity (SDG 15)	SDG 15.1	SDG 15.2	SDG 15.3	SDG 15.4	SDG 15.5	SDG 15.6	SDG 15.7	SDG 15.8	SDG 15.9	SDG 15.a	SDG 15.b	SDG 15.c
Podporovat mírové a inkluzivní společnosti pro udržitelný rozvoj, zajistit všem přístup ke spravedlnosti a vytvořit efektivní odpovědné a inkluzivní instituce na všech úrovních (SDG 16)	SDG 16.1	SDG 16.2	SDG 16.3	SDG 16.4	SDG 16.5	SDG 16.6	SDG 16.7	SDG 16.8	SDG 16.9	SDG 16.10	SDG 16.a	SDG 16.b
Podněcovat a podporovat efektivní partnerství veřejných institucí, partnerství veřejného a soukromého sektoru a partnerství v rámci občanské společnosti, a to na základě zkušeností a využívání zdrojových strategií partnerství	SDG 17.1 – SDG 17.16		SDG 17.17		SDG 17.18 – SDG 17.19							

5. Data, indikátory

Cíle udržitelného rozvoje (SDGs) jsou doprovázeny sadou globálních indikátorů²⁴. Tato sada není prozatím definitivní, ale lze se domnívat, že většina z navržených indikátorů bude k reportingu pokroku na globální úrovni využita. Každý dílčí cíl SDGs je pokryt alespoň jedním indikátorem, v případě dílčích cílů, které v sobě obsahují více faktů, které mají být měřeny, je stanoveno více indikátorů. Celkem bylo prozatím stanoveno 241 globálních indikátorů, jejich počet se však může měnit. Expertní skupina OSN tvořící indikátorovou sadu se shodla na představě, že jádrem indikátorové sady aplikované v každé členské zemi OSN by mělo být právě těchto 241 indikátorů, které by umožňovaly srovnání mezi zeměmi. Zároveň však expertní indikátorová skupina předpokládá, že tyto globální indikátory budou na národní, regionální, resp. lokální úrovni dále rozpracovány, doplněny dalšími vhodnými indikátory, aby v rámci zemí, regionů i na místní úrovni měli zainteresovaní aktéři dostatečné množství informací o pokroku směrem k udržitelnosti. I o globálních indikátorech však platí, že jsou tvořeny tak, že se snaží postihnout jednotlivé cílové skupiny populace, data jsou tedy dále dělena např. podle příjmu, pohlaví, věku, rasy, etnické příslušnosti či znevýhodnění.

Statistiky jednotlivých zemí, včetně ČR (viz Usnesení vlády ČR č. 61, 2016) se tedy budou jistě zabývat sběrem dat minimálně právě pro naplnění této globální indikátorové sady (pro jednotlivé cílové skupiny v populaci), nicméně před jednotlivými národními i místními politikami udržitelnosti stojí úkol v podobě vypracování dalších návazných indikátorů a sběru dat pro jejich naplnění.

Zkušenost (např. z testování první globální sady indikátorů OSN v letech 1998–2001) a dlouhodobé sledování mezinárodního dění v oblasti hodnocení udržitelného rozvoje ukazuje, že záměrem OSN v této oblasti je získat základní informace o pokroku k udržitelnosti prostřednictvím globálních indikátorů, které budou jednotně reportovány všemi zeměmi (s výjimkou indikátorů, které budou z různých důvodů nerelevantní). Vztah mezi globálními indikátory a indikátory pro regionální, národní nebo tematická hodnocení je zde chápán komplementárně – globální indikátory mají vždy tvořit jádro národních monitorovacích rámců, další indikátory mohou být jednotlivými státy doplňovány dle jejich potřeb. Je zřejmé, že počet indikátorů je pro sledování dílčích cílů omezen do té míry, aby výsledná sada byla ještě praktická a vůbec proveditelná (aby bylo možno data sbírat v globálním rozsahu, tedy i v zemích, které pro monitoring udržitelnosti nemají dostatečné finanční prostředky a často ani odborné předpoklady). Je zřejmé, že pro vyspělé země bude třeba sledovaná fakta dále blíže operacionalizovat a doplnit sadou dalších zpřesňujících údajů. Využít bude jistě možno některých stávajících indikátorů, bude však nutno iniciovat některé nová sledování na národní nebo i místní úrovni. Lze očekávat, že velkou většinu těchto dat má ČR k dispozici a nebude třeba provádět žádné dodatečné šetření apod. (výjimkou mohou být některé indikátory SDG 16 – tam je pak možné provést kvalifikovaný odhad, např. ve spolupráci s odbornou institucí, která se tématem zabývá; nebo v nutném případě indikátor nereportovat z důvodu neexistence dat). Dodatečné indikátory měřící jevy specifické pro ČR mohou být zajištěny spoluprací s různými institucemi (věda a výzkum, nevládní organizace, profesní sdružení atp.). Jelikož řada zemí, ČR nevyjímaje, má právě se získáváním dat na místní úrovni a jejich provázaností s národní úrovní řadu problémů, jsou to právě SDGs, která by mohly iniciovat a podpořit proces systematického hodnocení udržitelného rozvoje prostřednictvím vertikálně koherentního souboru indikátorů.

²⁴ Economic and Social Council (2016). Report of the Inter-Agency and Expert Group on Sustainable Development Goal Indicators. E/CN.3/2016/2/Rev.1

2. Evropské společné indikátory

1. Základní informace

1.1 Popis programu Evropské společné indikátory

Společné evropské indikátory (*European Common Indicators – ECI*) jsou základní expertní sadou deseti indikátorů a jednoho indikátoru zastřešujícího (ekologická stopa), které byly vytvořeny v rámci projektu Evropské komise a testovány v letech 2000–2003 (užívají se v nezměněné podobě nadále). Cílem projektu bylo postihnout důležité aspekty udržitelnosti, resp. kvality lidského života, které by měly být hodnoceny v městském prostředí. Do indikátorové iniciativy se postupně dobrovolně zapojilo více než 140 místních úřadů v celé Evropě (Tazia, 2003).

ECI jsou navrženy tak, aby pokryly v rámci hodnocení hlavní oblasti udržitelného rozvoje měst a vzájemně se doplňovaly. Smyslem této základní indikátorové sady je dlouhodobé sledování udržitelnosti i kvality lidského života na místní úrovni, přičemž tvůrci předpokládají, že na základě tohoto hodnocení lze mj. efektivně provádět strategické plánování na území města v oblasti udržitelnosti. ECI sada se dále nerozvíjí, a tak zůstala od ukončení testování identická. Indikátorová sada pokrývá následující témata udržitelnosti, resp. kvality lidského života:

Základní témata/indikátory:

- ECI A.1 Spokojenost občanů s místním společenstvím
- ECI A.2 Místní příspěvek ke globálním změnám klimatu
- ECI A.3 Mobilita a místní přeprava cestujících
- ECI A.4 Dostupnost místních veřejných prostranství a služeb
- ECI A.5 Kvalita místního ovzduší

Doplňková témata/indikátory:

- ECI B.6 Cesty dětí do a ze školy
- ECI B.7 Udržitelné řízení místní samosprávy a místního podnikání
- ECI B.8 Zatížení životního prostředí hlukem
- ECI B.9 Udržitelné využívání území
- ECI B.10 Výrobky propagující udržitelnost
- ECI 11. Ekologická stopa

1.2. Zasazení do koncepčního rámce

Smyslem zavádění ECI indikátorů je hodnocení udržitelnosti, resp. kvality lidského života na místní úrovni. Hodnocení není přirozeně samoúčelné a tvůrci sady předpokládají, že systematický monitoring napomůže strategickému plánování v úrovni obce. Pokud by tedy ECI municipalita akceptovala jako primární součást svého strategického plánování (ECI iniciativa by obec tematicky v rámci udržitelnosti vedla), stala by se sada politickým rámcem, neboť stanovuje konkrétní témata udržitelnosti, které byla vytyčena jako zásadní pro měření/směřování k udržitelnosti na místní úrovni a to na základě dohody nadnárodního uskupení (pod supervizí Expertní skupiny na urbánní životní prostředí – *Expert Group on the*

Urban Environment). To však není pro ECI typické a ani to nebylo jejich primárním záměrem.

Ve většině případů využívají municipalita ECI jen jako jeden z více nástrojů vyhodnocování různých vlastních, výrazně šířeji nastavených strategií udržitelnosti i řízení k udržitelnosti (např. součást hodnocení v rámci MA21). V takovém případě stanovuje témata, cíle i způsoby jejich plnění zejména sama strategie, nikoli sada ECI jako taková. V tomto častějším případě je třeba vnímat ECI sadu pouze jako monitorovací nástroj a nejedná se o žádný konkrétní koncepční rámec.

2. Vazba na národní úroveň

Česká republika patří k zemím, ve kterých našly ECI alespoň částečně uplatnění a to navzdory tomu, že Evropská komise další podporu k aplikaci sady na místní úrovni neposkytuje. Aplikaci ECI mohou samozřejmě realizovat města sama, nicméně podporu při aplikaci na místní úrovni celorepublikově poskytovali a poskytují dvě organizace TIMUR (Týmová iniciativa pro místní udržitelný rozvoj), resp. CI2, o.p.s. CI2, o.p.s. také spravuje portál, na kterém města mj. mohou sdílet data související s hodnocením udržitelnosti pomocí ECI indikátorů a vytváří se tak základ pro *benchmarking* v těchto konkrétních indikátorech. Z analýzy portálu (a z konzultace se zástupci obou organizací) však vyplývá, že od počátku města využívala jen část navržených a pro českou úroveň upravených ECI indikátorů a to zejména jako doplňků k dalším vlastním, místně specifickým indikátorům, nebo indikátorům MA21 (viz kapitolu MA21).

Na národní úrovni je jeden z ECI indikátorů „Spokojenost s místním společenstvím“ také publikován v Situační zprávě ke Strategickému rámci udržitelného rozvoje. Indikátor sleduje vývoj spokojenosti na místní úrovni u 25 měst a mikroregionů v ČR. Ve stejné zprávě je rovněž zařazen indikátor Ekologická stopa, ten je však stanoven na národní úrovni a s ECI indikátory tak nesouvisí.

3. Vztah k pilířům UR (environmentální, sociální, ekonomický, event. institucionální)

ECI sada je konstruována tak, aby zahrnovala všechny tři pilíře udržitelného rozvoje. Snaha o omezení množství indikátorů však sadě dovoluje v rámci každého tématu/indikátoru hodnotit pouze určité aspekty (z pohledu tvůrců ty nejdůležitější) v každém ze třech pilířů udržitelného rozvoje – environmentálním, sociálním i ekonomickém. Na rozdíl od řady jiných zde analyzovaných iniciativ ECI nepokrývá institucionální pilíř udržitelnosti. Je to dáno tím, že z většiny jsou ECI využívány jako nástroj pro monitorování, nikoli jako nástroj pro systémové řízení na místní úrovni.

4. Vztah k tématům udržitelného rozvoje

4.1 Souvislost témat Evropských společných indikátorů s Aalborskými závazky

Tab. 3 Napojení témat resp. oblastí Evropských společných indikátorů na Aalborské závazky

Hlavní témata/oblasti Aalborských závazků	Kódy konkrétních cílů/závazků (viz Příloha 3)				
Správa věcí veřejných (A1)	A 1.1	A1.2	A1.3	A1.4 ²⁵	A1.5
Místní řízení k trvalé udržitelnosti (A2)	A2.1 ²⁶	A2.2	A2.3	A2.4	A2.5
Společné přírodní statky (A3)	A3.1	A3.2	A3.3 ²⁷	A3.4	A3.5
Volba zodpovědné spotřeby a životního stylu (A4)	A4.1	A4.2	A4.3	A4.4	A4.5
Plánování a rozvoj (A5)	A5.1	A5.2	A5.3	A5.4	A5.5
Lepší mobilita, menší provoz (A6)	A6.1 ²⁸	A6.2 ⁵	A6.3 ⁵	A6.4 ⁵	A6.5 ⁵
Místní akce pro zdraví (A7)	A7.1	A7.2	A7.3	A7.4	A7.5
Živá a udržitelná místní ekonomika (A8)	A8.1	A8.2 ²⁹	A8.3	A8.4	A8.5
Sociální rovnost a spravedlnost (A9)	A9.1	A9.2	A9.3	A9.4	A9.5
Od místního ke globálnímu (A10)	A10.1 ³⁰	A10.2 ⁷	A10.3	A10.4	A10.5

Pozn.: Žlutá barva označuje závazky, které jsou tématy pokryty.

Z analýzy je zřejmé, že významnější vazba mezi Aalborskými závazky a ECI je zejména v tématu/závazku A5 (Plánování a rozvoj), kde lze zaznamenat řadu indikátorů pro měření udržitelného využívání území, a mezi ECI A.3 (Mobilita a místní přeprava cestujících) a Aalborskými závazky týkajícími se Lepší mobility a menšího provozu. ECI indikátory je v tomto směru vnímat jako nástroje pro měření některých vybraných aspektů mobility v místě. Další ECI lze využít pro hodnocení dílčí témat Aalborských závazků, tak jak jsou uvedeny v tabulce 1. Nad rámec Aalborských závazků jdou ECI v tématu zatížení životního prostředí hlukem.

4.2 Souvislost témat Evropských společných indikátorů s Cíli udržitelného rozvoje

Z analýzy je zřejmé, že největší překryv mezi ECI a Cíli udržitelného rozvoje je v cíli/tématu SDG 11 – Vytvořit inkluzivní, bezpečná, odolná a udržitelná města a obce (viz tabulka 4). Řada indikátorů ECI může být vnímána jako jeden z nástrojů hodnocení některých vybraných aspektů dílčích cílů SDG 11 na místní úrovni. Další SDGs jsou pokryty ECI jen velmi málo nebo vůbec, nicméně i tyto ojedinělé indikátory by v řadě případů mohly rozšířit globální sadu indikátorů SDGs pro účely hodnocení na místní úrovni.

²⁵ Subjektivní indikátor – Spokojenost občanů s místním společenstvím

²⁶ Částečně, pokud např. MA21 uvažujeme (pro některá města) za certifikovanou metodu řízení k udržitelnosti.

²⁷ Naplňován z části v oblasti biodiverzity (plocha zvláště chráněných území).

²⁸ Tyto indikátory se do určité míry odráží ve všech dílčích závazcích Aalborských závazků v oblasti 6 (Lepší mobilita, menší provoz) a to měřením některých vybraných aspektů mobility, které je možno využít k jejímu lepšímu plánování.

²⁹ Pokud systémy certifikace v oblasti ŽP jsou sdíleny jako dobré zkušenosti z podnikatelské praxe.

³⁰ Částečně – měření emisí CO₂ a výpočet ekologické stopy jako součást plánování v oblasti udržitelnosti.

5. Data, indikátory

ECI jsou dlouhodobě aplikovanou indikátorovou sadou, jejímž smyslem je přispět k hodnocení udržitelnosti na místní úrovni standardizovaným způsobem umožňujícím srovnání. Díky zapojení odborníků na udržitelnost na místní úrovni do tvorby indikátorové sady (přístup *bottom-up*) představuje sada poměrně vyvážený kompromis mezi náklady (finančními, personálními) na pořizování dat a jejich zpracováním a získanou vypovídací a užitnou hodnotu výsledků. Snaha o omezení indikátorové sady co do počtu aplikovaných indikátorů však samozřejmě způsobuje, že strategie obce může obsahovat širší škálu parametrů v rámci udržitelnosti, které by měly být měřeny. Indikátory ECI tedy mohou být buď v obcích využity jako základ pro měření a doplněny indikátory místně specifickými, nebo mohou, jak je tomu v např. v některých městech ČR, být doplňkem jiných indikátorových sad (např. Metodika „A“ MA21).

Předpokládá se, že indikátory budou města zavádět sama, přičemž tvůrci ECI deklarují, že řada údajů nutných pro naplnění indikátorů mají evropská města běžně k dispozici. Neplatí to však u všech indikátorů, například Spokojenost občanů s místním společenstvím (indikátor ECI A.1 předpokládá zpravidla zavedení dotazníkového šetření, což je standardizovaná metoda na realizaci poměrně náročná, i pokud je standardizovaný dotazník k dispozici. Také například výpočet ekologické stopy není na místní úrovni zcela běžně dostupný.

ECI nemají stanovené cílové hodnoty (i když např. u ekologické stopy je stanoven obecně akceptovatelný limit do 2 gha/osobu) a jsou určeny jednak k hodnocení stavu udržitelnosti v obci, a při opakované aplikaci k hodnocení trendu. Jedná se o indikátory vyžadující standardizované metody sběru dat ve vhodném časovém i geografickém rámci. Indikátory mohou být také využity pro porovnání s dalšími městy Evropy, která indikátory aplikují, je však vždy třeba vědět, zda nedošlo k přizpůsobení původního ECI indikátoru místním podmínkám.

Aktuálně nedochází k dalším centrálním úpravám ECI indikátorů (co do obsahu ani metodiky) a s ohledem na ukončení původního projektu Evropské komise je nelze ani očekávat.

Tab. 4 Souvislost témat ECI s Cíli udržitelného rozvoje pro roky 2015–2030 (SDGs)

Cíle udržitelného rozvoje pro roky 2015–2030	Dílčí cíle udržitelného rozvoje pro roky 2015–2030											
Podporovat trvalý, inkluzivní a udržitelný hospodářský růst, plnou a produktivní zaměstnanost a důstojnou práci pro všechny (SDG 8)	SDG 8.1	SDG 8.2	SDG 8.3	SDG 8.4	SDG 8.5	SDG 8.6	SDG 8.7	SDG 8.8	SDG 8.9	SDG 8.10	8.a	8.b
Snížit nerovnost uvnitř zemí i mezi nimi (SDG 10)	SDG 10.1	SDG 10.2 ³¹	SDG 10.3	SDG 10.4	SDG 10.5	SDG 10.6	SDG 10.7	10.a	10.b	10.c		
Vytvořit inkluzivní, bezpečná, udržitelná města a obce (SDG 11)	SDG 11.1	SDG 11.2	SDG 11.3	SDG 11.4	SDG 11.5	SDG 11.6	SDG 11.7	11.a	11.b	11.c		
Zajistit udržitelnou spotřebu a výrobu (SDG 12)	SDG 12.1	SDG 12.2	SDG 12.3	SDG 12.4	SDG 12.5	SDG 12.6	SDG 12.7	SDG 12.8	12.a	12.b	12.c	
Přijmout bezodkladná opatření na boj se změnou klimatu a zvládnání jejich dopadů (SDG 13)	SDG 13.1	SDG 13.2 ³²	SDG 13.3	13.a	13.b							
Chránit, obnovovat a podporovat udržitelné využívání suchozemských ekosystémů, udržitelně hospodařit s lesy, potírat rozšiřování pouští, zastavit a následně zvrátit degradaci půdy a zastavit úbytek biodiverzity (SDG 15)	SDG 15.1	SDG 15.2	SDG 15.3	SDG 15.4	SDG 15.5 ³³	SDG 15.6	SDG 15.7	SDG 15.8	SDG 15.9	15.a	15.b	15.c
Podporovat mírové a inkluzivní společnosti pro udržitelný rozvoj, zajistit všem přístup ke spravedlnosti a vytvořit efektivní odpovědné a inkluzivní instituce na všech úrovních (SDG 16)	SDG 16.1 ³⁴	SDG 16.2	SDG 16.3	SDG 16.4	SDG 16.5	SDG 16.6	SDG 16.7	SDG 16.8	SDG 16.9	SDG 16.10	16.a	16.b

Pozn.: Bílá barva označuje Cíle/témata, které jsou pro místní úroveň v ČR relevantní; modrá barva označuje témata irelevantní; červená barva písma označuje témata, která mohou být na místní úrovni plněna jen v určitých aspektech, jinak jsou zajišťována např. národní legislativou. Žlutá barva pak označuje Cíle/témata, které jsou aktivitami ECI pokryty.

³¹ Částečně je problematika zohledněna v šetření subjektivního vnímání spokojenosti občanů s místním společenstvím.

³² Částečně jako nástroj pro hodnocení opatření v místních politikách mitigací a adaptací na změnu klimatu.

³³ Naplňován z části v oblasti biodiverzity (plocha zvláště chráněných území).

³⁴ Naplňován částečně jako hodnocení subjektivního pocitu bezpečí v tématu Spokojenost občanů s místním společenstvím.

3. Chytrá města (*Smart Cities*)

1. Základní informace

1.1. Popis Chytrých měst³⁵

Výklad pojmu *Smart City* (SC) se v různých dokumentech různé úrovně velmi liší. Chytrá města lze v kontextu Sdělení Komise³⁶ chápat jako uplatnění informačních a telekomunikačních technologií v odvětví energetiky a dopravy, na základě čehož bude docházet k urychlení pokroku (např. ke snížení spotřeby energií a zdrojů, zkvalitnění a propojení dopravních systémů a mobility, a to vše za předpokladu využití moderních informačních a komunikačních systémů).

Inteligentní město lze pro podmínky ČR definovat takto (Bárta, Martínek, Dostál, Mynařík, & Šmarda, 2015): Město, které holisticky řídí a integračně naplňuje svou dlouhodobou kvalitativně a číselně vyjádřenou strategii rozvoje, jíž kultivuje politické, společenské a prostorové prostředí města s cílem zvýšit kvalitu života, svou atraktivitu, a omezit negativní dopady na životní prostředí. Nasazením vhodných ICT technologií umožňuje svým občanům se do rozvoje města zapojit a uplatnit své nápady a náměty skrze komunitní programy či ekonomiku sdílení s cílem zlepšit komunikaci s městem a oživit veřejný prostor. Město tento proces přechodu na uvědomělou kulturu chování podporuje nasazením vhodných organizačních i technologických nástrojů 21. století, plošným, integrovaným a otevřeným způsobem s cílem zajistit interoperabilitu různých systémů a technologií a jejich synergického využití. Kvalitou života v konceptu SC se pak míní digitální, otevřené a kooperativní prostředí města, které je zdravé, čisté, bezpečné a pro občany ekonomicky zajímavé.

Existenci širšího rozměru inteligentního města, než je propojení dopravy, energetiky a ICT, zmiňuje formulace digitální agendy EU³⁷: „Inteligentní města kombinují různé technologie ke snížení negativních dopadů na životní prostředí a nabízí občanům lepší kvalitu života. Nejedná se jednoduše o technické řešení; je také nezbytná organizační změna ve správě města a dokonce v samotné společnosti. Učinit město inteligentním je multidisciplinárním řešením, které propojuje správce města, inovativní dodavatele, tvůrce národních a EU strategií, akademickou sféru a občanskou společnost“.

(Zejména) velká města se snaží rozvíjet chytrým způsobem – aplikují inovativní postupy, které zahrnují mj. chytré vládnutí (strategické plánování, spolupráce), udržitelný rozvoj (vyvážený z pohledu ekonomiky, kvality prostředí, spotřeby zdrojů a kvality života) a právě inovace a využití moderních technologií ve všech oblastech správy a rozvoje města (péče o území, energetika, doprava, životní prostředí, vzdělávání, zdravotní a sociální péče, bezpečnost a další). Jedním z nejdůležitějších předpokladů pro realizaci konceptu *Smart Cities* je spolupráce, která se může odehrávat mezi městy evropských zemí, mezi samosprávami v ČR, ale i různými subjekty v rámci města. Koncept chytrého města je tedy novým/změněným přístupem k veřejnému prostoru a ke společnosti, ve které žijeme. Primárním cílem není nasazení moderních technologických vymožeností, ale vytvoření silného vztahu a sounáležitosti občana a města (Caragliu, Bo, & Nijkamp, 2011).

³⁵ Možno též „Inteligentní města“

³⁶ Inteligentní města a obce – Evropské inovační partnerství (Sdělení Komise C(2012) 4701 final)

³⁷ <http://ec.europa.eu/digital-agenda/en/about-smart-cities>

V roce 2014 se v rámci Evropské iniciativy realizovalo 370 projektů a závazků spolupráce, které podalo přes 3000 subjektů (36 % z veřejné správy) z 31 zemí. Hlavními tématy jsou: městská mobilita, *open data*, integrované dopravní, energetické a komunikační sítě, efektivní nízkouhlíková energetika, ale i metodické nástroje. V ČR se začínají realizovat v posledních dvou letech první městské projekty, které přístup chytrého města do svého řízení zavádějí – např. Ostrava (Smart City a Smart region³⁸), Písek (Smart City Písek³⁹), Brno (Koncept Smart City Brno⁴⁰), Pardubice (spolupráce s Smart City Point) a Praha (ta vloni přijala v souvislosti s přípravou na nové programovací období EU strategii SMART Prague 2014–2020⁴¹). Některé z myšlenek Chytrých měst jsou v dokumentu „Digitální strategie rozvoje města obcí ČR 2014+ Svazu měst a obcí ČR“⁴².

1.2. Zasazení do koncepčního rámce

V rámci této iniciativy je podporována spolupráce měst, výzkumu, privátního i neziskového sektoru a občanů za účelem zlepšování kvality života ve městech, efektivity a konkurenceschopnosti. Hlavními pilíři SC jsou informační a komunikační technologie (ICT), udržitelná doprava a energetika. Pro SC byl vytvořen věcný rámec (strategický⁴³ a operační implementační plán), poskytnuty dotační zdroje a došlo k institucionálnímu zakotvení ve strukturách Evropské komise (DG Connect⁴⁴).

Tvorba či rozvoj chytrého města je založena na politickém závazku. Rozhodnutím vedení města, které je formalizováno v podobě vize, lze kvalitativně či číselně vyjádřit cíle, kterých chce město do jistého roku dosáhnout. Strategický plán následně rozpracovává jednotlivé cíle do podrobnějších strategií.

Chytrá města tak představují politický rámec – evropský plán pro zavádění inovativních postupů do řízení měst a obcí. Součástí tohoto plánu je i požadavek na vytvoření a přijetí sady indikátorů, které umožní monitorovat pokrok a také porovnávat chytrá města s ostatními. Tento politický rámec je doplněn metodikou chytrých měst (Bárta et al., 2015) s 16 hierarchicky seřazenými komponentami, které zohledňují klíčové aspekty Chytrých měst – silnou organizaci města, zapojení občanů, nasazení technologií a měřitelné vyhodnocení přínosů:

A. Organizace (město)

- A.1 Politický závazek, vize města
- A.2 Organizace a přidělení odpovědnosti
- A.3 Strategie a Akční plán
- A.4 Spolupráce a dlouhodobí partneři

B. Komunita (občan)

- B.1 Aktivuje a propojuje
- B.2 Vytváří komunity a dává prostor k seberozvoji
- B.3 Sdílí (ekonomika sdílení)

³⁸ <http://www.parlamentnilisty.cz/politika/politici-volicum/Hejtman-Novak-Smart-City-a-Smart-Region-Nova-sance-pro-Ostravu-a-kraj-385212>

³⁹ <http://elektro.tzb-info.cz/inteligentni-budovy/13602-bude-prvnim-inteligentnim-mestem-v-cr-jihocesky-pisek>

⁴⁰ <http://www.brno.cz/brno-aktualne/tiskovy-servis/tiskove-zpravy/a/koncept-smart-city-brno/>

⁴¹ <http://goo.gl/vCA5c0>

⁴² <http://smocr.cz/cz/oblasti-cinnosti/informatika/digitalni-strategie-pro-rozvoj-mest-a-obci-2014.aspx>

⁴³ http://ec.europa.eu/eip/smartcities/files/sip_final_en.pdf

⁴⁴ The European Commission Directorate General for Communications Networks, Content & Technology

B.4 Kultivuje veřejný prostor

C. Infrastruktura

- C.1 Plošné řešení
- C.2 Víceúčelové řešení
- C.3 Integrované řešení
- C.4 Otevřené řešení

D. Výsledná podoba inteligentního města

- D.1 Kvalita života: město digitální, otevřené a kooperativní
- D.2 Kvalita života: město zdravé a čisté
- D.3 Kvalita života: město ekonomicky zajímavé
- D.4 Město se skvělou pověstí (Brand)

2. Vazba na národní úroveň

Iniciativu *Smart Cities and Communities*⁴⁵ založila v r. 2011 Evropská komise. Svým pojetím – inovace pro udržitelný rozvoj na místní úrovni – je v souladu s koncepcemi resortů jako školství, doprava, průmysl, místní rozvoj ad. Propojení s národní úrovní se zatím odehrává ve formě podpory tvorby metodických podkladů pro realizaci Chytrých měst (kupříkladu projekt “Koncept inteligentních měst v České republice” – MMR prostřednictvím TAČR, “Otevřená platforma pro inteligentní města” – MPO; “Human to Objects – Easy Interactions in the Smart City” – MŠMT). Vzniklo sdružení *Smart City Cluster*⁴⁶, které chce být hlavní platformou pro rozvoj inteligentních měst v Česku. Mezi jeho členy patří Schneider Electric, ČVUT, E.ON, Česká spořitelna, Technologické centrum Písek, Atos ad. Vychází “Smart Cities magazin”⁴⁷ – čtvrtletník určený pro úředníky a politiky českých a slovenských měst přinášející informace o technologiích a konceptech pro efektivnější správu měst.

Koncept Chytrých měst je obsahově ale do velké míry i institucionálně propojen s dalšími iniciativami pro udržitelný rozvoj na místní úrovni. Uvádí se kupříkladu, že Chytrá města mohou využít energetické závazky Paktu starostů nebo pověření pracovníka agendou Chytrých měst mohou výhodně spojit s funkcí koordinátora místní Agendy 21.

3. Vztah k pilířům UR (environmentální, sociálním, ekonomický, event. institucionální)

Chytrá města jsou svým pojetím pro udržitelný rozvoj významná iniciativa. Programy pro řešení problémů města v duchu Chytrých měst proto musí být ze své podstaty komplexní a měly by zahrnovat všech 16 komponent (A1–D4), tedy od politického závazku až po marketingovou strategii.

Vedoucí ideou konceptu Chytrého města a ekonomiky sdílení je společenský vývoj k decentralizaci politické i ekonomické moci, k hospodárnosti a k uvědomělému chování vůči prostředí, ve kterém žijeme. Koncept Chytrého města lze rozdělit na úrovně (i) Politickou

⁴⁵ <http://ec.europa.eu/eip/smartcities/>

⁴⁶ <http://czechsmartcitycluster.cz/>

⁴⁷ <http://www.scmagazine.cz/>

(úroveň řízení města); (ii) Společenskou (úroveň obyvatel města) a (iii) Technologickou (úroveň podnikatelskou). Přes komplexnost konceptu jsou hlavními pilíři Chytrých měst v praxi inovace v informačních technologiích, dopravě a energetice⁴⁸.

4. Vztah k tématům UR

4.1 Souvislost témat Chytrých měst s Aalborskými závazky

Chytrá města jsou poměrně komplexní koncepcí zahrnující demografický vývoj a územní plánování, ekonomický a ekologický vývoj, energetiku, dopravu a sociální programy. A to vše s velkým podílem inovací a podporou ICT na bázi tzv. otevřených dat.

Tab. 5 Souvislost témat Chytrých měst s Aalborskými závazky

Hlavní témata/oblasti Aalborských závazků	Kódy konkrétních cílů/Závazků (viz Příloha 3)				
Správa věcí veřejných (A1)	A 1.1	A1.2	A1.3	A1.4	A1.5
Místní řízení k trvalé udržitelnosti (A2)	A2.1	A2.2	A2.3	A2.4	A2.5
Společné přírodní statky (A3)	A3.1	A3.2	A3.3	A3.4	A3.5
Volba zodpovědné spotřeby a životního stylu (A4)	A4.1	A4.2	A4.3	A4.4	A4.5
Plánování a rozvoj (A5)	A5.1	A5.2	A5.3	A5.4	A5.5
Lepší mobilita, menší provoz (A6)	A6.1	A6.2	A6.3	A6.4	A6.5
Místní akce pro zdraví (A7)	A7.1	A7.2	A7.3	A7.4	A7.5
Živá a udržitelná místní ekonomika (A8)	A8.1	A8.2	A8.3 ⁶	A8.4	A8.5
Sociální rovnost a spravedlnost (A9)	A9.1	A9.2	A9.3	A9.4	A9.5
Od místního ke globálnímu (A10)	A10.1	A10.2	A10.3	A10.4	A10.5

Pozn.: Žlutá barva označuje závazky, které jsou tématy pokryty

Z přehledu vyplývá, že témata Chytrých měst pokrývají do určité míry všech deset Aalborských závazků. Nejméně jsou zaměřením konceptu Chytrých měst pokryty závazky A7 (Místní akce pro zdraví) a A5 (Plánování a rozvoj). Ostatní závazky jsou pokryty částečně – nejvíce závazek A3 (Společné přírodní statky) a A6 (mobilita).

4.2 Souvislost témat Chytrých měst s tématy Cílů udržitelného rozvoje (SDGs)

Z níže uvedeného přehledu vyplývá, že cíle a témata Chytrých měst týkají celkem 10 SDGs (Cíle 6 – 13, 16 a 17). Významněji, ve větším rozsahu jsou pokryty dílčí cíle SDG 7 (přístup k energii) a SDG 12 (Zajistit udržitelnou spotřebu a výrobu) (viz tabulka 6).

5. Data, indikátory

Koncept Chytrých měst zatím nemá jednotný systém hodnocení pomocí indikátorů⁴⁹. Metodika (viz výše) uvádí tzv. výsledné indikátory pro oblast energetiky, dopravy a oblast otevřených dat – celkem se jedná o mnoho desítek indikátorů. Poměrně velká část těchto indikátorů jsou tzv. ANO/NE indikátory, tedy jednoduchá stanovení přítomnosti určitého

⁴⁸ Viz http://www.proelektrotechniky.cz/smart-city/Smart_City_bulletin1.pdf

⁴⁹ http://www.proelektrotechniky.cz/smart-city/Smart_City_bulletin2.pdf

fenoménu (např. Existuje generel dopravy?). Ostatní indikátory jsou specifické, např. pro oblast dopravy jsou členěny do skupin podle dopravních subtémat (doprava v pohybu, doprava v klidu, pěší doprava, cyklodoprava, ad.). Řada indikátorů má inovativní charakter, např. indikátor „Město publikuje data o výstavbě a energetice jako open data“ (oblast Digitální, otevřené a kooperativní město); indikátor „Podíl zelených střech na celkové ploše střech města“ (oblast Zdravé a čisté město). Indikátory mají uvedenou definici a vazbu na opatření – je tedy zřejmé, co indikátor měří. V případě nového či málo známého indikátoru je uvedena i stručná anotace a zdroj dat; např. indikátor „Podíl obyvatel v kategorii energetická chudoba“ (oblast Ekonomicky zajímavé město). Koncept energetické chudoby přichází z Velké Británie a zatím není oficiálně přijat pro ČR. Tzv. energetická chudoba je pro účely Chytrých měst určena jako stav, kdy výdaje domácnosti za energii tvoří více než 10 % všech výdajů domácnosti, indikátor je měřitelný na základě údajů ČSÚ o spotřebě a výdajích domácností.

Uvedené indikátory představují možnosti, podle kterých města mohou (tedy nemusí) sledovat svůj rozvoj. Podle tvůrců metodiky tyto indikátory navazují na indikátory MA21.

Tab. 6 Souvislost témat Chytrých měst s Cíli udržitelného rozvoje pro roky 2015–2030 (SDGs)

Cíle udržitelného rozvoje pro roky 2015–2030	Dílčí cíle udržitelného rozvoje pro roky 2015–2030											
Zajistit všem dostupnost vody a sanitačních zařízení a udržitelné hospodaření s nimi (SDG 6)	SDG 6.1	SDG 6.2	SDG 6.3	SDG 6.4	SDG 6.5	SDG 6.6	6.a	6.b				
Zajistit přístup k cenově dostupným, spolehlivým, udržitelným a moderním zdrojům energie pro všechny (SDG 7)	SDG 7.1	SDG 7.2	SDG 7.3	7.a	7.b							
Podporovat trvalý, inkluzivní a udržitelný hospodářský růst, plnou a produktivní zaměstnanost a důstojnou práci pro všechny (SDG 8)	SDG 8.1	SDG 8.2	SDG 8.3	SDG 8.4	SDG 8.5	SDG 8.6	SDG 8.7	SDG 8.8	SDG 8.9	SDG 8.10	8.a	8.b
Vybudovat odolnou infrastrukturu, podporovat inkluzivní a udržitelnou industrializaci a inovace (SDG 9)	SDG 9.1	SDG 9.2	SDG 9.3	SDG 9.4	SDG 9.5	9.a	9.b	9.c				
Snížit nerovnost uvnitř zemí i mezi nimi (SDG 10)	SDG 10.1	SDG 10.2	SDG 10.3	SDG 10.4	SDG 10.5	SDG 10.6	SDG 10.7	10.a	10.b	10.c		
Vytvořit inkluzivní, bezpečná, udržitelná města a obce (SDG 11)	SDG 11.1	SDG 11.2	SDG 11.3	SDG 11.4	SDG 11.5	SDG 11.6	SDG 11.7	11.a	11.b	11.c		
Zajistit udržitelnou spotřebu a výrobu (SDG 12)	SDG 12.1	SDG 12.2	SDG 12.3	SDG 12.4	SDG 12.5	SDG 12.6	SDG 12.7	SDG 12.8	12.a	12.b	12.c	
Přijmout bezodkladná opatření na boj se změnou klimatu a zvládnání jejích dopadů (SDG 13)	SDG 13.1	SDG 13.2	SDG 13.3	13.a	13.b							
Oživit globální partnerství pro udržitelný rozvoj a posílit prostředky pro jeho uplatňování (SDG 17)	SDG 17.1 – 17.16.		SDG 17.17	SDG 17.18 – 17.19								

Pozn.: Bílá barva označuje Cíle/témata, které jsou pro místní úroveň v ČR relevantní; modrá barva označuje témata irelevantní; červená barva písma označuje témata, která mohou být na místní úrovni plněna jen v určitých aspektech, jinak jsou zajišťována např. národní legislativou. Žlutá barva pak označuje Cíle/témata, které jsou aktivitami Chytrých měst pokryty

4. Místní Agenda 21

1. Základní informace

1.1. Popis místní Agendy 21

Místní Agenda 21 (MA21) je programem obcí, měst a/nebo regionů, jejichž cílem je zavádění principů udržitelného rozvoje do praxe. Cílem tohoto programu je zajištění dlouhodobě vysoké kvality života v oblasti ekonomické a sociální při zachování kvalitního životního prostředí v daném místě (obci, regionu). MA21 vychází z dokumentu OSN Agenda 21⁵⁰ (Rio de Janeiro, 1992), který představuje základní plán (principy, ideje) s konkrétními postupy směrem k udržitelnému rozvoji. Klíčovými prvky MA21 jsou:

- výkon a provoz místní správy směřující k udržitelnému rozvoji,
- zvyšování povědomí o udržitelném rozvoji pomocí programů vzdělávání a osvěty,
- začleňování principů udržitelného rozvoje mezi priority samospráv a do strategických dokumentů (např. místní strategie udržitelného rozvoje a akčního plánu) a dalších dokumentů pro krátkodobé, střednědobé i dlouhodobé směřování obce či regionu,
- participace při tvorbě programů a politik zapojováním veřejnosti do rozhodovacích procesů,
- spolupráce a partnerství se subjekty na lokální, národní i mezinárodní úrovni,
- monitoring a reporting vůči stanoveným cílům udržitelného rozvoje na základě zpracovaných hodnotících systémů (indikátorů).

1.2. Zasazení do koncepčního rámce

MA21 vychází z dokumentu Agenda 21 (kap. 28). Ta představuje koncepční politický rámec – komplexní globální akční plán světového společenství – stanovující základní principy a ideje, a konkrétní kroky, které je třeba pro dosažení udržitelného rozvoje uskutečnit. MA21 tento politický koncepční rámec respektuje a plně z něj vychází. To se také odráží v klíčových prvcích MA21 (body a–f uvedené výše). MA21, jejímž cílem je dlouhodobé zajištění kvality lidského života, představuje antropocentrický přístup ke správě území i přírodních zdrojů (viz Agenda 21: „člověk je v centru zájmu“). Je zřejmé, že MA21 se prosazuje zejména jako systém řízení vedoucí k udržitelnému rozvoji než jako konkrétní předepsaná témata udržitelného rozvoje a cílové hodnoty s těmito tématy svázané. To souvisí s obecnou snahou této iniciativy nechat nastavení parametrů udržitelnosti (ve smyslu témat, cílových hodnot i způsobů a metod jejich měření a vyhodnocování) na místně specifických podmínkách. MA21 tedy nelze chápat jako jeden konkrétní přístup (s přesně definovanými tématy apod.) k řízení obce na cestě k udržitelnosti, ale jako celou řadu různých přístupů vycházejících z principů a idejí Agendy 21, do kterých se promítají potřeby jednotlivých zemí, regionů i obcí. MA21 představuje také institucionální pilíř udržitelnosti, neboť se jedná o konkrétní systémy řízení v úrovni obcí, kterými jsou dosahovány cíle udržitelného rozvoje v oblasti zdraví, i v dalších oblastech života společnosti ve městech.

⁵⁰<http://www.mzpz.cz/osv/edice.nsf/e26dd68a7c931e61c1256fbc0033a4ee/b56f757c1507c286c12570500034ba62?OpenDocument>

2. Vazba MA21 na národní úroveň

Pro snazší prosazování myšlenek MA21 v ČR byla v r. 2004 vytvořena Pracovní skupina MA21 při Radě vlády pro udržitelný rozvoj (PS MA21 RVUR), která pracuje systematicky doposud. V roce 2009 tato skupina iniciovala vznik „Koncepce podpory místní Agendy 21 v ČR do roku 2020 a Akční plán pro období 2012–2013“ navazující mj. na „Strategický rámec udržitelného rozvoje ČR“ a další důležité strategie např. „Strategii regionálního rozvoje ČR 2007–2013“, „Strategii Smart Administration v období 2007–2015“ nebo „Strategii mezinárodní konkurenceschopnosti ČR pro období 2012–2020“. Předpokladem implementace opatření uvedených v Konceptci i Akčním plánu bylo zapojení ústředních orgánů státní správy, např. Ministerstva životního prostředí, Ministerstva pro místní rozvoj, Ministerstva zdravotnictví, Ministerstva průmyslu a obchodu, Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a Ministerstva zemědělství, a zefektivnění spolupráce dotčených orgánů při zavádění systémů řízení v rámci MA21. Přetrvávající zájem potvrzuje rovněž nový návrh „Akčního plánu 2016–2018“ ke „Konceptci podpory MA21 na období 2012–2020“. V roce 2006 přijalo Ministerstvo vnitra místní Agendu 21 mezi oficiální metody kvality veřejné správy společně s metodami CAF (*Common Assessment Framework*), *Balanced Scorecard* a *Benchmarking*.

Kromě uvedené PS MA21 RVUR představuje nejdéletrvající institucionální ukotvení MA21 Ministerstvo životního prostředí, resp. CENIA, ve spolupráci s Národní sítí zdravých měst, které také vytvořilo platformu pro sdílení a prezentaci naplňování úrovně procesů a postupů MA21 v Databázi MA21. Nastavení kritérií pro naplňování jednotlivých kategorií umožňuje sledovat pokroky v úrovni řízení obce, města, mikroregionu, kraje, případně místní akční skupiny na cestě k udržitelnému rozvoji. Nejvyšší kategorie MA21 (kategorie A) potom předdefinovává v rámci oblastí, na něž se zaměřuje Audit udržitelného rozvoje, témata, která mají být v rámci města reportována a v nichž má město prokázat minimálně uspokojivý stav vzhledem k udržitelnému rozvoji (viz Smutný, Švec, Musil, Boušková, & Petrová, 2012). Tato témata mj. reflektují prioritní oblasti stanovené „Strategickým rámcem udržitelného rozvoje ČR“ a přirozeně i ideje a principy Agendy 21. Tímto krokem MA21 v ČR přestala být jen pouhým nástrojem řízení, ale stala se do určité míry také tematickým referenčním rámcem v oblasti udržitelného rozvoje v ČR pro ty obce, města, mikroregiony, kraje, případně místní akční skupiny, které ji do svého systému řízení zařazují.

V roce 2016 bylo v Databázi MA21 evidováno 153 měst ČR⁵¹. Kategorii A získala prozatím dvě města (Chrudim a Litoměřice), další progresivní města však využívají „Metodiku hodnocení kategorie „A“ MA21“ jako nástroj pro vlastní interní hodnocení pokroku k udržitelnému rozvoji obce. Toto hodnocení může být mj. využíváno jako podpůrný prostředek pro žádosti o granty EU nebo o podporu z vybraných dotačních titulů jednotlivých resortů či krajů.

3. Vztah k pilířům UR (environmentální, sociální, ekonomický, event. institucionální)

Přestože je nutno MA21 chápat zejména jako systém řízení, určitou tematickou oporu pro tyto systémy řízení představují principy a ideje vytyčené v Agendě 21. Tyto principy a ideje, resp.

⁵¹ Viz CENIA, 2016

<http://ma21.cenia.cz/Datab%C3%A1zeMA21prohl%C3%AD%C5%BEen%C3%AD/Statistiky/z%C3%A1kladn%C3%ADstatistikyMA21/tabid/759/language/cs-CZ/Default.aspx>

kroky vedoucí k udržitelnosti, jsou popsány v rámci oddílů: (i) sociální a ekonomické aspekty; (ii) ochrana zdrojů a hospodaření s nimi; (iii) posilování úlohy velkých skupin; (iv) finanční zdroje a mechanismy. Tyto principy a ideje pokrývají rovnoměrně všechny pilíře udržitelného rozvoje – sociální, ekonomický i environmentální. Oddíl finanční zdroje a mechanismy představuje institucionální ukotvení MA21.

4. Vztah k tématům UR

Jak bylo uvedeno, MA21 je systémem řízení obcí, měst, regionů směrem k udržitelnosti. MA21 tedy nepředstavuje konkrétní systém globálně aplikovaných témat, nicméně jako iniciativa vzešlá na základě dokumentu OSN Agenda 21 respektuje principy a ideje v ní uvedené. ČR patří mezi země, kde se systém MA21 dlouhodobě implementuje a rozvíjí a je dobře institucionálně ukotven. Postupem času se tak ustanovil poměrně unikátní systém kritérií a ukazatelů, které hodnotí úroveň realizace procesu MA21 v dané municipalitě. Na základě těchto kritérií a ukazatelů jsou malé obce, obce, kraje, mikroregiony a místní a akční skupiny členěny do čtyř kategorií a jedné předkategorie (zájemci), kde kategorie D znamená nejnižší úroveň realizace MA21, kategorie A úroveň nejvyšší. Pro nejvyšší, tedy cílovou kategorii jsou stanovena již konkrétní témata a oblasti, ve kterých se má město hodnotit, chce-li dosáhnout nejvyšší úrovně udržitelnosti na místní úrovni. Témata a oblasti hodnocení, stejně jako indikátory (ukazatele) jsou vytyčeny v Metodice hodnocení kategorie „A“ MA21. Znamená to tedy, že MA21 v ČR svá témata – oblasti zájmu – obecně vydefinována má. S ohledem na toto tematické ukotvení MA21 v ČR jsme zvolili právě toto vymezení jako podklad pro analýzu vztahu témat MA21 k tématům UR definovaných jednak Aalborskými závazky, a jednak SDGs. Základem pro analýzu se stala „Metodika hodnocení kategorie „A“ místní Agendy 21“ a „Technická příloha 2“ (přehled indikátorů pro přípravu auditu udržitelného rozvoje⁵²) této metodiky. Výsledky jsou shrnuty v tabulce 7 a 8.

4.1 Souvislost témat MA21 (ČR) s Aalborskými závazky

Z analýzy vyplývá, že s výjimkou dvou dílčích cílů Aalborských závazků, z nichž jeden má velmi obecný charakter a implicitně vyplývá z dalších cílů stanovených samotnými Aalborskými závazky a dále jednoho cíle, který se týká propojení problematiky zdraví a chudoby a je zčásti řešen v zdravotních plánech měst a komunitních a sociálních plánech obcí, jsou všechny Aalborské závazky pokryty.

Tab. 7 Napojení témat resp. oblastí MA21 na Aalborské závazky

Hlavní témata/oblasti Aalborských závazků	Kódy konkrétních cílů/závazků (viz Příloha 3)				
Správa věcí veřejných (A1)	A 1.1	A1.2	A1.3	A1.4	A1.5
Místní řízení k trvalé udržitelnosti (A2)	A2.1	A2.2	A2.3	A2.4	A2.5
Společné přírodní statky (A3)	A3.1	A3.2	A3.3	A3.4	A3.5
Volba zodpovědné spotřeby a životního stylu (A4)	A4.1	A4.2	A4.3	A4.4	A4.5
Plánování a rozvoj (A5)	A5.1	A5.2	A5.3	A5.4	A5.5
Lepší mobilita, menší provoz (A6)	A6.1	A6.2	A6.3	A6.4	A6.5

⁵² http://dataplan.info/img_upload/f96fc5d7def29509aeffc6784e61f65b/metodika_a_ma21_priloha-2_indikatory_v2_1406.pdf

Místní akce pro zdraví (A7)	A7.1	A7.2	A7.3 ⁵³	A7.4	A7.5
Živá a udržitelná místní ekonomika (A8)	A8.1	A8.2	A8.3 ⁵⁴	A8.4	A8.5
Sociální rovnost a spravedlnost (A9)	A9.1	A9.2	A9.3	A9.4	A9.5
Od místního ke globálnímu (A10)	A10.1	A10.2	A10.3	A10.4	A10.5

Pozn.: Žlutá barva označuje závazky, které jsou tématy pokryty.

4.2 Souvislost témat MA21 (ČR) s tématy Cílů udržitelného rozvoje (SDGs)

Analogická analýza provázanosti témat UR MA21 byla provedena také ve vztahu k SDGs. Pro analýzu byla opět využita témata a oblasti uvedené v Metodice hodnocení kategorie “A” MA21. Výsledky této analýzy uvádí Tabulka 3. Z uvedeného je zřejmé, že témata a oblasti MA21 tak, jak jsou předdefinovány v ČR, do značné míry naplňují řadu cílů i podcílů SDGs. Přesto jsou zde kategorie podcílů, které jsou buď implicitní, nebo absentují. Jedná se například o problematiku změny klimatu. Ta je nyní kromě oblasti MA10 implicitně skryta v rámci více témat, resp. oblastí (např. udržitelná spotřeba a výroba, doprava, životní prostředí). Dále absentuje širší rozpracování environmentálních témat souvisejících s udržitelným zemědělstvím a správou vodních zdrojů; v sociální, resp. ekonomické oblasti potom témata související s genderovou problematikou v oblasti řízení obce, zaměstnaností mladých lidí a jejich kvalifikačními předpoklady pro práci a migrační politikou. Absence těchto témat je však pochopitelná, neboť řada témat se objevuje nově (např. problematika migrace) a na řadu z nich mají z pohledu místní úrovně dosah jen určitá území (např. na udržitelné zemědělství mikroregiony a místní akční skupiny).

5. Data, indikátory

Data i indikátory jsou vždy vázány ke konkrétním oblastem i cílům. Z tohoto důvodu i v tomto případě provádíme analýzu indikátorů, které jsou aplikovány v rámci MA21 v ČR⁵⁵.

Témata, resp. oblasti uvedené v Metodice, jsou plně pokryty sadou indikátorů, které se snaží popsat vazby mezi sociálním, ekonomickým i environmentálním pilířem udržitelnosti. Pro hodnocení jsou užívány jak indikátory kvantitativní (číselné hodnoty), tak indikátory kvalitativní (písemné výpovědi). Indikátory nemají stanovené cílové hodnoty⁵⁶ a jsou určeny pro hodnocení trendů. Fakticky ale vypovídají také o stavu udržitelnosti v daném čase a v řadě případů umožňují identifikovat příčiny konkrétních problémů. Sada neobsahuje klíčové indikátory.

Indikátory municipality zpracovávají samy. Zdroje dat jsou na národní úrovni omezené, města využívají zpravidla vlastní statistiky a provádějí svá vlastní šetření. Aplikovaná je celá řada metod sběru a správy dat: (i) sběr reálných dat, (ii) odhady (např. extrapolace národních dat, průzkumy), (iii) obsahové analýzy (např. strategické dokumenty, výroční zprávy) doplněné o rozhovory. Častá je kombinace těchto metod. Z důvodu nákladů na zajištění některých dat Metodika umožňuje využít jiných indikátorů jako náhrady za indikátory uvedené v Metodice,

⁵³ Problematika chudoby je v MA21 řešena v mnoha podobách. V této specifické podobě se v tématu „Zdraví obyvatel“ ani „Sociální prostředí v obci“ neuvádí, je však pravděpodobné, že se sleduje ve zdravotních plánech i sociálním plánování (komunitní plány města).

⁵⁴ Částečně v rámci podpory udržitelného místního cestovního ruchu

⁵⁵ Indikátory jsou uvedeny v Technické příloze 2 „Metodiky hodnocení kategorie “A” MA21“.

⁵⁶ Pokud nejsou stanoveny obecně platnými vyhláškami nebo zákony, jako např. limitní hodnoty kvality ovzduší.

pokud město prokáže, že daný indikátor vypovídá o stejném faktu. Kvalita dat i kvalitativních výpovědí je ověřována nezávislou skupinou expertů, aby byla zajištěna jejich spolehlivost.

Indikátorová sada prochází pravidelnými revizemi, které umožňují stávající indikátory nahrazovat vhodnějšími. Hlavním problémem pro zavedení jiných, vhodnějších metrik do sady, je však zpravidla absence datového zdroje a vysoká finanční náročnost zajištění konkrétních údajů. Indikátorová sada je tak do určité míry determinována (rozsah i vybrané indikátory) možnostmi měst a obcí v naplňování indikátorů konkrétními údaji.

Tab. 8 Souvislost témat MA21 s Cíli udržitelného rozvoje pro roky 2015–2030 (SDGs)

Cíle udržitelného rozvoje pro roky 2015–2030	Dílčí cíle udržitelného rozvoje pro roky 2015–2030												
Vymýtit chudobu ve všech jejích podobách všude ve světě (SDG 1)	SDG 1.1	SDG 1.2	SDG 1.3	SDG 1.4	SDG 1.5	SDG 1a	SDG 1B						
Vymýtit hlad, dosáhnout potravinové bezpečnosti a zlepšení výživy, prosazovat udržitelné zemědělství (SDG 2)	SDG 2.1	SDG 2.2 ⁵⁷	SDG 2.3	SDG 2.4	SDG 2.5	SDG 2.a	SDG 2.b	SDG 2.c					
Zajistit zdravý životní styl a zvyšovat jeho kvalitu pro všechny v jakémkoli věku (SDG 3)	SDG 3.1	SDG 3.2	SDG 3.3	SDG 3.4	SDG 3.5	SDG 3.6	SDG 3.7	SDG 3.8	SDG 3.9	SDG 3.a	SDG 3.b	SDG 3.c	SDG 3.d
Zajistit rovný přístup k inkluzivnímu a kvalitnímu vzdělávání a podporovat celoživotní vzdělávání pro všechny (SDG4)	SDG 4.1	SDG 4.2	SDG 4.3	SDG 4.4	SDG 4.5	SDG 4.6	SDG 4.7	SDG 4.a	SDG 4.b	SDG 4.c			
Dosáhnout genderové rovnosti a posílit postavení všech žen a dívek (SDG 5)	SDG 5.1	SDG 5.2	SDG 5.3	SDG 5.4	SDG 5.5	SDG 5.6	SDG 5.a	SDG 5.b	SDG 5.c				
Zajistit všem dostupnost vody a sanitačních zařízení a udržitelné hospodaření s nimi (SDG 6)	SDG 6.1	SDG 6.2	SDG 6.3	SDG 6.4	SDG 6.5	SDG 6.6	SDG 6.a	SDG 6.b					
Zajistit přístup k cenově dostupným, spolehlivým, udržitelným a moderním zdrojům energie pro všechny (SDG 7)	SDG 7.1	SDG 7.2	SDG 7.3	SDG 7.a	SDG 7.b								
Podporovat trvalý, inkluzivní a udržitelný hospodářský růst, plnou a produktivní zaměstnanost a důstojnou práci pro všechny (SDG 8)	SDG 8.1	SDG 8.2	SDG 8.3	SDG 8.4	SDG 8.5	SDG 8.6	SDG 8.7	SDG 8.8	SDG 8.9	SDG 8.10	SDG 8.a	SDG 8.b	
Vybudovat odolnou infrastrukturu, podporovat inkluzivní a udržitelnou industrializaci a inovace (SDG 9)	SDG 9.1	SDG 9.2	SDG 9.3	SDG 9.4	SDG 9.5	SDG 9.a	SDG 9.b	SDG 9.c					
Snižit nerovnost uvnitř zemí i mezi nimi (SDG 10)	SDG 10.1	SDG 10.2	SDG 10.3	SDG 10.4	SDG 10.5	SDG 10.6	SDG 10.7	SDG 10.a	SDG 10.b	SDG 10.c			

⁵⁷ Řešeno částečně v oblasti zdraví.

Cíle udržitelného rozvoje pro roky 2015–2030	Dílčí cíle udržitelného rozvoje pro roky 2015–2030											
Vytvořit inkluzivní, bezpečná, udržitelná města a obce (SDG 11)	SDG 11.1	SDG 11.2	SDG 11.3	SDG 11.4	SDG 11.5	SDG 11.6	SDG 11.7	SDG 11.a	SDG 11.b	11.c		
Zajistit udržitelnou spotřebu a výrobu (SDG 12)	SDG 12.1	SDG 12.2	SDG 12.3	SDG 12.4	SDG 12.5	SDG 12.6	SDG 12.7	SDG 12.8	SDG 12.a	SDG 12.b	SDG 12.c	
Přijmout bezodkladná opatření na boj se změnou klimatu a zvládnání jejích dopadů (SDG 13)	SDG 13.1	SDG 13.2	SDG 13.3	SDG 13.a	SDG 13.b							
Chránit, obnovovat a podporovat udržitelné využívání suchozemských ekosystémů, udržitelně hospodařit s lesy, potírat rozšiřování pouští, zastavit a následně zvrátit degradaci půdy a zastavit úbytek biodiverzity (SDG 15)	SDG 15.1	SDG 15.2	SDG 15.3	SDG 15.4	SDG 15.5	SDG 15.6	SDG 15.7	SDG 15.8	SDG 15.9	SDG 15.a	SDG 15.b	SDG 15.c
Podporovat mírové a inkluzivní společnosti pro udržitelný rozvoj, zajistit všem přístup ke spravedlnosti a vytvořit efektivní odpovědné a inkluzivní instituce na všech úrovních (SDG 16)	SDG 16.1	SDG 16.2	SDG 16.3	SDG 16.4	SDG 16.5	SDG 16.6	SDG 16.7	SDG 16.8	SDG 16.9	SDG 16.10	SDG 16.a	SDG 16.b
Oživit globální partnerství pro udržitelný rozvoj a posílit prostředky pro jeho uplatňování (SDG 17)	SDG 17.1 – 17.16.		SDG 17.17	SDG 17.18 – 17.19								

Pozn.: Bílá barva označuje Cíle/témata, které jsou pro místní úroveň v ČR relevantní; modrá barva označuje témata irelevantní; červená barva písma označuje témata, která mohou být na místní úrovni plněna jen v určitých aspektech, jinak jsou zajišťována např. národní legislativou. Žlutá barva pak označuje Cíle/témata, které jsou tématy MA21 pokryty.

5. Pakt starostů a primátorů v oblasti klimatu a energetiky

1. Základní informace

1.1. Popis Paktu starostů a primátorů

Poté, co Evropská komise přijala v roce 2008 první klimaticko-energetický balíček EU s cíli do roku 2020, zasadila se o vznik Paktu starostů a primátorů (*Covenant of Mayors*), který by prosazoval a podporoval úsilí orgánů místních samospráv zaměřené na implementaci politiky udržitelné energie. Iniciativa Pakt starostů v oblasti klimatu a energetiky⁵⁸ tak má municipalitám pomáhat s realizací vlastních politik ochrany klimatu. Podpisem Paktu se města dobrovolně zavazují k přijetí Akčního plánu pro udržitelnou energii a klima, který musí být zpracován dvou let od podpisu dohody. Zároveň se předpokládá souhlas s podáváním zpráv o tomto plánu a jeho monitorování. Formální závazek v podobě podpisu Paktu se tak promítne do konkrétních opatření a projektů. Původní závazek – rozpracovaný do Akčního plánu – měl obsahovat opatření ke snížení emisí CO₂ o 20 % do roku 2020. Noví signatáři se zavázali snížit emise CO₂ do roku 2030 alespoň o 40 % a přijmout integrovaný přístup k mírnění změn klimatu a adaptaci na ně. Opatření mají zahrnovat veřejný i soukromý sektor a cílí především na obnovitelné zdroje, energetiku budov a dopravu (tři pilíře Paktu jsou zmírňování, adaptace a bezpečná, udržitelná a cenově dostupná energie).

V současné době je do Paktu zapojeno 6123 signatářů z cca 50 nejen evropských zemí (stav k březnu 2016). Zapojeny jsou jak velká metropolitní města, tak i malé obce s několika obyvateli⁵⁹. V České republice je do Paktu zapojeno 7 subjektů (6 měst a 1 MAS): Jeseník (vstup do Paktu v r. 2010), Hlinsko (r. 2011), Ostrava (r. 2011), Lkáň (r. 2012), MAS Mezilesí (r. 2013), Chrudim (r. 2015) a Litoměřice (r. 2016)

Účast v Paktu je zdarma, přínosem je metodická podpora ze strany kanceláře Paktu, možnost sdílení dobré praxe s ostatními signatáři, možnost propagace svých aktivit na webu Paktu a širší možnosti jejich financování. Komise např. uvolňuje prostřednictvím programu *Intelligent Energy Europe* prostředky, které spravuje Evropská investiční banka. Ty jsou určeny na projekty realizované v rámci Energetických akčních plánů měst. Přímým nástrojem pro financování projektů z Energetických akčních plánů jsou prostředky na tzv. technickou pomoc.

1.2. Zasazení do koncepčního rámce

Pakt starostů navazuje na energeticko-klimatické závazky EU, tj. o kolik snížit emise skleníkových plynů, jaký podíl na energetickém mixu mají mít obnovitelné zdroje a konečně o kolik zvýšit energetickou účinnost. V r. 2008 EU pod vedením francouzského předsednictví přijala tzv. první energeticko-klimatický balíček. Ten převáděl do legislativní podoby ambiciózní cíle pro rok 2020 – snížení emisí oxidu uhličitého a zvýšení podílu obnovitelných

⁵⁸ Po přijetí klimaticko-energetického balíčku v r. 2008 se EK zasadila o vznik Paktu starostů (*Covenant of Mayors*) s cílem podporovat snahu municipalit o snižování svých dopadů na klimatický systém. Iniciativa *Mayors Adapt*, jež staví na úspěchu Paktu starostů, vznikla v roce 2014 s cílem přimět města a obce k přijetí politických závazků a akčních opatření, jež by jim umožnily předvídat a připravit se na nevyhnutelné dopady změn klimatu. Na konci roku 2015 došlo ke sloučení obou iniciativ do nového integrovaného “Paktu starostů a primátorů v oblasti klimatu a energetiky” (*Covenant of Mayors for Climate & Energy*), který přijal cíle EU do roku 2030 společně s integrovaným přístupem ke zmírňování klimatických změn a adaptaci na ně.

⁵⁹ Seznam signatářských měst viz: http://www.paktstarostuaprimatoru.eu/about/signatories_cs.html

zdrojů v celkovém energetickém mixu na 20 %. Jedním z cílů balíčku také bylo snížit závislost Evropy na dovozu fosilních paliv a nastartovat „novou globální průmyslovou revoluci“. Na summitu v r. 2014 se EU dohodla, že do roku 2030 sníží emise skleníkových plynů nejméně o 40 % proti úrovni z roku 1990. K roku 2030 se v EU rovněž zvýší podíl výroby energie z obnovitelných zdrojů na nejméně 27 %, nejméně o 27 % se zvýší energetická účinnost a zároveň se posílí propojení energetických sítí (k roku 2030 růst o 15 %).

Pakt starostů tedy představuje politický rámec – Evropský komplexní plán pro dosažení udržitelné energetiky. Tento plán vychází z politických dohod, jejichž cílem je stabilizovat klimatický globální systém a snížit závislost na fosilních palivech (a tím zvýšit energetickou bezpečnost). Závazky ke snížení emisí vycházejí z odborných podkladů, které požadují nezvyšovat globální průměrnou teplotu Země do konce století nad dva stupně Celsia oproti předindustriálnímu období (raději nezvyšovat nad 1,5 C). Tato dohoda, která má po ratifikaci po roce 2020 nahradit Kjótský protokol, je výsledkem jednání pařížské konference OSN o ochraně klimatu v prosinci 2015.

2. Vazba na národní úroveň

Pakt starostů a primátorů není samostatná iniciativa. Naopak, do značné míry spolupracuje s celou řadou projektů, strategií a iniciativ orgánů Evropské unie – např. URBACT III, *European Urban Knowledge Network* (EUKN), *Cities for Climate Protection* (CCP), *European Sustainable Cities Platform* ad. Mezi hlavní partnerské instituce na mezinárodní úrovni patří některá ředitelství EK (*DG Energy*, *DG Climate Action*, *DG Regional and Urban Policy*), Evropská agentura pro životní prostředí, UNEP, Mezinárodní energetická agentura, Rada Evropských municipalit a regionů (CEMR) ad.

Kromě tohoto synergicky působícího síťování úspěch ambiciózního Paktu do velké míry závisí na propojení s úrovní národní. Závazky přijaté městy jsou v plném souladu se závazky, ke kterým se na klimatickém summitu v Paříži přihlásily státy EU. Instituce ústřední veřejné správy jsou odpovědné za nastavení podmínek pro realizaci klimaticko-energetických závazků, tj. za resortní politiky a strategie (environmentální, surovinová), systém emisního obchodování (EU ETS), finanční nástroje (ceny energie) atd. Díky prostředkům z Národního programu Životní prostředí (nahrazuje jednotlivé národní dotační programy Státního fondu životního prostředí ČR a doplňuje dotační programy jako Operační program Životní prostředí, Nová zelená úsporám a další programy administrované přímo MŽP) může obec získat podporu na vypracování výchozího strategického dokumentu – Akčního plánu pro udržitelnou energii. Jedním z cílů NPŽP je podpora efektivního a šetrného využívání přírodních zdrojů a zmírňování a přizpůsobení se dopadům změny klimatu. Mezi prioritní oblasti a výzvy v roce 2015 patřilo i „Životní prostředí ve městech a obcích“ (prioritní oblast 5) s konkrétní výzvou „Pakt starostů a Místní agenda 21“. Tato výzva se zaměřuje na systémové nástroje podporující udržitelný rozvoj měst a obcí a podporu plánování v oblastech snižování emisí skleníkových plynů a adaptací na projevy klimatických změn; a dále na vybraná opatření na zvýšení energetické efektivity, rozvoje udržitelné mobility a zlepšení funkčního stavu zeleně ve městech.

3. Vztah k pilířům UR (environmentální, sociálním, ekonomický, event. institucionální)

Pakt starostů je z hlediska udržitelného rozvoje mimořádně významná iniciativa. Jak ale napovídá již její název – „Pakt starostů a primátorů v oblasti klimatu a energetiky“ – je zaměřena výhradně na environmentální pilíř udržitelného rozvoje. Podle komisaře M. A. Cañeta je to nejrozsáhlejší světová iniciativa v oblasti klimatu a energetiky měst a obcí, která svádí dohromady tisíce místních i regionálních samospráv, jež se dobrovolně zasazují o implementaci cílů EU v oblasti klimatu a energetiky na svém území. Přes jasné ekonomické a geopolitické zřetele (energetická nezávislost, cenová politika ad.) je primárním cílem této iniciativy přispění k dosažení bezuhlíkového hospodářství a tím zajištění stabilizace klimatického systému Země.

4. Vztah k tématům UR

4.1 Souvislost témat Paktu s Aalborskými závazky

Jak bylo uvedeno výše, Pakt starostů a primátorů je specifická iniciativa zaměřená na téma klimatu a jejího hlavního hybatele – energetiku.

Tab. 9 Souvislost témat, resp. oblastí Paktu na Aalborské závazky

Hlavní témata/oblasti Aalborských závazků	Kódy konkrétních cílů/Závazků (viz Příloha 3)				
	A 1.1	A1.2	A1.3	A1.4	A1.5
Správa věcí veřejných (A1)	A 1.1	A1.2	A1.3	A1.4	A1.5
Místní řízení k trvalé udržitelnosti (A2)	A2.1	A2.2	A2.3	A2.4	A2.5
Společné přírodní statky (A3)	A3.1	A3.2	A3.3	A3.4	A3.5
Volba zodpovědné spotřeby a životního stylu (A4)	A4.1	A4.2	A4.3	A4.4	A4.5
Plánování a rozvoj (A5)	A5.1	A5.2	A5.3	A5.4	A5.5
Lepší mobilita, menší provoz (A6)	A6.1	A6.2	A6.3	A6.4	A6.5
Místní akce pro zdraví (A7)	A7.1	A7.2	A7.3	A7.4	A7.5
Živá a udržitelná místní ekonomika (A8)	A8.1	A8.2	A8.3 ⁶	A8.4	A8.5
Sociální rovnost a spravedlnost (A9)	A9.1	A9.2	A9.3	A9.4	A9.5
Od místního ke globálnímu (A10)	A10.1	A10.2	A10.3	A10.4	A10.5

Pozn.: Žlutá barva označuje závazky, které jsou tématy pokryty

Z přehledu vyplývá, že cíle Paktu pokrývají celkem 6 Aalborských závazků, z nichž dva mají obecný charakter (A1 – Správa věcí veřejných, A2 – Místní řízení k udržitelnému rozvoji). Další 4 témata jsou pokryta částečně – do větší míry závazky A6 (mobilita) a A10 (změna klimatu), méně pak závazky A3 a A4 (snížení spotřeby energie a zvýšení podílu OZE).

4.2 Souvislost témat Paktu s tématy Cílů udržitelného rozvoje (SDGs)

Z níže uvedeného přehledu vyplývá, že cíle Paktu se týkají celkem 5 SDGs (Cíle 7, 11, 12, 13 a 16). Významněji, ve větším rozsahu jsou pokryty dílčí cíle SDG 7 (přístup k energii) a SDG 13 (změna klimatu) (viz tabulka 10).

5. Data, indikátory

Kvantifikované cíle Paktu (do roku 2030 snížení emisí skleníkových plynů nejméně o 40 % proti úrovni z roku 1990; zvýšení podílu výroby energie z obnovitelných zdrojů na nejméně 27 %; zvýšení energetické účinnosti nejméně o 27 % a růst propojení energetických sítí o 15 %) jsou monitorovány pomocí sady standardních indikátorů. Ty jsou využity monitorování Akčních plánů v tzv. Akčních zprávách (*Action Report*), které jsou publikovány na internetu v jednotné grafické prezentaci⁶⁰. Smyslem je umožnit a usnadnit porovnání mezi městy. Obsah Zprávy tvoří tyto indikátory:

- 1) Stav implementace (%)
- 2) Náklady (Kč)
- 3) Odhadnuté snížení emisí skleníkových plynů dle stavu implementace (kt CO₂/rok)
- 4) Emise skleníkových plynů a Konečná spotřeba energie (t CO₂/os.)
- 5) Emise skleníkových plynů (vliv národních emisních faktorů pro elektřinu) (kt CO₂)
- 6) Emise skleníkových plynů podle sektorů
- 7) Konečná spotřeba energie podle sektorů
- 8) Konečná spotřeba energie podle způsobu produkce (GWh)
- 9) Místní produkce energie (GWh); nebo Podíl místní produkce energie na celkové konečné spotřebě energie (%)

Indikátory si města počítají sama. Zdroje dat jsou na národní, někdy na regionální nebo místní úrovni k dispozici, často však s mnoha nekonzistencemi a nedostatky. Typickými údaji jsou spotřeba energie podle odvětví, podle typu paliva nebo produkce elektřiny, údaje o obecních zařízeních, veřejném osvětlení, vozovém parku ad. Údaje jsou obvykle k dispozici v několika různých databázích, které jsou často nekompatibilní a nejsou pravidelně aktualizovány. Města aplikují různé typy metod pro sběr a správu dat, např.:

- Sběr reálných dat (shora dolů: od poskytovatelů dat, například od provozovatelů distribučních soustav; zdola nahoru: od obcí)
- Odhadované údaje (shora dolů: extrapolace národních dat; zdola nahoru: průzkumy...)
- Vytvořené údaje (výpočetní modely)

Řadu doporučení, jak zlepšit a zefektivnit sdílení energetických dat mezi dodavateli energie a místními orgány v Evropě přinesl projekt *Meshartility*⁶¹ (Měření a sdílení dat jako pomůcka pro Pakt starostů a primátorů). Projekt prováděl online průzkum v období od listopadu 2011 do srpna 2012, jakož i rozhovory a další metody sběru informací. Byl zaměřen na místní orgány, jejich sdružení a organizace i na dodavatele energií (tj. prodejci, organizace distribučních služeb a jejich sdružení). Sbíraly se informace o síťově vázaných formách energie (elektřina, zemní plyn, dálkové vytápění a chlazení) i ostatních formách energie (topný olej, uhlí a dřevo).

⁶⁰ Viz http://www.paktstarostuaprimatoru.eu/actions/monitoring-action-plans_cs.html

⁶¹ Více viz: <http://data4action.eu/mereni-a-sdileni-dat-jako-pomucka-pro-pakt-starostu-a-primatoru/>

6. Referenční rámec pro udržitelná evropská města (Reference Framework for European Sustainable Cities)

1. Základní informace

1.1. Popis iniciativy

Referenční rámec pro udržitelná evropská města (*Reference Framework for Sustainable Cities – RFSC*) je evropský projekt, jehož hlavní myšlenkou je napomoci městům uvést integrovaný přístup v jejich rozvoji do praxe. RFSC byl zamýšlen jako významný nástroj, který usnadňuje dialog o integrovaném a udržitelném rozvoji ve městě a posiluje komunikaci mezi všemi partnery. Jedná se o nástroj pro města koncipovaný jako webová aplikace, jež je podporována i v českém jazyce. Města do aplikace vloží svá data (základních informací o městě, profilu města, informací o strategii nebo projektu) a výsledkem je výstup, který pomáhá při definování udržitelné strategie nebo projektu a jeho/její kontrolu. Referenční rámec dále nabízí možnost sdílet data s ostatními městy, sledovat vývoj ostatních měst dle nejrůznějších kritérií či monitorovat vlastní pokroky. RFSC se kromě uvedených funkcí věnuje deprivovaným územím ve městě, umožňuje výměnu zkušeností a dobré praxe mezi evropskými městy a obsahuje rozsáhlý katalog ilustrativních příkladů na nejrůznější témata.

Referenční rámec nenabízí závazný rámec nebo konkrétní model pro všechna města nebo municipality. Je na každém místním orgánu, aby posoudil svou vlastní situaci, definoval své cíle a vytvořil vhodné nástroje k jejich dosažení. Nástroj RFSC je pro města dobrovolný a přístupný bez poplatku.

1.2. Zasazení do koncepčního rámce

Hlavními funkcemi RFSC je evaluace, kontrola a monitoring. Referenční rámec je výsledkem úzké víceúrovňové spolupráce členských států EU, evropských institucí a evropských organizací zastupujících města a místní správní orgány, představuje tedy rámec politický.

2. Vazba na národní úroveň

Projekt RFSC byl oficiálně zahájen v roce 2008 za francouzského předsednictví jako podpora praktického uplatnění integrovaných přístupů v urbánním rozvoji dle Marseillské deklarace. Následující předsednické země, tj. i Česká republika, pokračovaly v diskuzi na evropské úrovni a tím mohl být nástroj kontinuálně vyvíjen. Druhá „testovací fáze“ probíhala v období březen – srpen 2011, kdy bylo do projektu zapojeno 60 testovacích měst ze všech členských zemí Evropské unie. Za Českou republiku se aktivně zúčastnilo celkem 20 testovacích měst (Brno, Hradec Králové a Litoměřice na evropské a 17 měst na národní úrovni). Česká republika prostřednictvím zapojených českých měst patřila mezi přední země, které nástroj zodpovědně testovaly. O tom svědčí jejich kvalitní doporučení a zajímavé nápady ke zlepšení nástroje, které bezpochyby přispěly ke zlepšení nástroje do takové podoby, aby bylo dosaženo jeho maximální možné využitelnosti v praxi⁶².

⁶² Viz RFSC na webu MMR: <http://www.mmr.cz/cs/Podpora-regionu-a-cestovni-ruch/Regionalni-politika/Referencni-ramec-pro-udrzitelna-evropska-mesta-%28RF>

Referenční rámec mohou používat různí aktéři – nejčastěji města, ale dále také instituce intermunicipální spolupráce, územní instituce a odborníci v oblasti městského nebo územního rozvoje, kterým pomáhá při vypracování a realizaci udržitelného a integrovaného přístupu k rozvoji měst. Usnadňuje dialog o udržitelném rozvoji a integrovaných v přístupech v politice rozvoje ve městě, mezi městy, se všemi partnery a na všech úrovních (místní, regionální, národní, evropská). Lze jej přizpůsobit různorodým místním podmínkám a požadavkům, jako je komplexní městská strategie, konkrétní projekt nebo politika vůči veřejnosti.

3. Vztah k pilířům UR (environmentální, sociálním, ekonomický, event. Institucionální)

Podpora udržitelného rozvoje měst je jedním z důležitých prvků kohezní politiky EU, usiluje o plné využití hospodářského, sociálního a územního potenciálu Evropy. Záměrem Referenčního rámce je nabídnout vodítko a podporu pro zlepšení rozhodování a činností v oblasti udržitelnosti. Referenční rámec pokrývá cíle a principy EU a je členěn podle čtyř pilířů udržitelnosti: hospodářství, sociální věci, životní prostředí a veřejná správa (resp. pilíř environmentální, sociální, ekonomický a rozšíření o pilíř institucionální).

4. Vztah k tématům UR

4.1 Souvislost témat RFSC s Aalborskými závazky

Pro zjišťování souvislostí s Aalborskými závazky byly použity „Cíle charakterizující udržitelné evropské město“⁶³ (celkem 25 cílů se 4–7 podcíli; viz Příloha 6).

Tab. 11 Souvislost cílů RFSC s Aalborskými závazky

Hlavní témata/oblasti Aalborských závazků	Kódy konkrétních cílů/Závazků (viz Příloha 1)				
Správa věcí veřejných (A1)	A 1.1	A1.2	A1.3	A1.4	A1.5
Místní řízení k trvalé udržitelnosti (A2)	A2.1	A2.2	A2.3	A2.4	A2.5
Společné přírodní statky (A3)	A3.1	A3.2	A3.3	A3.4	A3.5
Volba zodpovědné spotřeby a životního stylu (A4)	A4.1	A4.2	A4.3	A4.4	A4.5
Plánování a rozvoj (A5)	A5.1	A5.2	A5.3	A5.4	A5.5
Lepší mobilita, menší provoz (A6)	A6.1	A6.2	A6.3	A6.4	A6.5
Místní akce pro zdraví (A7)	A7.1	A7.2	A7.3	A7.4	A7.5
Živá a udržitelná místní ekonomika (A8)	A8.1	A8.2	A8.3	A8.4	A8.5
Sociální rovnost a spravedlnost (A9)	A9.1	A9.2	A9.3	A9.4	A9.5
Od místního ke globálnímu (A10)	A10.1	A10.2	A10.3	A10.4	A10.5

Pozn.: Žlutá barva označuje závazky, které jsou tématy pokryty

Z analýzy vyplývá, že iniciativa RFSC pokrývá většinu Aalborských závazků. U závazků A1, A3, A4 jsou pokryty všechny podzávazky, dále u závazků A2, A5, A8, A9, A10 jsou pokryty čtyři podzávazky z pěti a u A6 tři podzávazky z pěti. Pouze u závazku týkajícího se zdraví – A7 – je pokrytý pouze jeden podzávazek.

⁶³ <http://app.rfsc.eu/texts?tsh=2&a=18>

4.2 Souvislost témat RFSC s tématy Cílů udržitelného rozvoje (SDGs)

Z porovnání témat RFSC s Cíli udržitelného rozvoje je zřejmé, že cíle Referenčního rámce se dotýkají všech cílů SDG (viz tabulka 12). Ovšem ani jeden cíl SDG není pokrytý plně. Významněji (ve větším rozsahu) jsou pokryty cíle SDG 1, 2, 7, 8, 9, 11, 12, 13, 16 a 17. Nejvýznamněji jsou pokryté cíle 8 (Podporovat trvalý, inkluzivní a udržitelný hospodářský růst, plnou a produktivní zaměstnanost a důstojnou práci pro všechny) a 11 (Vytvořit inkluzivní, bezpečná, udržitelná města a obce).

5. Data, indikátory

Pro monitorování strategie udržitelného rozvoje nebo projektu je v rámci RFSC stanovena sada 28 klíčových indikátorů, z nichž by si aktéři měli vybírat. Klíčové ukazatele jsou v souladu s evropskými cíli. Dále je aktérům k dispozici 300 dalších indikátorů a možností je také přidání vlastních ukazatelů⁶⁴.

⁶⁴ RFSC (March 2014) – http://www.logement.gouv.fr/IMG/pdf/le_cadre_de_reference_de_la_ville_europeenne_durable_rfsc_-_version_anglaise.pdf

Tab. 12 Napojení cílů RFSC na Cíle udržitelného rozvoje pro roky 2015–2030 (SDGs)

Cíle udržitelného rozvoje pro roky 2015–2030	Dílčí cíle udržitelného rozvoje pro roky 2015–2030													
Vymýtí chudobu ve všech jejích podobách všude ve světě (SDG 1)	SDG 1.1	SDG 1.2	SDG 1.3	SDG 1.4	SDG 1.5	SDG 1a	SDG 1B							
Vymýtí hlad, dosáhnout potravinové bezpečnosti a zlepšení výživy, prosazovat udržitelné zemědělství (SDG 2)	SDG 2.1	SDG 2.2	SDG 2.3	SDG 2.4	SDG 2.5	SDG 2.a	SDG 2.b	SDG 2.c						
Zajistit zdravý životní styl a zvyšovat jeho kvalitu pro všechny v jakémkoli věku (SDG 3)	SDG 3.1	SDG 3.2	SDG 3.3	SDG 3.4	SDG 3.5	SDG 3.6	SDG 3.7	SDG 3.8	SDG 3.9	SDG 3.a	SDG 3.b	SDG 3.c	SDG 3.d	
Zajistit rovný přístup k inkluzivnímu a kvalitnímu vzdělávání a podporovat celoživotní vzdělávání pro všechny (SDG4)	SDG 4.1	SDG 4.2	SDG 4.3	SDG 4.4	SDG 4.5	SDG 4.6	SDG 4.7	SDG 4.a	SDG 4.b	SDG 4.c				
Dosáhnout genderové rovnosti a posílit postavení všech žen a dívek (SDG 5)	SDG 5.1	SDG 5.2	SDG 5.3	SDG 5.4	SDG 5.5	SDG 5.6	SDG 5.a	SDG 5.b	SDG 5.c					
Zajistit všem dostupnost vody a sanitačních zařízení a udržitelné hospodaření s nimi (SDG 6)	SDG 6.1	SDG 6.2	SDG 6.3	SDG 6.4	SDG 6.5	SDG 6.6	SDG 6.a	SDG 6.b						
Zajistit přístup k cenově dostupným, spolehlivým, udržitelným a moderním zdrojům energie pro všechny (SDG 7)	SDG 7.1	SDG 7.2	SDG 7.3	SDG 7.a	SDG 7.b									
Podporovat trvalý, inkluzivní a udržitelný hospodářský růst, plnou a produktivní zaměstnanost a důstojnou práci pro všechny (SDG 8)	SDG 8.1	SDG 8.2	SDG 8.3	SDG 8.4	SDG 8.5	SDG 8.6	SDG 8.7	SDG 8.8	SDG 8.9	SDG 8.10	SDG 8.a	SDG 8.b		
Vybudovat odolnou infrastrukturu, podporovat inkluzivní a udržitelnou industrializaci a inovace (SDG 9)	SDG 9.1	SDG 9.2	SDG 9.3	SDG 9.4	SDG 9.5	SDG 9.a	SDG 9.b	SDG 9.c						
Snížit nerovnost uvnitř zemí i mezi nimi (SDG 10)	SDG 10.1	SDG 10.2	SDG 10.3	SDG 10.4	SDG 10.5	SDG 10.6	SDG 10.7	SDG 10.a	SDG 10.b	SDG 10.c				
Vytvořit inkluzivní, bezpečná, udržitelná města a obce (SDG 11)	SDG 11.1	SDG 11.2	SDG 11.3	SDG 11.4	SDG 11.5	SDG 11.6	SDG 11.7	SDG 11.a	SDG 11.b	SDG 11.c				
Zajistit udržitelnou spotřebu a výrobu (SDG 12)	SDG 12.1	SDG 12.2	SDG 12.3	SDG 12.4	SDG 12.5	SDG 12.6	SDG 12.7	SDG 12.8	SDG 12.a	SDG 12.b	SDG 12.c			

Cíle udržitelného rozvoje pro roky 2015–2030	Dílčí cíle udržitelného rozvoje pro roky 2015–2030											
Přijmout bezodkladná opatření na boj se změnou klimatu a zvládnání jejich dopadů (SDG 13)	SDG 13.1	SDG 13.2	SDG 13.3	SDG 13.a	SDG 13.b							
Chránit a udržitelně využívat oceány, moře a mořské zdroje pro zajištění udržitelného rozvoje (SDG 14)	SDG 14.1	SDG 14.2	SDG 14.3	SDG 14.4	SDG 14.5	SDG 14.6	SDG 14.7	SDG 14.a	SDG 14.b	SDG 14.c		
Chránit, obnovovat a podporovat udržitelné využívání suchozemských ekosystémů, udržitelně hospodařit s lesy, potírat rozšiřování pouští, zastavit a následně zvrátit degradaci půdy a zastavit úbytek biodiverzity (SDG 15)	SDG 15.1	SDG 15.2	SDG 15.3	SDG 15.4	SDG 15.5	SDG 15.6	SDG 15.7	SDG 15.8	SDG 15.9	SDG 15.a	SDG 15.b	SDG 15.c
Podporovat mírové a inkluzivní společnosti pro udržitelný rozvoj, zajistit všem přístup ke spravedlnosti a vytvořit efektivní odpovědné a inkluzivní instituce na všech úrovních (SDG 16)	SDG 16.1	SDG 16.2	SDG 16.3	SDG 16.4	SDG 16.5	SDG 16.6	SDG 16.7	SDG 16.8	SDG 16.9	SDG 16.10	SDG 16.a	SDG 16.b
Oživit globální partnerství pro udržitelný rozvoj a posílit prostředky pro jeho uplatňování (SDG 17)	SDG 17.1 – 17.16.		SDG 17.17	SDG 17.18 – 17.19								

Pozn.: Bílá barva označuje Cíle/témata, které jsou pro místní úroveň v ČR relevantní; modrá barva označuje témata irelevantní; červená barva písma označuje témata, která mohou být na místní úrovni plněna jen v určitých aspektech, jinak jsou zajišťována např. národní legislativou. Žlutá barva pak označuje Cíle/témata, které jsou tématy RFSC pokryty.

7. Udržitelná lidská sídla (*Habitat OSN*)

1. Základní informace

1.1. Popis Programu Habitat

V roce 1978 vznikl Program pro lidská sídla OSN (*United Nations Human Settlements Programme – UN HABITAT*) jako hlavní agentura pro koordinaci aktivit rozvoje lidských sídel v rámci systému OSN. Program spolupracuje s vládami, místními úřady, nevládními organizacemi a soukromým sektorem. Jeho technické programy a projekty se zaměřují na širokou škálu témat zahrnující zlepšování života ve slumech, omezování chudoby ve městech, obnovu po přírodních katastrofách, vodohospodářství či zajišťování finančních zdrojů potřebných k budování obydlí. Většina programů UN-HABITAT je realizována prostřednictvím partnerství s dalšími organizacemi. V roce 1996 svolalo mezinárodní společenství do Istanbulu Druhou konferenci OSN o lidských sídlech v reakci na celosvětový rychlý rozvoj měst a příliv obyvatelstva do nich. Na této konferenci se dohodlo 171 vlád na přijetí politického dokumentu s názvem *Agenda Habitat*, což se stalo zásadním mezníkem v mezinárodním úsilí o vytváření sociálně, ekonomicky i environmentálně udržitelných měst.

Agenda Habitat vytyčuje tyto tematické cíle a závazky, které jsou dále rozpracovány do podrobnějších podcílů⁶⁵:

- H1: Přiměřené bydlení pro všechny (podcíle a–n)
- H2: Trvale udržitelná lidská sídla (podcíle a–z, resp. aa–cc)
- H3: Umožňování a participace (podcíle a–m)
- H4: Rovnost pohlaví (podcíle a–e)
- H5: Financování bydlení a lidských sídel (podcíle a–g)
- H6: Mezinárodní spolupráce (podcíle a–c)
- H7: Hodnocení pokroku

Přijetím Agendy Habitat si mezinárodní společenství vytklo dva úzce propojené hlavní cíle: zajistit adekvátní bydlení pro všechny a dosáhnout udržitelného rozvoje lidských sídel.

1.2. Zasazení do koncepčního rámce

Na první Konferenci OSN Habitat I konané ve Vancouveru v roce 1976 byl přijat Program rozvoje lidských sídel. Od té doby však došlo k dalším zásadním změnám v demografickém rozložení populace, sociální, politické, environmentální a ekonomické situaci ve městech ad. Všechny tyto proměny měly a mají přímý vliv na otázky strategie řízení měst. V reakci na tyto změny proto na druhé konferenci byly v roce 1996 schváleny univerzální cíle k zajištění přiměřeného bydlení pro všechny a k vytváření bezpečnějších, zdravějších a životaschopných měst. Tyto byly rozpracovány do podoby dílčích cílů (podcílů) a shrnuty ve shora uvedené Agendě Habitat. Zúčastněné strany přijaly Agendu Habitat jako globální akční plán pro vytváření udržitelných lidských sídel⁶⁶. Habitat tvoří politický rámec, v němž jsou definována témata udržitelného rozvoje měst.

⁶⁵ <http://www.uur.cz/images/6-mezinarodni-spoluprace/HABITAT/Dokumenty/Agenda-Habitat/Agenda-Habitat.pdf>. Podcíle jsou označeny písmeny a–z, resp. aa–zz tam, kde je podcílů stanoveno více.

⁶⁶ <http://www.archiv.osn.cz/system-osn/programy-a-dalsi-organy-osn/?i=108>
<http://unhabitat.org/about-us/history-mandate-role-in-the-un-system/>

2. Vazba na národní úroveň

Primární odpovědnost za realizaci Agendy Habitat leží na vládách jednotlivých států. Vlády by podle Agendy měly zakládat a posilovat partnerství s ženami, mládeží, staršími občany, postiženými, zranitelnými a znevýhodněnými skupinami, domorodými obyvateli a komunitami, místními orgány, soukromým sektorem a nevládními organizacemi jednotlivých zemí. Strukturální příčiny problémů měst totiž musejí být řešeny na principu *multilevel governance*, tedy nejen z úrovně měst samotných, ale také na národní, případně mezinárodní úrovni. Ovšem hlavní činitelé, kteří budou rozhodovat o úspěchu nebo nezdaru při zlepšování podmínek lidských sídel, se většinou nacházejí ve veřejných, soukromých a neziskových sektorech na místní úrovni. Jsou to právě místní orgány a jiné zainteresované subjekty, které jsou při dosahování cílů iniciativy Habitat v první linii.

Důležitým krokem pro naplňování Iniciativy Habitat je vytváření center pro rozvoj lidských sídel. Každý orgán veřejné správy nebo místní správní orgán může zvolit vlastní metodu realizace činnosti centra. Společným cílem však je určit odpovědnost za monitorování a vyhodnocování pokroku v zavádění národních a místních plánů rozvoje a usnadnit politický dialog. Nové instituce pro činnost centra by neměly být vytvářeny tam, kde již existují instituce nebo organizace, které mají kapacity pro realizaci těchto funkcí. Těmito stávajícími institucemi mohou být městské odbory plánování, městské plánovací komise, národní agentury pro politiku a plánování, národní urbanistické výzkumné instituce, školicí instituce místních orgánů veřejné správy nebo nevládní organizace.

Centra pro rozvoj lidských sídel jsou organizovaná na různých úrovních:

- Celosvětové centrum pro rozvoj lidských sídel – GUO (*Global Urban Observatory*)
- Regionální centra pro rozvoj lidských sídel – RUO (*Regional Urban Observatory*)
- Národní centra pro rozvoj lidských sídel – NUO (*National Urban Observatory*)
- Místní centra pro rozvoj lidských sídel – LUO (*Local Urban Observatory*)

V České republice se aktivitami OSN v oblasti lidských sídel zabývá zejména Ministerstvo pro místní rozvoj. Výkonem činnosti “Národního centra bydlení a rozvoje sídel v České republice” (*Agenda HABITAT – National Urban Observatory*) byl na základě rozhodnutí Ministerstva pro místní rozvoj pověřen Ústav územního rozvoje v Brně.

Na konci roku 2015 se v České republice uskutečnilo první Národní fórum měst zaměřené na dvě významná témata: integrovaný městský rozvoj a udržitelné bydlení. Akce byla uspořádána Ministerstvem pro místní rozvoj ČR ve spolupráci s Evropskou hospodářskou komisí OSN. České národní fórum měst se uskutečnilo v souvislosti s přípravou na mezinárodní konferenci „Evropský Habitat“, konanou od 16. do 18. března 2016 v Praze a její výsledky (schválený strategický dokument Pražská deklarace) budou prezentovány na říjnové celosvětové konferenci OSN Habitat III v Ekvádoru.

3. Vztah k pilířům UR

Iniciativa Habitat významně pokrývá všechny pilíře udržitelného rozvoje – jak základní environmentální, sociální a ekonomickou sféru, tak i institucionální pilíř.

Habitat ve svých závazcích spojuje ekonomický a sociální rozvoj s ochranou životního prostředí při plném respektování všech základních lidských práv a svobod i práva na rozvoj, a nabízí prostředky k dosažení stabilnějšího a mírumilovnějšího světa založeného na etické a duchovní vizi. Významné zohlednění sociálního pilíře v iniciativě Habitat může být nápomocno pro posilování zatím slabšího institucionálního zázemí pro sledování a prosazování sociálního pilíře udržitelného rozvoje.

4. Vztah k tématům UR

4.1 Souvislost témat Agendy Habitat s Aalborskými závazky

Tab. 13 Souvislost témat, resp. oblastí Agendy Habitat s Aalborskými závazky

Hlavní témata/oblasti Aalborských závazků	Kódy konkrétních cílů/závazků (viz Příloha 3)				
Správa věcí veřejných (A1)	A 1.1	A1.2	A1.3	A1.4	A1.5
Místní řízení k trvalé udržitelnosti (A2)	A2.1	A2.2	A2.3	A2.4	A2.5
Společné přírodní statky (A3)	A3.1	A3.2	A3.3	A3.4	A3.5
Volba zodpovědné spotřeby a životního stylu (A4)	A4.1	A4.2	A4.3	A4.4	A4.5
Plánování a rozvoj (A5)	A5.1	A5.2	A5.3	A5.4	A5.5
Lepší mobilita, menší provoz (A6)	A6.1	A6.2	A6.3	A6.4	A6.5
Místní akce pro zdraví (A7)	A7.1	A7.2	A7.3	A7.4	A7.5
Živá a udržitelná místní ekonomika (A8)	A8.1	A8.2	A8.3	A8.4	A8.5
Sociální rovnost a spravedlnost (A9)	A9.1	A9.2	A9.3	A9.4	A9.5
Od místního ke globálnímu (A10)	A10.1	A10.2	A10.3	A10.4	A10.5

Pozn.: Žlutá barva označuje závazky, které jsou tématy pokryty

Z komparace oblastí Agendy Habitat s Aalborskými závazky vyplývá, že Agenda tyto závazky z většinové části pokrývá – konkrétně závazky A1, A3, A6 a A9 jsou pokryty bez výjimky. Závazky A2, A4, A5 z větší části. U závazků/témat A7, tedy problematika místních akcí pro zdraví; A8, tedy živá a udržitelná ekonomika a A10, tedy od místního ke globálnímu pouze částečně. V závazcích absentuje např. vzdělávání v problematice zdraví a jeho vazby na životní prostředí, monitoring jako součást plánování v různých sektorech, integrace zdravotních hledisek do urbanistického plánování, není zde zohledněna podpora cestovního ruchu. Agenda také poměrně překvapivě neakcentuje závazky měst s ohledem na mitigaci změny klimatu a adaptace na ně.

4.2 Souvislost témat Agendy Habitat s tématy Cílů udržitelného rozvoje (SDGs)

Závazky Agendy Habitat se dotýkají většiny Cílů udržitelného rozvoje (relevantních pro místní úroveň v ČR), pouze cílů SDG 2 (vymýcení hladu, zajištění potravinové bezpečnosti a udržitelného zemědělství) a SDG 13 (boj se změnou klimatu) se Habitat nedotýká vůbec. Významněji, ve větším rozsahu jsou pokryty dílčí cíle SDG 1, 6, 7, 11, 17 (viz Tabulka 14)

5. Data, indikátory

Od počátku iniciativy se předpokládalo monitorování progresu měst pomocí pravidelně sbíraných dat a vytvořených indikátorů. První Globální databáze městských indikátorů⁶⁷ (*The first Global urban indicators database Version 1 – GUID1*) byla představena na konferenci Habitat II. Klíčové indikátory byly naplněny pro 237 měst. Z těchto dat byl také poprvé zkonstruován složený Index městského rozvoje (*City Development Index – CDI*). Ten byl publikován ve Zprávě vypracované Habitatem “Města v globalizujícím se světě”⁶⁸ v r. 2001. Indikátor se ale neuchytil a nebyl proto opakován ani dále publikován.

Je však zmiňována potřeba stanovení kvantitativních a kvalitativních ukazatelů na národní a místní úrovni, které mají být strukturovány tak, aby odrážely rozmanitost municipalit, komunit a společností. Tyto indikátory jsou uváděny jako významné jak pro pokrok v plánování a monitorování, tak pro hodnocení míry dosažení přiměřeného bydlení pro všechny a míry udržitelného rozvoje lidských sídel. V tomto ohledu je hlavním ukazatelem zdravé společnosti spatřován spokojený život dětí. Podle Agendy je nezbytné rozvíjet vhodné metody sběru dat a relevantní ukazatele – např. zohledňující věk a pohlaví – a využívat je k monitorování vlivu politiky a praxe uplatňované v lidských sídlech na města a komunity. Přitom je nezbytné věnovat zvláštní a trvalou pozornost situaci osob ze znevýhodněných a zranitelných skupin obyvatelstva.

⁶⁷ Viz http://www.cityindicators.org/Deliverables/Global%20Urban%20Indicators%20Databa_12-4-2007-1028705.pdf

⁶⁸ Viz http://www.un.org/en/events/pastevents/pdfs/Cities_in_a_globalizing_world_2001.pdf

Tab. 14 Napojení témat resp. oblastí Agendy Habitat na Cíle udržitelného rozvoje pro roky 2015–2030 (SDGs)

Cíle udržitelného rozvoje pro roky 2015–2030	Dílčí cíle udržitelného rozvoje pro roky 2015–2030													
Vymýtit chudobu ve všech jejích podobách všude ve světě (SDG 1)	SDG 1.1	SDG 1.2	SDG 1.3	SDG 1.4	SDG 1.5	SDG 1a	SDG 1b							
Vymýtit hlad, dosáhnout potravinové bezpečnosti a zlepšení výživy, prosazovat udržitelné zemědělství (SDG 2)	SDG 2.1	SDG 2.2	SDG 2.3	SDG 2.4	SDG 2.5	2.a	2.b	2.c						
Zajistit zdravý životní styl a zvyšovat jeho kvalitu pro všechny v jakémkoli věku (SDG 3)	SDG 3.1	SDG 3.2	SDG 3.3	SDG 3.4	SDG 3.5	SDG 3.6	SDG 3.7	SDG 3.8	SDG 3.9	SDG 3.a	SDG 3.b	SDG 3.c	SDG 3.d	
Zajistit rovný přístup k inkluzivnímu a kvalitnímu vzdělávání a podporovat celoživotní vzdělávání pro všechny (SDG4)	SDG 4.1	SDG 4.2	SDG 4.3	SDG 4.4	SDG 4.5	SDG 4.6	SDG 4.7	SDG 4.a	SDG 4.b	SDG 4.c				
Dosáhnout genderové rovnosti a posílit postavení všech žen a dívek (SDG 5)	SDG 5.1	SDG 5.2	SDG 5.3	SDG 5.4	SDG 5.5	SDG 5.6	SDG 5.a	SDG 5.b	SDG 5.c					
Zajistit všem dostupnost vody a sanitačních zařízení a udržitelné hospodaření s nimi (SDG 6)	SDG 6.1	SDG 6.2	SDG 6.3	SDG 6.4	SDG 6.5	SDG 6.6	SDG 6.a	SDG 6.b						
Zajistit přístup k cenově dostupným, spolehlivým, udržitelným a moderním zdrojům energie pro všechny (SDG 7)	SDG 7.1	SDG 7.2	SDG 7.3	SDG 7.a	SDG 7.b									
Podporovat trvalý, inkluzivní a udržitelný hospodářský růst, plnou a produktivní zaměstnanost a důstojnou práci pro všechny (SDG 8)	SDG 8.1	SDG 8.2	SDG 8.3	SDG 8.4	SDG 8.5	SDG 8.6	SDG 8.7	SDG 8.8	SDG 8.9	SDG 8.10	SDG 8.a	SDG 8.b		
Vybudovat odolnou infrastrukturu, podporovat inkluzivní a udržitelnou industrializaci a inovace (SDG 9)	SDG 9.1	SDG 9.2	SDG 9.3	SDG 9.4	SDG 9.5	SDG 9.a	SDG 9.b	SDG 9.c						
Snižit nerovnost uvnitř zemí i mezi nimi (SDG 10)	SDG 10.1	SDG 10.2	SDG 10.3	SDG 10.4	SDG 10.5	SDG 10.6	SDG 10.7	SDG 10.a	SDG 10.b	SDG 10.c				
Vytvořit inkluzivní, bezpečná, udržitelná města a obce (SDG 11)	SDG 11.1	SDG 11.2	SDG 11.3	SDG 11.4	SDG 11.5	SDG 11.6	SDG 11.7	SDG 11.a	SDG 11.b	SDG 11.c				
Zajistit udržitelnou spotřebu a výrobu (SDG 12)	SDG 12.1	SDG 12.2	SDG 12.3	SDG 12.4	SDG 12.5	SDG 12.6	SDG 12.7	SDG 12.8	SDG 12.a	SDG 12.b	SDG 12.c			
Přijmout bezodkladná opatření na boj se změnou klimatu a zvládnání jejích dopadů (SDG 13)	SDG 13.1	SDG 13.2	SDG 13.3	SDG 13.a	SDG 13.b									

Cíle udržitelného rozvoje pro roky 2015–2030	Dílčí cíle udržitelného rozvoje pro roky 2015–2030												
Chránit a udržitelně využívat oceány, moře a mořské zdroje pro zajištění udržitelného rozvoje (SDG 14)	SDG 14.1	SDG 14.2	SDG 14.3	SDG 14.4	SDG 14.5	SDG 14.6	SDG 14.7	14.a	14.b	14.c			
Chránit, obnovovat a podporovat udržitelné využívání suchozemských ekosystémů, udržitelně hospodařit s lesy, potírat rozšiřování pouští, zastavit a následně zvrátit degradaci půdy a zastavit úbytek biodiverzity (SDG 15)	SDG 15.1	SDG 15.2	SDG 15.3	SDG 15.4	SDG 15.5	SDG 15.6	SDG 15.7	SDG 15.8	SDG 15.9	15.a	15.b	15.c	
Podporovat mírové a inkluzivní společnosti pro udržitelný rozvoj, zajistit všem přístup ke spravedlnosti a vytvořit efektivní odpovědné a inkluzivní instituce na všech úrovních (SDG 16)	SDG 16.1	SDG 16.2	SDG 16.3	SDG 16.4	SDG 16.5	SDG 16.6	SDG 16.7	SDG 16.8	SDG 16.9	SDG 16.10	16.a	16.b	
Oživit globální partnerství pro udržitelný rozvoj a posílit prostředky pro jeho uplatňování (SDG 17)	SDG 17.1 – 17.16.		SDG 17.17	SDG 17.18 – 17.19									

Pozn.: Bílá barva označuje Cíle/témata, které jsou pro místní úroveň v ČR relevantní; modrá barva označuje témata irelevantní; červená barva písma označuje témata, která mohou být na místní úrovni plněna jen v určitých aspektech, jinak jsou zajišťována např. národní legislativou. Žlutá barva pak označuje Cíle/témata, které jsou tématy Agendy Habitat pokryty

8. Komunitně vedený místní rozvoj (Community Local-Led Development)

1. Základní informace

1.1. Popis iniciativy CLLD

Komunitně vedený místní rozvoj (*Community Led Local Development, CLLD*) je nástrojem pro zapojení obyvatel nebo uživatelů území na místní úrovni do plánovacích procesů i realizace rozvoje území.⁶⁹ Komunitně vedený místní rozvoj je známý díky metodě LEADER⁷⁰, kterou EU podporuje od počátku 90. let. Metoda LEADER vychází z principu, že o budoucnosti regionu rozhodují lidé žijící a pracující v daném území, kteří znají jeho tradice a potřeby. Na základě partnerství veřejného a soukromého sektoru zpracují místní rozvojovou strategii, která je naplňována ucelenými akcemi z nejrůznějších sektorů života. Na principech metody LEADER vznikly Místní akční skupiny (dále také MAS), jež zapojují partnery z veřejného, ale i privátního a neziskového sektoru, do přípravy a realizace společné místní strategie. MAS jsou tedy hlavními aktéry v komunitně vedeném rozvoji.

Komunitně vedený místní rozvoj musí být:

- zaměřen na konkrétní subregionální území;
- veden komunitami, místními akčními skupinami složenými ze zástupců místních veřejných a soukromých socio-ekonomických zájmů;
- prováděn pomocí integrovaných a mnoha sektorových místních rozvojových strategií zaměřených na konkrétní oblast, které zohledňují místní potřeby a potenciál; a
- obsahovat inovační prvky v místním kontextu, propojování a – pokud je to možné – spolupráci.

Místní akční skupiny zpracovávají integrovanou strategii širšího zaměření financovatelnou z více programů Evropských strukturálních a investičních fondů nebo z jiných zdrojů. Součástí strategií by měl být také akční plán dokládající, jakým způsobem budou cíle převedeny do konkrétních projektů, opatření pro správu a monitorování a finančního plánu. Na základě schválených „Strategií komunitně vedeného místního rozvoje“ bude možné čerpat podporu pro realizaci tzv. integrovaných projektů v rámci Integrovaného regionálního operačního programu (řídící orgán Ministerstvo pro místní rozvoj), Operačního programu Zaměstnanost (řídící orgán Ministerstvo práce a sociálních věcí), Operačního programu Životní prostředí (řídící orgán Ministerstvo životního prostředí) a Programu rozvoje venkova (řídící orgán Ministerstvo zemědělství). Podmínkou pro podání žádosti o podporu strategie Komunitně vedeného místního rozvoje je splnění standardů Místních akčních skupin definovaných Metodikou pro standardizaci místních akčních skupin a vydání patřičného osvědčení ze strany Ministerstva zemědělství⁷¹.

Místní akční skupina je odpovědná za přípravu integrované strategie, za naplňování principu partnerství a koordinaci aktivit relevantních aktérů v rámci funkčního území integrované

⁶⁹ http://nsmascr.cz/content/uploads/2015/07/SCLLD-10112014_mmr.pdf

⁷⁰ (*Liaison Entre Actions Développement de l'Économie Rurale* neboli Propojení aktivit rozvíjejících venkovskou ekonomiku)

⁷¹ <http://www.mmr.cz/cs/Ministerstvo/Ministerstvo/Pro-media/Tiskove-zpravy/2015/Komunitne-vedeny-mistni-rozvoj-lepe-zacili-podporu-do-venkovskych-obla>

strategie; předkládá prostřednictvím ISKP14+⁷² integrovanou strategii do jednotného monitorovacího systému pro programové období 2014–2020; průběžně zajišťuje sběr projektových záměrů přispívajících k plnění cílů integrované strategie; zajišťuje plnění integrované strategie jako celku, monitorování a podávání Zpráv o plnění integrované strategie a provádí povinnou průběžnou (*mid-term*) evaluaci. MAS také zajišťuje hodnocení a výběr projektů⁷³.

1.2. Zasazení do koncepčního rámce

CLLD je specifický nástroj určený k využití na subregionální úrovni, jenž doplňuje další prostředky podpory rozvoje na místní úrovni. CLLD je schopen aktivovat a zapojovat místní komunity a organizace tak, aby přispívaly k inteligentnímu a udržitelnému růstu podporujícímu začlenění. Dosahuje dlouhodobého růstu efektivním využitím ES fondů s ohledem na tvorbu nových kvalitních pracovních míst a podniků zahrnující komunitně vedené aktivity v oblasti udržitelnosti⁷⁴. Komunitně vedený místní rozvoj představuje politický rámec.

2. Vazba na národní úroveň

V rámci EU byla metoda LEADER realizována zpočátku jako iniciativa, od roku 2007 se pak stala plnohodnotnou součástí Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova jako průřezová IV. Osa. Pro víceleté finanční období 2014–2020 se s uplatněním této metody počítá v rámci všech podpůrných fondů EU. Od roku 2003 jsou principy metody LEADER uplatňovány i v České republice, nejdříve pilotně v rámci Programu obnovy venkova Ministerstva pro místní rozvoj ČR, od roku 2004 pak jako samostatný národní program LEADER ČR administrovaný Ministerstvem zemědělství ČR. Od roku 2005 pak také jako součást OP Rozvoj venkova a multifunkční zemědělství a ve stávajícím období tvoří metoda LEADER samostatnou IV. Osu Programu rozvoje venkova České republiky (PRV)⁷⁵.

Integrovaného nástroje CLLD je využíváno zatím zejména ve venkovském území⁷⁶, konkrétně v území MAS tvořeném správními územími obcí s méně než 25 000 obyvateli, kdy maximální velikost MAS nepřekročuje hranici 100 000 obyvatel a není menší než 10 000 obyvatel. Místní akční skupiny se v Česku začaly uplatňovat již v devadesátých letech – městské pilotní projekty z 90. let minulého století, programy iniciativy Společenství URBAN (1994–1999 a 2000–2006) financované z fondu EFRR, a iniciativa EQUAL (2000–2006) financovaná z fondu ESF se zakládaly na místních partnerstvích. Dnes působí na území ČR asi 150 MAS, přičemž 112 z nich bylo vybráno pro období 2007–2013 k podpoře z Programu rozvoje venkova, přičemž jeho zdroje jsou prostřednictvím Osy IV určeny právě k využití metodou LEADER.

⁷² ISKP14+ Informační systém koncového příjemce

⁷³ <http://www.mmr.cz/getmedia/5e196ed2-dc72-4853-9d8a-951d6ec4c2a8/Metodicky-pokyn-pro-vyuziti-integrovanых-nastroju-v-programovem-obdobi-2014-202-verze-2.pdf>

⁷⁴ http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:d0hUbYu6oNgJ:www.vlada.cz/assets/ppov/udrzitelny-rozvoj/vybory-rvur/Zapis_VpM_15-02-10_prii--c--4_EHSV_stanovisko-k-CLLD_14-11-11.doc+&cd=5&hl=cs&ct=clnk&gl=cz

⁷⁵ [file:///C:/Users/Petra/Downloads/komunitne-vedeny-mistni-rozvoj-v-praxi-cr---mistni-akcni-skupina-partner-pro-vsechny-programy-eu%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Petra/Downloads/komunitne-vedeny-mistni-rozvoj-v-praxi-cr---mistni-akcni-skupina-partner-pro-vsechny-programy-eu%20(2).pdf)

⁷⁶ Poznámka: Přístup CLLD je v ČR dosud využíván výhradně jako cesta pro venkovské oblasti. Ovšem EU umožňuje využívat tento nástroj také v městských aglomeracích (CLLD se uplatňuje např. v Berlíně)

3. Vztah k pilířům UR

Evropská unie považuje CLLD za nástroj zapojování občanů na místní úrovni k nalezení řešení sociálních, environmentálních a hospodářských problémů, kterým v současné době musí lidé na mnoha místech čelit. Iniciativa Komunitně vedeného místního rozvoje pokrývá rovnoměrně tři základní pilíře udržitelného rozvoje (struktura viz příloha 5). V posledních letech také došlo k institucionálnímu ukotvení iniciativy CLLD⁷⁷.

4. Vztah k tématům UR

4.1 Souvislost témat CLLD s Aalborskými závazky

Pro komparaci s Aalborskými závazky byla využita „Hlavní témata řešená v CLLD“⁷⁸ (celkem 11 témat). Aby se zajistilo úplné pokrytí všech aspektů a charakteristik Komunitně vedeného místního rozvoje, byly do této analýzy přidány „Potenciální charakteristiky udržitelné komunity“⁷⁹ (témata i charakteristiky viz Příloha 6).

Tab. 15 Souvislost témat CLLD s Aalborskými závazky

Hlavní témata/oblasti Aalborských závazků	Kódy konkrétních cílů/Závazků (viz Příloha 3)				
Správa věcí veřejných (A1)	A 1.1	A1.2	A1.3	A1.4	A1.5
Místní řízení k trvalé udržitelnosti (A2)	A2.1	A2.2	A2.3	A2.4	A2.5
Společné přírodní statky (A3)	A3.1	A3.2	A3.3	A3.4	A3.5
Volba zodpovědné spotřeby a životního stylu (A4)	A4.1	A4.2	A4.3	A4.4	A4.5
Plánování a rozvoj (A5)	A5.1	A5.2	A5.3	A5.4	A5.5
Lepší mobilita, menší provoz (A6)	A6.1	A6.2	A6.3	A6.4	A6.5
Místní akce pro zdraví (A7)	A7.1	A7.2	A7.3	A7.4	A7.5
Živá a udržitelná místní ekonomika (A8)	A8.1	A8.2	A8.3	A8.4	A8.5
Sociální rovnost a spravedlnost (A9)	A9.1	A9.2	A9.3	A9.4	A9.5
Od místního ke globálnímu (A10)	A10.1	A10.2	A10.3	A10.4	A10.5

Pozn.: Žlutá barva označuje závazky, které jsou tématy pokryty

Z analýzy vyplynulo, že ani jeden Aalborský závazek (A1–A10) není pokryt cíli Iniciativy CLLD kompletně. Většinou jsou pokryty závazky A1, A3, A4, A5, A8, A9. Pouze částečně jsou pokryty závazky A6 (pouze 1 z 5 podzávazků), A7 (pouze 2 z 5 podzávazků) a A10 (také pouze 2 z 5 podzávazků). Závazek A2 není pokryt vůbec.

4.2 Souvislost témat CLLD s tématy Cílů udržitelného rozvoje (SDGs)

Z komparace témat a charakteristik CLLD s Cíli udržitelného rozvoje je zřejmé, že CLLD se dotýkají většiny SDG, pouze s SDG 2 (Vymýtí hlad, dosáhnout potravinové bezpečnosti a

⁷⁷ Manuál tvorby Strategie komunitně vedeného místního rozvoje pro programové období 2014–2020 (z roku 2014) a Metodický pokyn pro využití integrovaných nástrojů v programovém období 2014–2020 (z roku 2015)

⁷⁸ <http://www.mmr.cz/getmedia/5e196ed2-dc72-4853-9d8a-951d6ec4c2a8/Methodicky-pokyn-pro-vyuziti-integrovanых-nastroju-v-programovem-obdobi-2014-202-verze-2.pdf>

⁷⁹ http://nsmas.cz/content/uploads/2015/07/SCLLD-10112014_mmr.pdf

zlepšení výživy, prosazovat udržitelné zemědělství) a SDG 13 (Přijmout bezodkladná opatření na boj se změnou klimatu a zvládnání jejích dopadů) se neshodují vůbec (viz tabulka 16). Významněji (ve větším rozsahu) jsou pokryty SDG 5, 11, 16, 17 a plně je pokryt SDG 8 (Podporovat trvalý, inkluzivní a udržitelný hospodářský růst, plnou a produktivní zaměstnanost a důstojnou práci pro všechny).

5. Data, indikátory

Místní akční skupiny stanovují v rámci Strategie komunitně vedeného místního rozvoje (SCLLD) strategické a specifické cíle vycházející z analýz v daném území. Pro stanovené cíle většinou nevytvářejí vlastní indikátory k monitorování – měly by se primárně využívat indikátory obsažené v Národním číselníku indikátorů pro programové období 2014–2020 (NČI 2014+)⁸⁰. NČI je soubor všech centrálních indikátorů, které jsou nositeli informace o věcném plnění projektů/programů financovaných ze strukturálních fondů EU. Obsahuje po technické a metodické stránce upravené indikátory s jasnou definicí, měrnou jednotkou a kódováním. Strategie může obsahovat i další indikátory vztažené ke stanoveným cílům⁸¹.

⁸⁰ <http://www.strukturalni-fondy.cz/cs/Fondy-EU/Narodni-organ-pro-koordinaci/Monitorovani/Monitorovani-vecneho-pokroku/Narodni-ciselnik-indikatoru-aktualizace>

⁸¹ http://nsmascr.cz/content/uploads/2015/07/SCLLD-10112014_mmr.pdf

Tab. 16 Napojení témat CLLD na Cíle udržitelného rozvoje pro roky 2015–2030 (SDGs)

Cíle udržitelného rozvoje pro roky 2015–2030	Dílčí cíle udržitelného rozvoje pro roky 2015–2030												
Vymýtit chudobu ve všech jejích podobách všude ve světě (SDG 1)	SDG 1.1	SDG 1.2	SDG 1.3	SDG 1.4	SDG 1.5	SDG 1a	SDG 1B						
Vymýtit hlad, dosáhnout potravinové bezpečnosti a zlepšení výživy, prosazovat udržitelné zemědělství (SDG 2)	SDG 2.1	SDG 2.2	SDG 2.3	SDG 2.4	SDG 2.5	2.a	2.b	2.c					
Zajistit zdravý životní styl a zvyšovat jeho kvalitu pro všechny v jakémkoli věku (SDG 3)	SDG 3.1	SDG 3.2	SDG 3.3	SDG 3.4	SDG 3.5	SDG 3.6	SDG 3.7	SDG 3.8	SDG 3.9	3.a	3.b	3.c	3.d
Zajistit rovný přístup k inkluzivnímu a kvalitnímu vzdělávání a podporovat celoživotní vzdělávání pro všechny (SDG4)	SDG 4.1	SDG 4.2	SDG 4.3	SDG 4.4	SDG 4.5	SDG 4.6	SDG 4.7	4.a	4.b	4.c			
Dosáhnout genderové rovnosti a posílit postavení všech žen a dívek (SDG 5)	SDG 5.1	SDG 5.2	SDG 5.3	SDG 5.4	SDG 5.5	SDG 5.6	5.a	5.b	5.c				
Zajistit všem dostupnost vody a sanitačních zařízení a udržitelné hospodaření s nimi (SDG 6)	SDG 6.1	SDG 6.2	SDG 6.3	SDG 6.4	SDG 6.5	SDG 6.6	6.a	6.b					
Zajistit přístup k cenově dostupným, spolehlivým, udržitelným a moderním zdrojům energie pro všechny (SDG 7)	SDG 7.1	SDG 7.2	SDG 7.3	7.a	7.b								
Podporovat trvalý, inkluzivní a udržitelný hospodářský růst, plnou a produktivní zaměstnanost a důstojnou práci pro všechny (SDG 8)	SDG 8.1	SDG 8.2	SDG 8.3	SDG 8.4	SDG 8.5	SDG 8.6	SDG 8.7	SDG 8.8	SDG 8.9	SDG 8.10	8.a	8.b	
Vybudovat odolnou infrastrukturu, podporovat inkluzivní a udržitelnou industrializaci a inovace (SDG 9)	SDG 9.1	SDG 9.2	SDG 9.3	SDG 9.4	SDG 9.5	9.a	9.b	9.c					
Snížit nerovnost uvnitř zemí i mezi nimi (SDG 10)	SDG 10.1	SDG 10.2	SDG 10.3	SDG 10.4	SDG 10.5	SDG 10.6	SDG 10.7	10.a	10.b	10.c			
Vytvořit inkluzivní, bezpečná, udržitelná města a obce (SDG 11)	SDG 11.1	SDG 11.2	SDG 11.3	SDG 11.4	SDG 11.5	SDG 11.6	SDG 11.7	11.a	11.b	11.c			
Zajistit udržitelnou spotřebu a výrobu (SDG 12)	SDG 12.1	SDG 12.2	SDG 12.3	SDG 12.4	SDG 12.5	SDG 12.6	SDG 12.7	SDG 12.8	12.a	12.b	12.c		
Přijmout bezodkladná opatření na boj se změnou klimatu a zvládnání jejích dopadů (SDG 13)	SDG 13.1	SDG 13.2	SDG 13.3	13.a	13.b								
Chránit a udržitelně využívat oceány, moře a mořské zdroje pro zajištění udržitelného rozvoje (SDG 14)	SDG 14.1	SDG 14.2	SDG 14.3	SDG 14.4	SDG 14.5	SDG 14.6	SDG 14.7	14.a	14.b	14.c			

Cíle udržitelného rozvoje pro roky 2015–2030	Dílčí cíle udržitelného rozvoje pro roky 2015–2030											
Chránit, obnovovat a podporovat udržitelné využívání suchozemských ekosystémů, udržitelně hospodařit s lesy, potírat rozšiřování pouští, zastavit a následně zvrátit degradaci půdy a zastavit úbytek biodiverzity (SDG 15)	SDG 15.1	SDG 15.2	SDG 15.3	SDG 15.4	SDG 15.5	SDG 15.6	SDG 15.7	SDG 15.8	SDG 15.9	15.a	15.b	15.c
Podporovat mírové a inkluzivní společnosti pro udržitelný rozvoj, zajistit všem přístup ke spravedlnosti a vytvořit efektivní odpovědné a inkluzivní instituce na všech úrovních (SDG 16)	SDG 16.1	SDG 16.2	SDG 16.3	SDG 16.4	SDG 16.5	SDG 16.6	SDG 16.7	SDG 16.8	SDG 16.9	SDG 16.10	16.a	16.b
Oživit globální partnerství pro udržitelný rozvoj a posílit prostředky pro jeho uplatňování (SDG 17)	SDG 17.1 – 17.16.		SDG 17.17	SDG 17.18 – 17.19								

Pozn.: Bílá barva označuje Cíle/témata, které jsou pro místní úroveň v ČR relevantní; modrá barva označuje témata irelevantní; červená barva písma označuje témata, která mohou být na místní úrovni plněna jen v určitých aspektech, jinak jsou zajišťována např. národní legislativou. Žlutá barva pak označuje Cíle/témata, které jsou tématy CLLD pokryty.

9. Zdravá města (*Healthy Cities*)

1. Základní informace

1.1 Popis programu Zdravá města

Zdravá města (*Healthy Cities*) je globální program Světové zdravotnické organizace (WHO). Snahou tohoto programu je postavit problematiku zdraví do popředí zájmu místních samospráv a prosazovat zdraví jako součást kvality lidského života v rámci politických, sociálních, ekonomických i environmentálních aktivit municipalit. Přijetí programu Zdravá města by přitom mělo představovat ucelený přístup, který prosazuje systematické strategické plánování a implementaci opatření v oblasti zdraví⁸². Program Zdravých měst vstoupil v roce 2014 již do VI. fáze, která odráží priority a cíle strategie Zdraví 2020. Těmito průřezovými cíli jsou:

- Zlepšení zdraví obyvatel a snížení nerovností v oblasti zdraví.
- Posílení role veřejné správy v oblasti zdraví a přizvání k řízení a rozhodování všechny složky společnosti, sociální skupiny i jednotlivce.

Na tyto průřezové cíle jsou navázány konkrétní priority Zdravých měst, které v sobě propojují složku vládnutí a konkrétních řešených témat⁸³. Těmito prioritami, resp. tématy jsou:

- ZM1 – investovat do zdraví v průběhu celého života a posilovat roli občanů
- ZM2 – čelit hlavním zdravotním výzvám v Evropě v oblasti infekčních i neinfekčních nemocí
- ZM3 – posilovat zdravotnické systémy reflektující potřeby lidí a rozvíjet kapacity veřejného zdravotnictví; zajistit monitoring a připravenost na krizové situace
- ZM4 – vytvářet resilientní (odolné) komunity a prostředí podporující zdraví.

K dosažení tohoto přístupu, jak deklaruje Evropská síť Zdravých měst, je zapotřebí (i) explicitní závazek municipalit tento program naplňovat, (ii) systematické vedení k jeho plnění, (iii) institucionální změny a (iv) spolupráce mezi jednotlivými odpovědnými sektory.

WHO v rámci programu vytvořila tzv. Evropskou síť Zdravých měst WHO (*WHO European Healthy Cities Network*), která aktuálně sdružuje zhruba 100 certifikovaných evropských municipalit. Zároveň bylo v evropských regionech vytvořeno 30 národních sítí Zdravých měst (jednou ze sítí je rovněž národní síť vytvořená v ČR – Národní síť Zdravých měst), které dohromady sdružují cca 1400 municipalit.

1.2. Zasazení do koncepčního rámce

Program Zdravá města vychází z řady evropských politických iniciativ. Za zásadní lze považovat dokumenty Alma-Atská deklarace (1981), Zdraví pro všechny do roku 2000 (1984), Ottawská charta na podporu zdraví (1986), Agenda 21 (1992) a Zdraví 21 (1998). Ze současných programů, na které navazuje aktuální VI. fáze je to Zdraví 2020 (2012). Program Zdravá města tedy představuje politický rámec – komplexní přístup pro dosažení uspokojivé

⁸² <http://www.euro.who.int/en/health-topics/environment-and-health/urban-health/activities/healthy-cities>

⁸³ Pro bližší specifikaci těchto témat viz http://www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0017/244403/Phase-VI-20142018-of-the-WHO-European-Healthy-Cities-Network-goals-and-requirements-Eng.pdf?ua=1

kvality lidského života v oblasti zdraví. Program Zdravá města sice nepřináší žádné konkrétní (číselně vyjádřené) závazky v oblasti zdraví, ale integruje odborné závěry výše uvedených dokumentů, které specifikují problémy, jež se v oblasti zdraví v dané době jeví jako zásadní, a k jejichž řešení je třeba systémového přístupu. Na základě toho program Zdravá města vytyčuje strategické cíle a priority, resp. témata v úrovni řízení municipalit. Jedná se tedy zejména o systém řízení municipalit v oblasti zdraví a jeho širších souvislostech včetně zahrnutí tématu udržitelného rozvoje, podobně jako je tomu např. u MA21.

2. Vazba na národní úroveň

V roce 1994 vytvořilo jedenáct aktivních měst ČR asociaci s názvem Národní síť Zdravých měst České republiky (NSZM ČR). Tato asociace je otevřená všem typům municipalit, v současnosti sdružuje na 130 měst, malých obcí, mikroregionů, krajů a místních akčních skupin. NSZM ve svém statutu uvádí, že jejím cílem je systematicky podporovat praktickou realizaci hodnot, kterými jsou udržitelný rozvoj, zdraví a kvalita života a to ve vazbě na celou řadu strategických dokumentů ČR, jakými jsou Strategický rámec udržitelného rozvoje ČR, Strategie regionálního rozvoje ČR 2007–2013, Strategický rámec rozvoje veřejné správy pro období 2014–2020 nebo Koncepce podpory místní Agendy 21 v ČR. Členové NSZM jsou metodicky vedeni k naplňování těchto cílů systémem plánování a řízení založeným na principech MA21, tedy principech vycházejících z Agendy 21, k nimž se mezinárodní iniciativa Zdravá města hlásí. V rámci prosazování řízení na principech MA21 NSZM aktivně spolupracuje s Pracovní skupinou MA21 při Radě vlády pro udržitelný rozvoj a společně s ministerstvem životního prostředí, resp. CENIA, vytvořila NSZM platformu pro sdílení a prezentaci naplňování úrovně procesů a postupů MA21 v Databázi MA21. NSZM spolu s dalšími experty tvořila nastavení kritérií pro naplňování jednotlivých kategorií (A–D) MA21 a koordinovala vytvoření dokumentu pro hodnocení nejvyšší kategorie MA21 Metodika hodnocení kategorie „A“ MA21 (Smutný et al., 2012) (blíže k tomu viz místní Agenda 21).

NSZM spolupracuje i s řadou dalších ministerstev – pro místní rozvoj (např. dohoda o součinnosti a vzájemné spolupráci MMR a NSZM, Databáze Strategií), vnitra (např. Metody kvality ve veřejné správě) a národních institucí či municipálních asociací. Ve spolupráci s ministerstvem zdravotnictví se NSZM rovněž podílela na vytvoření Manuálu pro zdravotní plán města⁸⁴, který byl v roce 2014 aktualizován v návaznosti na Národní strategii ochrany a podpory zdraví a prevence nemocí (Zdraví 2020) navazující na strategii Zdraví 2020. NSZM aktivně participuje také v rámci Výboru pro udržitelné municipality na činnosti Rady vlády pro udržitelný rozvoj a prostřednictvím tohoto výboru se podílí na přípravě a připomínkování strategických dokumentů v oblasti udržitelného rozvoje. NSZM tak může tlumočit názory měst, která jsou v síti sdružena, a zajišťuje tak žádoucí kombinaci *top-down* a *bottom-up* přístupu k tvorbě strategických dokumentů. Spolupráce s dalšími municipálními asociacemi (Svaz měst a obcí, Národní síť místních akčních skupin ad.) tuto skutečnost posiluje.

⁸⁴ http://dataplan.info/img_upload/f96fc5d7def29509aeffc6784e61f65b/manual_zdravotplan_verze-2014_final.pdf

3. Vztah k pilířům UR

Mezinárodní iniciativu Zdravá města lze považovat za ucelený přístup, který prosazuje systematické strategické plánování a implementaci opatření v oblasti zdraví v širším kontextu zasazení této problematiky do udržitelného rozvoje. Zdraví představuje jednu z velmi důležitých komponent udržitelného rozvoje a je nezbytnou podmínkou dobré kvality lidského života; v koncepci udržitelného rozvoje představuje poměrně širokou výseč, protože lidské zdraví je ovlivňováno škálou sociálních, ekonomických i environmentálních faktorů. Iniciativa se svými programy zaměřuje na všechny pilíře udržitelného rozvoje – environmentální, sociální i ekonomický; nahlíží je antropocentricky optikou lidského zdraví a tomu své programy přizpůsobuje.

V České republice je situace odlišná. Rozdílnost souvisí se skutečností, že Národní síť Zdravých měst ČR prosazuje metodu MA21 posílenou o princip podpory zdraví jako systém plánování a řízení k udržitelnosti. Svě členy aktivně metodicky vede ke kvalitnímu uplatňování metody MA21 a k podpoře zdraví. Lze tedy konstatovat, že NSZM svými programy a činnostmi a také systémem kritérií a indikátorů pro hodnocení jednotlivých kategorií MA21 (zejména kategorie A) podporuje koncepci udržitelného rozvoje nejen z hlediska lidského zdraví.

V zahraničí i v České republice Zdravá města, respektive NSZM, představují také institucionální pilíř udržitelného rozvoje, neboť reprezentují konkrétní systémy řízení na municipální úrovni, kterými jsou dosahovány cíle udržitelného rozvoje v oblasti zdraví i v dalších oblastech života společnosti ve městech.

4. Vztah k tématům udržitelného rozvoje

Pro analýzu vztahů mezi tématy Zdravých měst a tématy udržitelného rozvoje jsme využili témata, která uvádíme v oddíle 1.1 v bodech ZM1 – ZM4, resp. jejich širší rozpracování, které poskytuje dokument WHO (WHO, 2013⁸⁵).

4.1 Souvislost témat Zdravých měst s Aalborskými závazky

Tab. 17 Napojení priorit, resp. témat Zdravých měst na Aalborské závazky

Hlavní témata/oblasti Aalborských závazků	Kódy konkrétních cílů/závazků (viz Příloha 3)				
Správa věcí veřejných (A1)	A 1.1	A1.2	A1.3	A1.4	A1.5
Místní řízení k trvalé udržitelnosti (A2)	A2.1	A2.2	A2.3	A2.4	A2.5
Společné přírodní statky (A3)	A3.1	A3.2	A3.3 ⁸⁶	A3.4	A3.5
Volba zodpovědné spotřeby a životního stylu (A4)	A4.1	A4.2	A4.3	A4.4	A4.5
Plánování a rozvoj (A5)	A5.1	A5.2	A5.3	A5.4	A5.5
Lepší mobilita, menší provoz (A6)	A6.1	A6.2	A6.3	A6.4	A6.5
Místní akce pro zdraví (A7)	A7.1	A7.2	A7.3	A7.4	A7.5
Živá a udržitelná místní ekonomika (A8)	A8.1 ⁸⁷	A8.2	A8.3	A8.4	A8.5

⁸⁵ http://www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0017/244403/Phase-VI-20142018-of-the-WHO-European-Healthy-Cities-Network-goals-and-requirements-Eng.pdf?ua=1

⁸⁶ Částečně zde shoda v péči o zelené plochy.

Sociální rovnost a spravedlnost (A9)	A9.1	A9.2	A9.3	A9.4	A9.5
Od místního ke globálnímu (A10)	A10.1	A10.2	A10.3	A10.4	A10.5

Pozn.: Žlutá barva označuje závazky, které jsou tématy pokryty, pokud jsou závazky pokryty z části, je to uvedeno v tabulce číselným odkazem na poznámku pod čarou.

Z analýzy vyplývá, že mezinárodní program Zdravá města jako systém řízení na municipální úrovni z většiny pokrývá témata daná Aalborskými závazky. Zdánlivě méně pokryté je téma živé a udržitelné místní ekonomiky – tu Zdravá města řeší v obecné rovině jako plánování a vytváření podmínek pro ekonomický rozvoj v rámci měst jako podmínky pro vybudování rezilientních komunit a také jako podmínky pro snižování nerovností. Lze tedy předpokládat, že řada témat Aalborských závazků v oblasti Živé a udržitelné ekonomiky je v programu Zdravých měst implicitně zahrnuta do této obecné formulace.

4.2 Souvislost témat Zdravých měst s tématy Cílů udržitelného rozvoje (SDGs)

Analogická analýza témat byla provedena také ve vztahu k SDGs (viz tabulka 18). I zde byla základem pro analýzu témata, která uvádíme v oddíle 1.1 v bodech ZM 1 – ZM 4, resp. jejich bližší specifikace uvedená v dokumentu WHO⁸⁸. Analýza se rovněž opírá o studii WHO, která v rámci SDGs určila ty cíle, které považuje z hlediska svého působení za relevantní⁸⁹. Studie WHO k SDGs se sice nevztahuje specificky k programu Zdravých měst, ale vzhledem k tomu, že Zdravá města nahlíží udržitelný rozvoj zejména z hlediska zdraví a uvedená studie WHO se zabývá vazbou mezi problematikou zdraví a Cíli udržitelného rozvoje, je nutno v naší analýze zohlednit i závěry této studie⁹⁰.

Analýza ukazuje, že témata programu Zdravých měst jsou navázána na celou řadu cílů i podcílů SDGs. Významná je vazba zejména na SDG 3 souvisejícím se zdravým životem a zvyšováním jeho kvality, SDG 11 související s vytvořením inkluzivních, bezpečných a odolných měst, a také s SDG 13, kde Zdravá města dávají do souvislosti tvorbu rezilientních komunit s klimatickou změnou. Relativně malá vazba existuje mezi cíli/tématy SDG 4 (vzdělávání), kde Zdravá města cílí zejména na vzdělávání v oblasti zdravého životního stylu jako podmínky zvyšování kvality lidského života a upozorňují na důležitost zajištění udržitelné dopravy ve městech, aby vzdělávání (z hlediska zajištění dopravní infrastruktury) bylo dostupné všem, včetně znevýhodněných skupin obyvatel. Vzdělávání se tedy věnuje, ale v jiných oblastech, než jaké jsou popisovány přímo v SDG 4. Explicitně není také zřejmá vazba mezi SDG 15 (ochrana a obnova ekosystémů) a tématy Zdravých měst. Zdravá města se zaměřují zejména na zeleň ve městech, tedy umělé městské ekosystémy, širší vazba s okolím měst není v dokumentu podrobněji rozpracována.

⁸⁷ Částečně se prolíná v tématu ZM 4 ve vztahu k resilientním komunitám – plánování a vytváření podmínek pro ekonomický rozvoj.

⁸⁸ http://www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0017/244403/Phase-VI-20142018-of-the-WHO-European-Healthy-Cities-Network-goals-and-requirements-Eng.pdf?ua=1

⁸⁹ <http://www.who.int/mediacentre/events/meetings/2015/un-sustainable-development-summit/en/>

⁹⁰ Do úvahy bereme jen ta témata, která jsme vytypovali jako podstatná pro municipální úroveň v ČR.

5. Data, indikátory

V roce 1998 vytvořila Evropská síť Zdravých měst (*WHO European Healthy Cities Network*) v rámci několikaletého pilotního projektu sadu 32 indikátorů, kterými lze posuzovat parametry zdraví v municipalitách (Webster & Sanderson, 2013). Tyto indikátory jsou přiřazeny 4 klíčovým oblastem (i) zdraví zahrnující indikátory jako např. úmrtnost, nebo hlavní příčiny úmrtí; (ii) zdravotní služby např. s indikátory procento obyvatel krytých zdravotním pojištěním, počet pacientů připadajících na praktického lékaře zajišťujícího primární léčebně preventivní péči; (iii) environmentální ukazatele např. s indikátory nakládání domácností s odpady, přístup k veřejné dopravě či kvalita ovzduší; (iv) socioekonomické ukazatele zahrnující indikátory jako chudoba, zaměstnanost lidí s handicapem či bezdomovectví. Tato sada indikátorů byla vytvořena užším výběrem původní zhruba padesátky indikátorů. Snahou bylo ustanovit takové indikátory, které by mohly sloužit pro *benchmarking* měst a zároveň by pro indikátory byla na úrovni municipalit dostupná data. Vše při zachování tematické relevance⁹¹ indikátorů. Sada je tedy determinována do určité míry právě dostupností dat. Předpokládá se, že pokročilé municipality budou zpravidla počet indikátorů ve svých zdravotních profilech rozšiřovat. Již při tvorbě finální sady byla diskutována nutnost zařadit do sady další indikátory související s mentálním zdravím (deprese) obyvatel, životním stylem obyvatel nebo s problematikou zdraví a migrace (Webster & Sanderson, 2013), což jsou mj. témata, která se objevují ve fázi VI programu. Sada nyní není na stránkách WHO snadno dostupná, nicméně řada v ní stanovených indikátorů je WHO využívána ke komparativním studiím některých znaků zdravotních profilů vybraných měst (např. *City Fact Sheets*⁹²).

Většina indikátorů nemá stanovené cílové hodnoty⁹³, nicméně některé cílové hodnoty indikátorů jsou dány legislativou EU, resp. národní legislativou (viz imisní limity pro znečišťující látky v ovzduší). Indikátory jsou určeny k tvoření zdravotních profilů měst, které mohou jednak přinášet aktuální informace o stavu v daných tématech, jednak reflektovat trendy v daných tématech. Indikátory naplňují data sama města. Dostupnost dat je s ohledem na velikost municipality různá. Geografický rámeček je omezený – dané indikátory mohou využívat spíše střední a větší obce než obce malé, neboť při omezeném počtu obyvatel mohou být reportovaná data (např. hlavní příčiny úmrtí) eticky citlivá.

⁹¹ Relevanci u indikátorů nechápeme pouze jako tematický vztah mezi měřeným faktem a indikátorem, ale zároveň jako vztah mezi naměřenou hodnotou (získanou informací) a skutečností (indikátor popisuje sledovaný fakt úplně). WHO řeší pouze tematickou relevanci.

⁹² http://www.euro.who.int/data/assets/pdf_file/0006/280842/CityFactSheetsBook_12-06.pdf?ua=1

⁹³ Vycházíme z článku Webster, P & Sanderson, D. (2013) a City Fact Sheets (2015).

Tab. 18 Souvislost témat Zdravých měst s Cíli udržitelného rozvoje pro roky 2015–2030 (SDGs)

Cíle udržitelného rozvoje pro roky 2015–2030	Dílčí cíle udržitelného rozvoje pro roky 2015–2030												
Vymýtit chudobu ve všech jejích podobách všude ve světě (SDG 1)	SDG 1.1	SDG 1.2	SDG 1.3	SDG 1.4	SDG 1.5	SDG 1a	SDG 1B						
Vymýtit hlad, dosáhnout potravinové bezpečnosti a zlepšení výživy, prosazovat udržitelné zemědělství (SDG 2)	SDG 2.1 ⁹⁴	SDG 2.2 ⁹⁵	SDG 2.3	SDG 2.4	SDG 2.5	SDG 2.a	SDG 2.b	SDG 2.c					
Zajistit zdravý životní styl a zvyšovat jeho kvalitu pro všechny v jakémkoli věku (SDG 3)	SDG 3.1	SDG 3.2	SDG 3.3	SDG 3.4	SDG 3.5	SDG 3.6	SDG 3.7	SDG 3.8	SDG 3.9	SDG 3.a	SDG 3.b	SDG 3.c	SDG 3.d
Zajistit rovný přístup k inkluzivnímu a kvalitnímu vzdělávání a podporovat celoživotní vzdělávání pro všechny (SDG4)	SDG 4.1	SDG 4.2	SDG 4.3	SDG 4.4	SDG 4.5 ⁹⁶	SDG 4.6	SDG 4.7 ⁹⁷	SDG 4.a	SDG 4.b	SDG 4.c			
Dosáhnout genderové rovnosti a posílit postavení všech žen a dívek (SDG 5)	SDG 5.1	SDG 5.2	SDG 5.3	SDG 5.4	SDG 5.5	SDG 5.6	SDG 5.a	SDG 5.b	SDG 5.c				
Zajistit všem dostupnost vody a sanitačních zařízení a udržitelné hospodaření s nimi (SDG 6)	SDG 6.1	SDG 6.2	SDG 6.3	SDG 6.4	SDG 6.5	SDG 6.6	SDG 6.a	SDG 6.b					
Zajistit přístup k cenově dostupným, spolehlivým, udržitelným a moderním zdrojům energie pro všechny (SDG 7)	SDG 7.1	SDG 7.2 ⁹⁸	SDG 7.3	SDG 7.a	SDG 7.b								
Podporovat trvalý, inkluzivní a udržitelný hospodářský růst, plnou a produktivní zaměstnanost a důstojnou práci pro všechny (SDG 8)	SDG 8.1	SDG 8.2	SDG 8.3	SDG 8.4	SDG 8.5 ⁹⁹	SDG 8.6	SDG 8.7	SDG 8.8	SDG 8.9	SDG 8.10	SDG 8.a	SDG 8.b	
Vybudovat odolnou infrastrukturu, podporovat inkluzivní a udržitelnou industrializaci a inovace (SDG 9)	SDG 9.1	SDG 9.2	SDG 9.3	SDG 9.4	SDG 9.5	SDG 9.a	SDG 9.b	SDG 9.c					

⁹⁴ Tento cíl označuje WHO za cíl relevantní pro její působení, Zdravá města jej však explicitně v dokumentu nezmiňují.

⁹⁵ Tento cíl označuje WHO za cíl relevantní pro její působení, Zdravá města jej však explicitně v dokumentu nezmiňují.

⁹⁶ Tento cíl označuje WHO za cíl relevantní pro její působení, Zdravá města jej zmiňují vzdělávání obecně v preambuli jako jednu z podmínek pro úspěšný rozvoj měst a částečně v tématu ZM 4.

⁹⁷ Zdravá města se zaměřují zejména na segment vzdělávání ke zdravému životnímu stylu jakožto součástí kvality lidského života.

⁹⁸ Implicitně zahrnuto v subtématu bydlení a jeho regenerace.

⁹⁹ Částečně zahrnuto v konstatování o vytváření podmínek pro ekonomický rozvoj v rámci měst jako podmínky pro vybudování rezilientních komunit.

Cíle udržitelného rozvoje pro roky 2015–2030	Dílčí cíle udržitelného rozvoje pro roky 2015–2030											
Snížit nerovnost uvnitř zemí i mezi nimi (SDG 10)	SDG 10.1	SDG 10.2	SDG 10.3	SDG 10.4	SDG 10.5	SDG 10.6	SDG 10.7 100	SDG 10.a	SDG 10.b	SDG 10.c		
Vytvořit inkluzivní, bezpečná, udržitelná města a obce (SDG 11)	SDG 11.1	SDG 11.2	SDG 11.3	SDG 11.4	SDG 11.5	SDG 11.6	SDG 11.7	SDG 11.a	SDG 11.b	SDG 11.c		
Zajistit udržitelnou spotřebu a výrobu (SDG 12)	SDG 12.1	SDG 12.2	SDG 12.3	SDG 12.4	SDG 12.5	SDG 12.6	SDG 12.7	SDG 12.8 101	SDG 12.a	SDG 12.b	SDG 12.c	
Přijmout bezodkladná opatření na boj se změnou klimatu a zvládnání jejich dopadů (SDG 13)	SDG 13.1	SDG 13.2	SDG 13.3	SDG 13.a	SDG 13.b							
Podporovat mírové a inkluzivní společnosti pro udržitelný rozvoj, zajistit všem přístup ke spravedlnosti a vytvořit efektivní odpovědné a inkluzivní instituce na všech úrovních (SDG 16)	SDG 16.1	SDG 16.2 102	SDG 16.3	SDG 16.4	SDG 16.5	SDG 16.6	SDG 16.7	SDG 16.8	SDG 16.9	SDG 16.10	SDG 16.a	SDG 16.b
Oživit globální partnerství pro udržitelný rozvoj a posílit prostředky pro jeho uplatňování (SDG 17)	SDG 17.1 – 17.16.		SDG 17.17	SDG 17.18 – 17.19								

Pozn.: Bílá barva označuje Cíle/témata, které jsou pro místní úroveň v ČR relevantní; modrá barva označuje témata irelevantní; červená barva písma označuje témata, která mohou být na místní úrovni plněna jen v určitých aspektech, jinak jsou zajišťována např. národní legislativou. Žlutá barva pak označuje Cíle/témata, které jsou tématy Zdravých měst pokryty.

¹⁰⁰ Tento cíl označuje WHO za cíl relevantní pro její působení, Zdravá města jej vnímají zejména jako odstraňování zdravotních disparit mez migranty a místními obyvateli

¹⁰¹ Zdravá města se zaměřují zejména na segment vzdělávání ke zdravému životnímu stylu jakožto součásti kvality lidského života.

¹⁰² Tento cíl označuje WHO za cíl relevantní pro její působení, Zdravá města jej explicitně neuvádějí.

10. Zelená města (*Green Cities*)

1. Základní informace

1.1. Popis Zelených měst

Iniciativa Zelené město (*The Green City*)¹⁰³ má za cíl stimulovat zájem obcí a měst o zeleň. Smyslem je zajistit či udržet ekonomický rozvoj tím, že se městský prostor stane atraktivním prostředím pro život lidí i pro působení firem. Zeleň je chápána ne jako okrasný prvek ale jako součást řešení problémů měst např. s vodou nebo kvalitou ovzduší. Tématy Zelených měst jsou tedy zejména biodiverzita, klima a zdraví, ale také ekonomika a sociální koheze. Tato témata jsou specificky zaměřována podle potřeb jednotlivých zemí, např. v Irsku se zabývají také živelným rozrůstáním měst a dopravou. Síť Zelených měst se neřídí jednotnou metodikou, ani se progres měst nevyhodnocuje jednotnou sadou indikátorů apod. Jedná se spíše o volné uskupení měst, která si navzájem vyměňují informace a příklady dobré praxe.

Hybatelem této iniciativy jsou holandská města. Existuje však globální síť, která zahrnuje města a obce z 8 zemí: Holandsko, Německo, Irsko, Itálie, Maďarsko, Bulharsko, Francie a Španělska. Termín „Zelené město“ není právně chráněn, a proto jej používají i další iniciativy, projekty nebo jednotlivé akce.

Pojem „Zelené město“ se někdy také užívá v souvislosti s iniciativou Zelená digitální charta¹⁰⁴ (*Green Digital Charter*). Ta vznikla z podnětu Manchesteru a dalších aktivních měst v roce 2009 a již se k ní připojilo 44 signatářských měst. Charta zdůrazňuje úlohu měst a jejich vzájemné spolupráce při realizaci cílů podle priorit a politik EU v oblasti využití ICT, energetické efektivity, kvality životního prostředí a ochrany klimatu. Signatáři se zavazují spolupracovat při naplňování cílů charty, realizovat pět větších pilotních projektů v oblasti energetické účinnosti s podporou ICT a snížit tzv. uhlíkovou stopu z aktivit města do 10 let o 30 %. Charta souvisí s dalšími iniciativami, jako jsou Chytrá města a Pakt starostů a primátorů. Signatářem se v září 2014 stala i Praha (v ČR zatím jediné město¹⁰⁵).

1.2. Zasazení do koncepčního rámce

S ohledem na skutečnost, že iniciativa nemá žádné stabilní vymezení – a dokonce lze pod tímž názvem nalézt více různých iniciativ – lze konstatovat, že žádný pevný koncepční rámec Zelených měst stanoven není. Zelená města (minimálně na příkladu Holandska) lze spíše považovat za jakési *bottom-up* hnutí několika měst, které prosazuje do popředí zájmu témata udržitelnosti a přístupy „zeleného myšlení“ tím, že zprostředkovávají politikům i laické veřejnosti příklady nových městských trendů v oblasti udržitelného rozvoje.

2. Vazba na národní úroveň

V České republice Zelená města příliš prosazovaným konceptem nejsou. Řada témat, která jsou v rámci hnutí Zelených měst propagována, totiž řeší jiné, dobře etablované iniciativy

¹⁰³ <http://thegreencity.com/>

¹⁰⁴ <http://www.greendigitalcharter.eu/>

¹⁰⁵ http://www.praha.eu/jnp/cz/o_meste/magistrat/tiskovy_servis/tiskove_zpravy/praha_se_pripojuje_k_iniciative.html

jako místní Agenda 21, resp. Zdravá města a v poslední době také Chytrá města. V národním kontextu byl pod termínem Zelené město¹⁰⁶ realizován projekt v Plzni, který si dal za cíl zlepšit kvalitu života Plzeňanů (čistá voda, čisté ovzduší a čistá doprava). Tento záměr dal vzniknout neformálnímu, nepolitickému a otevřenému sdružení, které spojuje město Plzeň, Plzeňský kraj, Plzeňské městské dopravní podniky, a.s., Plzeňskou teplárenskou, a.s., Vodárnu Plzeň a.s. a Škodu Transportation a.s.

3. Vztah k pilířům UR (environmentální, sociální, ekonomický, event. institucionální)

Pokud bychom vzali jako základ pro posouzení vztahu hnutí Zelená města příklad Holandských měst, tak můžeme konstatovat, že toto hnutí se snaží pokrýt všechny pilíře udržitelného rozvoje s tím, že se snaží poukazovat na nejnovější trendy v oblasti udržitelnosti měst. Příklad Plzně však ukazuje, že pojetí Zelených měst může být i jiné. Zde jednoznačně projektu dominuje složka environmentální, k níž jsou vázány cíle v oblasti čistoty ovzduší s vazbou na udržitelnou dopravu, čistoty vody a odpovědném nakládání s odpady. Do určité míry je rovněž zastoupen pilíř institucionální v podobě institucionálního cíle – vypracování krizového plánu města, plánu na rekultivaci prostor zasažených průmyslem a plán řešení outdoorových volnočasových aktivit občanů města. Jednoznačný závěr k iniciativě Zelená města týkající se vztahu k pilířům UR tedy nelze uvést, neboť ve všech analyzovaných příkladech chybí podrobnější rozpracování do konkrétních specifických témat, kterými se iniciativa Zelená města globálně zabývá, a chybí také vazba na konkrétní strategie, či agendy, ze kterých bychom mohli tyto informace získat.

4. Vztah k tématům udržitelného rozvoje

S ohledem na absenci jednotného konceptu Zelených měst a s ohledem na skutečnost, že témata Zelených měst lze odvozovat pouze z velmi obecných názvů oblastí, kterými se zabývají a některých příkladu dobré praxe, které uvádějí, nelze tak jako u ostatních v této zprávě uváděných iniciativ analýzu mezi iniciativou Zelená města a Alborgskými závazky, resp. Cíli udržitelného rozvoje (SDGs) objektivně provést.

5. Data, indikátory

U iniciativ, které zde analyzujeme, nejsou indikátory uvedeny (vzhledem k absenci jednotného konceptu není tato skutečnost překvapující). Přesto existuje index, který v sobě termín Zelená města obsahuje – tzv. Index zeleného města (*Green City Index*)¹⁰⁷. Tento index vyvinula ve spolupráci s firmou Siemens společnost *Economist Intelligence Unit*¹⁰⁸, přičemž v poradním sboru byly přítomni významných celosvětových organizací zabývajících se problematikou udržitelnosti měst (např. UN-Habitat, OECD, ECLEI, WB).

Cílem indexu, který se zabýval hodnocením měst v osmi oblastech – voda, kvalita ovzduší, odpady a využití zemí, emise oxidu uhličitého, energie, stavby (energetická náročnost),

¹⁰⁶ <http://www.zelene-mesto.eu/>

¹⁰⁷ https://www.siemens.com/entry/cc/features/greencityindex_international/all/en/pdf/gci_report_summary.pdf

¹⁰⁸ <http://www.eiu.com/>

doprava a environmentální řízení, bylo hodnocení udržitelnosti v rámci 120 měst světa. Firma Siemens toto měření provedla jako možnou ukázkou toho, jak inovativní technologie a služby mohou napomoci naplňování cílů udržitelnosti ve městech a zlepšení kvality života v nich. Zároveň chtěla městům umožnit sdílet dobrou praxi tam, kde jsou ve stanovených oblastech silné stránky měst. Green City Index podle charakteru dílčích měření, která jsou do indexu agregována, umožňuje hodnotit udržitelnost všude tam, kde je důraz kladen zejména na environmentální pilíř udržitelnosti, který je ve spěti s technologiemi a udržitelnou dopravou. Z našich analýz by takový index byl velmi dobře využitelný v Chytrých městech a v zásadě také velmi dobře koresponduje s chápáním konceptu Zelených měst v Plzni. Index se prakticky nevěnuje problematice sociální ani a ekonomické.

Green City Index kombinuje kvantitativní indikátory s kvalitativními, převažují indikátory kvantitativní. Indikátory jsou vystavěny na solidním vědeckém základě, opírají se z většiny o standardizovaná měření a vhodně pokrývají oblasti, pro něž je index určen (zejména zaměření na environmentální oblast). Index byl aplikován na velká města (např. Helsinky, Oslo, Copenhagen, Praha, Bratislava, Paříž, Bělehrad, Brusel, Riga). Data, která jsou v indexu zahrnuta, jsou tak v těchto velkých aglomeracích poměrně dobře dostupná, z hlediska těchto měst tedy není až tak náročné index aplikovat. U menších měst, kde např. neprobíhá imisní monitoring, by se index naplňoval daty výrazně obtížněji. Index nestanovuje žádné cílové hodnoty, jeho smyslem bylo porovnání velkých evropských aglomerací.

11. Hlavní poznatky a aplikovatelnost iniciativ při hodnocení a plánování udržitelného rozvoje v ČR

1. Hlavní poznatky z analýzy vybraných iniciativ

Kvalitativní obsahová analýza portfolia dostupných dokumentů¹⁰⁹ vybraných iniciativ a jejich přístupů k hodnocení a plánování udržitelného rozvoje přinesla zajímavé poznatky.

První poznatek se týká dostupnosti základních informací o dané iniciativě. Vzhledem k uživatelům v české prostředí jsme nejdříve hledali informace v českém jazyce, dále potom v angličtině. Lze konstatovat, že pro každou z iniciativ základní informace v českém jazyce existují, nicméně pokud v České republice neexistuje organizace (státní či nestátní), která by danou iniciativu systematicky prosazovala, jsou informace poměrně roztržité a není snadné materiály dohledat, event. rozlišit jejich aktuálnost apod. V případě některých iniciativ je tedy nutné dohledat stránky iniciativy také v anglickém jazyce a materiály porovnávat (česká verze bývá zastaralá, neúplná apod.).

Druhý poznatek se týká nejasností v koncepčním či definičním vymezení iniciativ. V některých příkladech se pod jedním názvem skrývají zcela odlišné koncepty (*Green Cities*) nebo různé přístupy k témuž konceptu (*Smart Cities*). V zainteresovaných městech tak může vyvstat nejistota, který z nabízených konceptů nebo konkrétních přístupů je správný či relevantní. Ztěžuje se také potenciální benchmarkování municipalit, které hodnotí udržitelnost zdánlivě stejně, ale reálně – z důvodu konceptuálních či implementačních odlišností – se mohou výsledky lišit.

Třetí poznatek se týká metodické podpory ze strany jednotlivých iniciativ. V českém jazyce je největší metodická podpora poskytována těmi organizacemi (státními či nestátními), které prosazují hodnocené mezinárodní iniciativy na národní úrovni. Obecně platí, že nejvíce jsou jako metodická podpora prezentovány tzv. příklady dobré praxe, kdy smyslem je inspirace, event. snazší a rychlejší realizace konkrétních projektů udržitelného rozvoje na místní úrovni. Tyto příklady se zaměřují vždy na aktuální témata – v současné době např. na adaptaci na klimatickou změnu a s ní související vytváření rezilientních komunit, na aktivity směřující ke snížení emisí skleníkových plynů (*low carbon development*), pozornost se postupně začíná upínat k SDGs atd. Tyto příklady dobré praxe mají v některých případech podobu částečných metodik.

Definice konkrétních témat udržitelnosti, příklady aplikací pro řízení města i indikátory pro vyhodnocování pokroku poskytuje „Metodika konceptu inteligentních měst“¹¹⁰. Poměrně ucelená metodika v podobě metodických listů k indikátorům existuje v českém jazyce také k Evropským společným indikátorům (ECI)¹¹¹. Komplexní návod – „Metodiku pro zdravá města, obce a regiony“¹¹² – rovněž poskytuje pro své členy Národní síť zdravých měst (reprezentující jak místní Agendu 21, tak Zdravá města). NSZM veřejně poskytuje i celou řadu dílčích metodik pro řízení municipalit k udržitelnosti, tedy i pro nečleny (např.

¹⁰⁹ Byly analyzovány veřejně dostupné dokumenty, tj. výroční zprávy, výstupy z projektů, internetové aplikace apod.

¹¹⁰ http://www.mmr.cz/getmedia/b6b19c98-5b08-48bd-bb99-756194f6531d/TB930MMR001_Metodika-konceptu-Inteligentnich-mest-2015.pdf

¹¹¹ <http://www.timur.cz/indikatory/indikatory-eci-timur-9.html>

¹¹² <http://metodika.zdravamesta.cz/>

Udržitelné finanční řízení obcí a regionů¹¹³, Strategické plánování pro města, obce a regiony¹¹⁴ nebo již citovaná Metodika hodnocení kategorie „A“ místní Agendy 21).

Iniciativy jako je Pakt starostů (iniciativa měst a Evropské komise), Udržitelná lidská sídla, Cíle udržitelného rozvoje či místní Agendu 21 (iniciativy OSN) vycházející z Agendy 21 je pak nutno chápat jako zastřešující politické koncepty, které představují důležitý impulz pro proměnu řízení měst k vysoké kvalitě života, ovšem bez ambice tuto transformaci metodicky řídit. V případě těchto iniciativ je tedy zásadní dostupnost základních informací o iniciativě (východiska, koncepty, přístupy k hodnocení ad.), které mohou přebírat iniciativy na národních úrovních. Množství těchto informací lze považovat za dostatečné.

Důležitým předmětem této analýzy bylo zjištění, zda jednotlivé iniciativy využívají indikátory pro vyhodnocování pokroku municipalit k vysoké kvalitě života. Ukazuje se, že většina analyzovaných iniciativ poskytuje vlastní indikátorové sady, ojediněle indexy, nebo odkazuje na indikátory pro municipální úroveň již vytvořené¹¹⁵:

- Iniciativy předpokládají, že data pro naplnění indikátorů budou získávat a poskytovat města sama, tedy ze svých vlastních zdrojů (statistik, měření či jiných šetření). Nezáleží přitom na tom, zda indikátory aplikuje – tj. vytváří, vyhodnocuje a interpretuje – samo město (např. MA21, ECI) či zda tuto službu městu zajišťuje externí organizace (*outsourcing*) (např. *Green City Index* či sada mezinárodní iniciativy Zdravá města aplikovaná WHO).
- Při návrhu některých indikátorů (např. indikátorová sada mezinárodní iniciativy Zdravých měst, česká verze MA21 a částečně také indikátory ECI) byla dostupnost dat ve městech do určité míry zohledněna (*data-driven* přístup). Ostatní iniciativy tuto skutečnost přímo nedeklarují, ale z analýzy indikátorů je zřejmé, že toto hledisko také zohledňují.
- Většina iniciativ neposkytuje k indikátorům metodický návod (metodické listy apod.). Pokud se jedná o indikátory se složitějším výpočtovým algoritmem či interpretací, může být pro města aplikace indikátorů nesnadná. Výjimkou jsou např. Evropské společné indikátory ECI.
- Ve většině případů nejsou indikátory vázány na strategické aj. dokumenty obsahující cílové hodnoty. Tyto jsou stanoveny pouze pro ty indikátory, které mají cílovou hodnotu danou legislativně (např. emise vybraných znečišťujících látek do prostředí) nebo mezinárodním závazkem (např. emise skleníkových plynů). I tyto cíle jsou iniciativami uváděny jen výjimečně – iniciativa působí ve více zemích, ve kterých se národní legislativa nebo mezinárodní závazky mohou lišit. Při interpretaci výsledků proto municipalita využívají *benchmarking* (srovnání s národním průměrem nebo s obdobnými municipalitami) nebo stanovují cílové hodnoty samostatně. Obtížnost interpretace výsledků je závažnou překážkou využívání indikátorů.

2. Aplikovatelnost iniciativ při hodnocení a plánování udržitelného rozvoje

Z uvedených poznatků je zřejmé, že iniciativy zpravidla poskytují uživatelům dobrou představu jak o své činnosti, tak o svých vizích či přímo postupech při naplňování principů udržitelného rozvoje na místní úrovni. Municipalitám jsou poskytovány aktuální informace (i

¹¹³ http://dataplan.info/img_upload/f96fc5d7def29509aeffc6784e61f65b/publikace_pucek_udrz.fin.rizeni.pdf

¹¹⁴ http://dataplan.info/img_upload/f96fc5d7def29509aeffc6784e61f65b/publikace-nszm-el_2.pdf

¹¹⁵ Pro iniciativu MA21 bereme do úvahy indikátorovou sadu vytvořenou v ČR.

když v některých případech ne zcela jednoduše dohledatelné) a v řadě případů i metodická podpora pro plánování a realizaci konkrétních opatření vedoucích k udržitelnosti měst a obcí. Pokud iniciativa nemá v ČR svého proponenta, jsou metodické materiály dostupné pouze v anglickém jazyce.

Indikátory navržené vybranými iniciativami vyžadují poměrně rozsáhlý reporting z oblastí ekonomické, environmentální a sociální. S ohledem na celkovou náročnost sběru těchto dat/informací i jejich analýzu a vyhodnocování, větší uplatnění mají ve větších (a bohatších) municipalitách. Tento trend je dobře patrný v celosvětovém měřítku: komplexní, kvalitně zpracované zprávy o udržitelném rozvoji mají zpravidla velká města (např. hlavní evropská města) a to jak v případě, že reporting zpracovávají sama (vlastní ročenky, výroční zprávy apod.), tak i v případě, že jsou tyto městské profily součástí komplexnějších, např. národních zpráv. Podobný reporting u malých měst chybí.

Klíčovou otázkou je získávání potřebných dat, neboť města a obce musí plně spoléhat na vlastní datové zdroje. Data pro naplnění indikátorů jsou často roztržena v různých databázích (např. národních databázích, databázích městských úřadů, organizací přímo řízených městem, pracovních úřadů, městských firem, případně databázích organizací, které město podporuje – nevládní neziskové organizace, sportovní kluby, apod.). Řada dat není dostupná na místní úrovni vůbec, existují jen pro vyšší územní jednotky – kraje či národní úroveň a jejich přepočtení na místní úroveň je odborně náročný a pro města obtížně realizovatelný. Municipality mají na tento úkol obecně nedostatečné kapacity – jak personální (odbornost, know-how, počet zaměstnanců), finanční, časové ad. Nelze tedy očekávat, že města mohou data dlouhodobě získávat prostřednictvím outsourcingu bez větší finanční podpory. Nabízejí se tedy dva základní scénáře dalšího vývoje, založené na *bottom up* a *top down* přístupech:

1. obce a města začnou sama iniciovat tvorbu vlastní konsolidované/jednotné databáze s potřebnými údaji. V tomto případě by však – pravděpodobně na základě impulsu z úrovně vyššího uskupení (svazů, krajů, státu) – měl být vytvořen schválený seznam indikátorů, včetně podrobných metodik k jejich naplňování, aby města sbírala data a indikátory vytvářela standardizovaným způsobem. Města by se pak mohla dobře porovnávat (viz např. švýcarský projekt Cercle¹¹⁶).
2. databáze pro obce a města vznikne přepočtem dat z národní úrovně na smysluplné nižší územní jednotky (ty se pro různé jevy týkající se udržitelného rozvoje mohou lišit).

V ideálním případě by data o pro tvorbu informací o udržitelném rozvoji pořizovaná na národní úrovni (statistická služba, resorty, výzkumné instituce ad.) byla přepočtena na nižší územní jednotky a zároveň by města doplňovala další relevantní data ze své úrovně. Jednotlivé iniciativy k tomu mohou být prostředníky (tzv. *intermediary organizations*).

¹¹⁶ Cercle je systém indikátorů udržitelného rozvoje vytvořený pro švýcarské kantony a města. Sada klíčových ukazatelů je používána pro porovnání kantonů či měst mezi sebou. Více viz <http://www.bfs.admin.ch/bfs/portal/en/index/themen/21/02/autres.html>

12. Vazba iniciativ na metodiky MMR

Jak bylo uvedeno výše, účelem hodnocených iniciativ je mj. možnost plánování a hodnocení udržitelnosti na místní úrovni. V praxi má však plánování i hodnocení na místní úrovni širší konsekvence přesahující konkrétní iniciativu. Nevychází totiž jen z dokumentů a metodik doporučených iniciativami samotnými, ale často souvisí či navazuje na portfolio dalších nástrojů (strategií, metodik ad.), které jsou poskytovány z centrální úrovně. Znamená to tedy, že v praxi plánování a hodnocení udržitelného rozvoje zpravidla spojuje přístup *bottom-up* a *top-down*.

Centrálně stanovené – závazné či doporučené – metodické a strategické dokumenty zpravidla specifikují důležité priority v dosahování udržitelnosti na národní úrovni – jsou tedy důležitým argumentačním rámcem pro plánování postupů k udržitelnosti. Zároveň také často přinášejí odkazy na legislativu, která s realizací různých opatření souvisí. Pro implementaci či doplnění metodik a postupů jednotlivých iniciativ jsou tak tyto dokumenty naprosto zásadní, neboť shromažďují klíčové informace o prioritách ČR a uskupeních pro ČR významných (EU, OECD, OSN ad.) v oblasti udržitelného rozvoje a zároveň dokladují závaznost vybraných postupů k udržitelnosti. Systematizují tedy často roztržité informace a to v oblasti (udržitelném rozvoji), která je rozsáhlá, komplexní a obtížně koncepčně i metodicky uchopitelná. Praktickou realizaci postupů k místní udržitelnosti tedy centrální metodiky výrazně usnadňují.

Jako dokumenty s vysokou relevancí pro hodnocené iniciativy byly pro účel této studie identifikovány následující:

- „Pomůcka k uplatňování republikových priorit PÚR ČR, ve znění aktualizace č. 1“ (MMR & Ústav územního rozvoje, 2016). Materiál navazuje na „Aktualizaci č. 1 Politiky územního rozvoje České republiky schválenou usnesením vlády č. 276 ze dne 15. 4. 2015“ (dále PÚR ČR). Pomůcka napomáhá k určení a konkretizaci způsobu naplňování priorit v územně plánovací činnosti krajů a obcí pro zajištění udržitelného rozvoje (ve všech třech jeho pilířích), přičemž předkládá citace z dokumentů, které se vztahují k v ní uvedeným prioritám. Stává se tak dobrým argumentačním rámcem pro volbu konkrétních iniciativ. V dokumentu jsou poskytovány výklady k jednotlivým prioritám PÚR ČR a možné způsoby jejich naplňování při územním plánování v krajích a obcích ve vazbě na platnou legislativu. Tato metodika/pomůcka poskytuje velmi systematizované informace (dle priorit ČR) pro všechny iniciativy, které byly v této práci představeny. Platí, že komplexní iniciativy jako MA21 či Zdravá města jsou vázány k většině priorit, které jsou v pomůcce analyzovány. Specifičtější zaměřené iniciativy (např. Pakt starostů a primátorů, Chytrá města či Evropské společné indikátory) mají vazbu jen na některé z popisovaných priorit (Evropské spol. ind. je navíc nutno vnímat jako nástroj dílčího hodnocení těchto priorit). Pomůcka neposkytuje pro konkrétní priority žádné cílové hodnoty ani konkrétní indikátory pro měření dosahování konkrétních cílů. Jejím smyslem je tedy spíše poskytnout argumentační základ a legislativní podklady pro plánování, nikoli pro hodnocení.
- "Metodika vyhodnocení vlivů politiky územního rozvoje a územně plánovací dokumentace na udržitelný rozvoj území" (Hruška, Foldynová, Hana Doleželová, & Samiec, 2013). Cílem metodiky je vytvoření metodického postupu na vyhodnocování vlivů politiky územního rozvoje a územně plánovací dokumentace na udržitelný rozvoj území. Materiál má přispět ke zpřesnění a sjednocení současné praxe v oblasti územního plánování ve shodě s Vyhláškou č. 500/2006 Sb. Pokrývá všechny pilíře udržitelného rozvoje, přičemž

konkrétní obsah, tj. vytyčení témat udržitelného rozvoje, je definován Vyhláškou č. 500/2006 Sb. v platném znění a dále ustanoveními, jež jsou obsažena ve stavebním zákoně a dalších prováděcích vyhláškách. Pro tato témata stanovuje Metodika rovněž indikátory, které jsou do značné míry provázány s existující platnou legislativou. Indikátory jsou zpracovány do jednotné podoby (indikátorové listy) obsahující definici indikátoru, způsob jeho výpočtu, zdroj dat a periodicitu sběru dat. Metodika rovněž přináší způsob interpretace indikátorů ve vazbě na konkrétní pilíř udržitelného rozvoje.

Metodika je pro většinu¹¹⁷ analyzovaných iniciativ velmi dobře využitelná jako podklad pro hodnocení vlastních témat. Pokud je však konkrétní problematika (témata udržitelnosti) iniciativou řešena ve větším rozsahu či detailu, pak bude pravděpodobně obcí výběr indikátorů pro hodnocení rozšířen a s tím bude souviset nutnost sebrat další data. Sama Metodika předpokládá modifikaci indikátorů podle místních specifik a dostupnosti datových zdrojů. Metodiku lze vnímat jako dobrý indikátorový základ; přínosná je zejména vazba indikátorů Metodiky na legislativní dokumenty, a také výčet zdrojů veřejně dostupných dat.

- „Metodika hodnocení disparit na úrovni regionu“ (Rydvalová, Žižka, Hubínka, & Šmída, 2013). Zaměřuje se na hodnocení socioekonomických disparit subregionů, nicméně je do určité míry (zejména v oblasti indikátorů) zajímavá také pro municipální úroveň. Metodika přináší jednak důležité tematické vymezení disparit, jednak návrh systému hodnocení pomocí indikátorů, (hodnocení silných a slabých stránek v socioekonomické oblasti) a následného adresného zacílení nástrojů a politik v daném území. Metodika, resp. její části, jsou vhodné pro ty iniciativy, které se tematicky dotýkají socioekonomických problémů rozvoje obce/regionu – zaměřují se na ekonomický a sociální pilíř udržitelnosti. Podobně jako u předchozí Metodiky jsou inspirující zejména indikátory, které Metodika přináší, velmi přínosná je identifikovaná vazba indikátorů na konkrétní veřejné datové zdroje. Stejně jako u předchozí Metodiky však také zde platí, že iniciativy mohou jít nad rámec sledovaných jevů (detailnějším zaměřením se na konkrétní témata) a danou indikátorovou sadu pravděpodobně budou doplňovat indikátory dalšími. Jen s malou pravděpodobností budou iniciativy využívat složitější statistické výpočty, které metodika navrhuje. Omezeně využitelná je pak Metodika pro Pakt starostů a primátorů (cílen na environmentální pilíř udržitelnosti) nebo pro Evropské společné indikátory (představující systém hodnocení sám o sobě); diskutabilní využití je také u iniciativy Zelená města (nemá pevné konceptuální vymezení a někdy je akcentována pouze složka environmentální).

Výše uvedené Metodiky a pomůcky se dotýkají jednak konkrétních témat udržitelného rozvoje (priorit ČR) a jejich aplikace v území a jednak způsobů vyhodnocování udržitelnosti.

- „Metodika tvorby programu rozvoje obce“ (GaREP & E-Rozvoj.cz, 2013) přináší jeden z možných přístupů k plánování (ve vazbě na Program rozvoje obce stanovený zákonem č. 128/2000 Sb.). Metodika má poněkud obecnější charakter – vychází z teze, že naplňování postupů k udržitelnému rozvoji, ani implementace konkrétních iniciativ, není možná bez zakotvení řešených témat ve strategických dokumentech obce. Je tvořena popisem postupu při plánování na místní úrovni municipalit a webovou aplikací pro tvorbu vlastního programu rozvoje (s možností variability přístupu k němu). Vzhledem k tomu, že Metodika vytyčuje základní osnovu pro tvorbu Programu rozvoje obce a zároveň umožňuje tvorbu plánu ve webové aplikaci, může sloužit jednak k tvorbě zcela nových Programů a jednak

¹¹⁷ Výjimkou jsou Evropské společné indikátory, které samy představují indikátorový systém.

k úpravě Programů stávajících. To je přirozeně výhodou jak při volbě nové iniciativy, tak při zohlednění změn/rozšíření témat v iniciativách s dlouhou tradicí (např. Zdravá města, MA21, Habitat). Z tohoto pohledu je Metodika užitečná pro aplikaci jakékoli z analyzovaných iniciativ.

- „Metodika Konceptu inteligentních měst“ (Bárta et al., 2015)¹¹⁸ Jedná se o oficiální metodický dokument, který vznikl na objednávku MMR s cílem podpořit tvorbu strategie Chytrých měst včetně jejich sektorových programů. Metodika je určena pro vedení měst – politiky i úředníky – kteří se zabývají přípravou strategií v rámci konceptu Inteligentních měst a to v oblastech dopravy, energetiky a informačních a komunikačních technologií. V obecné části popisuje kontext metodiky a její návaznost na zavedené koncepty v ČR – konkrétně MA21. V ostatních kapitolách Metodika definuje koncept, jeho rámec, terminologii, principy, indikátory a příklady pro aplikaci. Vzhledem k jejímu specifickému zaměření na jeden konkrétní rozvojový koncept (koncept Chytrých měst) nelze/nemá smysl hodnotit její využití pro tvorbu nebo zavádění jiných přístupů podporujících udržitelný rozvoj na místní úrovni.

Ministerstvo pro místní rozvoj jako instituce ústřední státní správy ve věcech regionální politiky, územního plánování a další agendy vydává řadu metodických materiálů¹¹⁹ (jejich velká část spadá do oblasti územního plánování a stavebního řádu). Zaměření, jakož i obsah a rozsah těchto metodik, jsou velmi rozdílné – exekuční řízení, stavba pergoly nebo strategické plánování ve městě. Jak bylo uvedeno výše, metodické dokumenty připravované na centrální úrovni veřejné správy (v tomto případě MMR) jsou důležitým argumentačním rámcem pro plánování postupů k udržitelnosti a výrazně napomáhají praktické realizaci postupů k místní udržitelnosti.

¹¹⁸ Metodiku zpracoval kolektiv autorů z Centra dopravního výzkumu, Centra pasivního domu, Clevermaps a Asociace financování infrastruktury pro mobilitu s finanční podporou agentury TAČR (projekt TB930MMR001)

¹¹⁹ Viz <http://www.mmr.cz/cs/Uzemni-a-bytova-politika/Uzemni-planovani-a-stavebni-rad/Stanoviska-a-metodiky/Stanoviska-odboru-uzemniho-planovani-MMR>

13. Případové studie

1. Curych

Švýcarsko a udržitelný rozvoj

Švýcarsko (celým názvem Švýcarská konfederace) je důsledně federální stát, který tvoří 26 autonomních kantonů, resp. polokantonů. V kantonech se nachází celkem 2485 municipalit. Celková populace země činí cca 8 milionů občanů, z toho 20 % cizinců. Každý z kantonů disponuje exekutivní a legislativní pravomocí, má vlastní parlament, vládu, rozpočet a ústavu. Nejvyšší mocí – zákonodárnou i výkonnou – mají občané, kterým podléhají všechna rozhodnutí (o zákonech i věcných skutečnostech). Výkonnou moc na federální úrovni vykonává Federální rada, která má sedm členů a funguje jako kolektivní hlava státu¹²⁰.

Švýcarsko je jedna z mála zemí světa, která má udržitelnost přímo zakotvenou ve federální ústavě. V Hlavě 2 se uvádí, že udržitelný rozvoj je národní cíl, Hlava 73 je pak dedikována udržitelnosti. Vyzývá Konfederaci a kantony, aby usilovali o „vyvážený vztah mezi přírodou a její schopností obnovy na straně jedné a požadavky, která na ní klade lidská rasa na straně druhé“. Za naplňování tohoto ústavního požadavku je zodpovědná Federální rada, přičemž hlavním nástrojem jsou Strategie udržitelného rozvoje (přijaty v letech 1998, 2002, 2008, 2012 a 2016). Pro koordinaci aktivit souvisejících s udržitelností a implementací strategie udržitelného rozvoje byl zmocněn Federální úřad pro územní rozvoj (ARE). Povinností tohoto úřadu je mj. spolupracovat s kantony a obcemi a monitorovat a vyhodnocovat naplňování cílů udržitelnosti ve Švýcarsku (viz obr. 1). Pro monitoring byly vyvinuty dva indikátorové systémy – MONET a CERCLE.

MONET – indikátory udržitelného rozvoje na federální úrovni

Indikátorový systém MONET¹²¹ (*Monitoring Nachhaltiger Entwicklung*), byl vyvinut na federální úrovni a kromě ARE ho společně zajišťují a naplňují daty Federální statistický úřad (FSO), Federální úřad pro životní prostředí (FEON) a Agentura pro rozvoj a spolupráci (SC). Cílem indikátorového systému je poskytovat zájemcům (především občanům, politikům a federálním úřadům) informace o současném stavu a vývoji trendů v sociálním, ekonomickém a environmentálním pilíři udržitelného rozvoje. Dalším cílem je srovnání (*benchmarking*) pozice Švýcarska vzhledem k ostatním státům. Výsledky indikátorů jsou součástí databázového systému MONET, který je veden pouze ve francouzštině a němčině. Kromě dat obsahuje grafy a komentáře k jednotlivým indikátorům, včetně hodnocení jejich vazby na témata strategie udržitelnosti¹²².

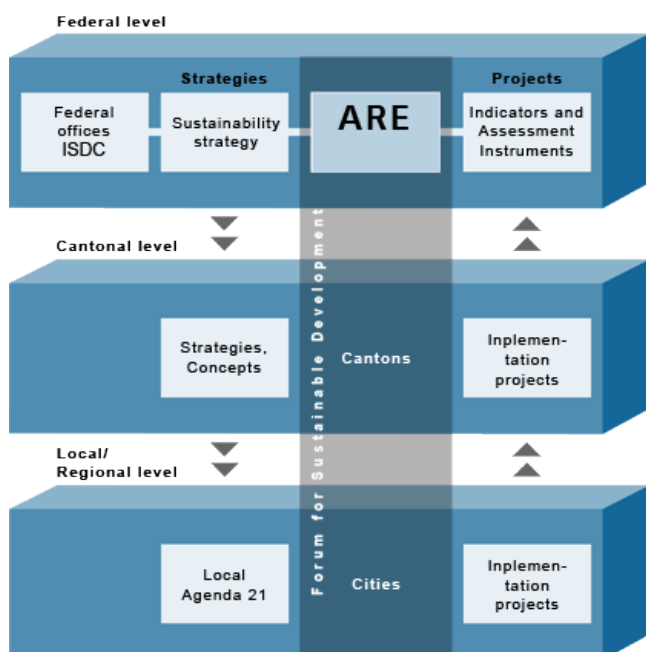
¹²⁰ Switzerland's Political System, Berne, Switzerland: The Federal Council.

<https://www.admin.ch/gov/en/start/federal-council/political-system-of-switzerland.html>

¹²¹ <http://www.bfs.admin.ch/bfs/portal/de/index/themen/21/02/01.html>

¹²² <http://www.bfs.admin.ch/bfs/portal/en/index/themen/21/02/ind9.approach.903.html>

Obr. 1 Systém implementace udržitelného rozvoje ve Švýcarsku

Pozn: ISDC – Meziresortní komise pro udržitelný rozvoj (*Interdepartmental Sustainable Development Committee*), ARE – Federální úřad pro územní rozvoj. Termín *Local Agenda 21* (tj. MA21) zahrnuje různé koncepty a strategie udržitelného rozvoje na místní úrovni.

Zdroj: Federal office for Spatial Development (ARE)

V květnu 2016 byl systém revidován tak, aby lépe reflektoval současnou švýcarskou strategii udržitelnosti¹²³ a také cíle Agendy 2030¹²⁴. Obdobně jako Cíle udržitelného rozvoje OSN (SDGs) obsahuje celkem 17 klíčových témat, respektive klíčových indikátorů (celkem 73 indikátorů). Základní otázkou, na kterou indikátorový systém MONET pomáhá hledat odpověď, je: Rozvíjí se Švýcarsko udržitelným způsobem? Indikátory sledují čtyři dílčí témata:

- Naplňování potřeb – jako dobře si žijeme?
- Spravedlivost, rovnost – jak spravedlivě jsou zdroje distribuovány?
- Ochrana zdrojů – co po sobě zanecháme našim dětem?
- *Decoupling* – jak efektivně používáme naše přírodní zdroje?

Na obr. 2 je ukázka jednoho z klíčových indikátorů ze systému MONET – plocha sídel (zastavěných ploch – bydlení a infrastruktura). Za 24 let sledování narostla ve Švýcarsku o 23,4 %. Hodnota indikátoru na jednoho obyvatele při posledním vyhodnocení činí 407 m², což je ekvivalent dvou tenisových hřišť.

¹²³ Sustainable Development Strategy 2016–2019.

<http://www.are.admin.ch/themen/nachhaltig/00262/00528/index.html?lang=en>

¹²⁴ Agenda 2030 (celým názvem „Přeměna našeho světa: Agenda pro udržitelný rozvoj 2030“ je hlavním výstupem Summitu OSN 25. září 2015 v New Yorku.

Obr. 2 Plocha sídel (zastavěných ploch – bydlení a infrastruktura).

Pozn: Zastavěné plochy zahrnují plochy k bydlení a veškerou infrastrukturu (dopravní, průmyslovou, rekreační ad.)

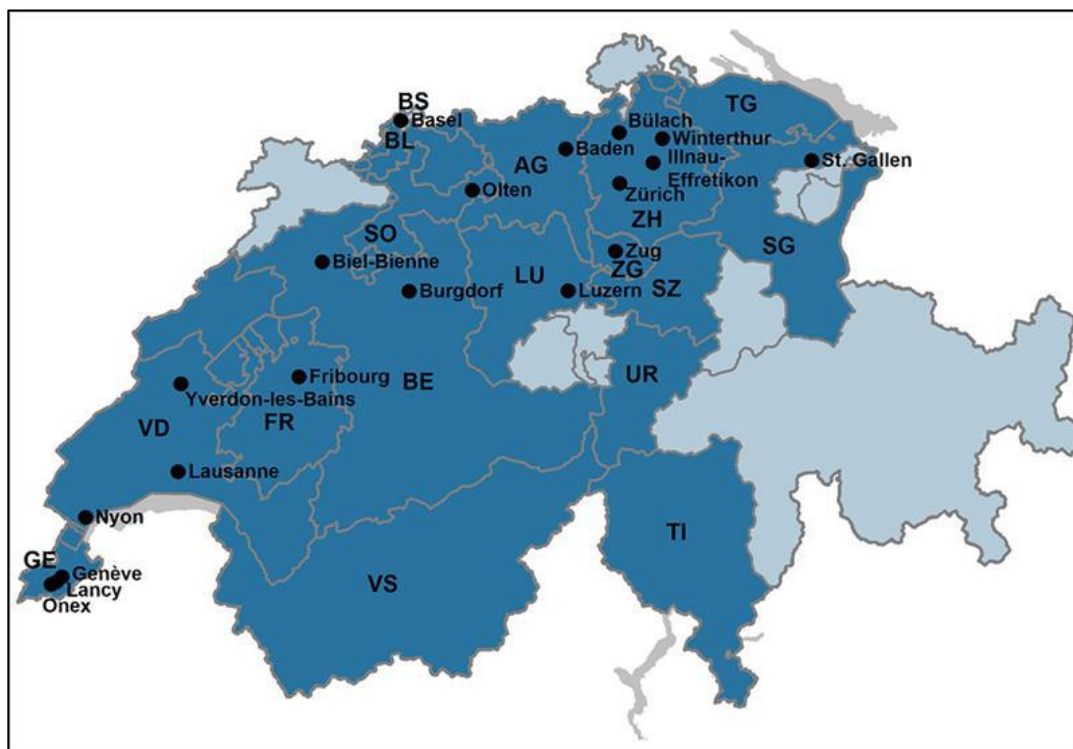
Zdroj: Federal Statistical Office, Switzerland

CERCLE – indikátory udržitelného rozvoje na kantonální a místní úrovni

Indikátory CERCLE představují systém pro hodnocení udržitelnosti na kantonální a municipální úrovni. Obdobě jako MONET tuto platformu koordinuje ARE ve spolupráci s kantony a obcemi a Federálním statistickým úřadem. CERCLE byl navržen *bottom-up* procesem (zdola nahoru), nikoliv expertně či politicky z národní, resp. federální úrovně. Na jeho vývoji se od roku 2005 podílely jak obce, tak kantony. Hlavním cílem této indikátorové iniciativy je vyhodnotit současný stav udržitelného rozvoje na místní a regionální úrovni a posoudit vývoj základních trendů v návaznosti na strategické dokumenty a politická rozhodnutí. Dalším cílem je porovnání (*benchmarking*) obcí a kantonů. Smyslem indikátorů CERCLE je podněcovat debatu mezi různými aktéry v obcích a kantonech o cílech udržitelného rozvoje.

Zapojení do systému CERCLE je dobrovolné. K r. 2015 se zapojilo 17 z 26 kantonů a 19 z přibližně 150 větších švýcarských měst (viz obr. 3).

Obr. 3 Švýcarské obce a kantony zapojené do systému CERCLE

Zdroj: Federal Office for Spatial Development

Indikátory CERCLE pokrývají zhruba 30 témat relevantních z hlediska udržitelnosti obcí a kantonů, sdružených ve třech dimenzích (životní prostředí, společnost a ekonomika). Z této nabídky si municipality vybírají ty indikátory, které budou sledovat. Dále jsou v systému definovány tematické priority pro všechny oblasti udržitelného rozvoje (například kvalita ovzduší, využití území, rozdělení příjmů, atp.) a pro každé téma je definován jeden klíčový indikátor pro obce a jeden pro kantony (viz tab. 19).

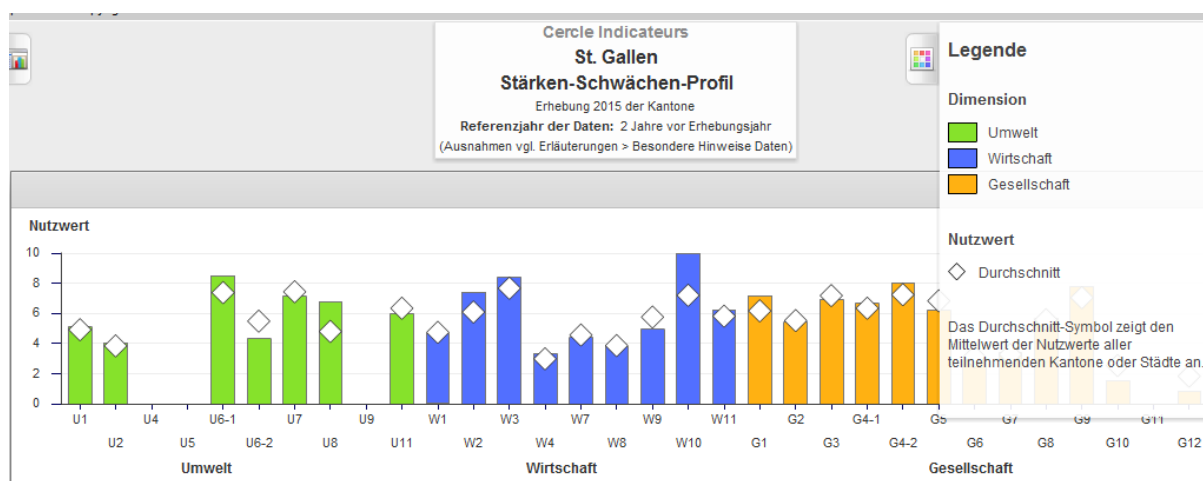
Tab. 19 Přehled tematických a klíčových indikátorů (pro obce i kantony) systému CERCLE

Tematické indikátory	Indikátory pro kantony	Indikátory pro obce
Environmetální dimenze	Environmetální dimenze	Environmetální dimenze
Env 1: Biodiverzita	Diverzita rostlinných druhů	Index hnízdicích ptáků
Env 2: Příroda a krajina	Plochy hodnotných přírodních území	Plochy hodnotných přírodních území
Env 3: Kvalita energie	<i>Obnovitelné zdroje energie (nepoužívané)</i>	Podíl elektřiny z obnovitelných zdrojů
Env 4: Energie	Celková spotřeba energie	Spotřeba elektřiny
Env 5: Klima	Emise CO ₂	Emise skleníkových plynů (<i>pouze monitoring</i>)
Env 6: Materiálová spotřeba	Komunální odpad	Komunální odpad
Env 6: Materiálová spotřeba	Míra separace odpadů	Míra separace odpadů
Env 7: Vodohospodářský plán	Přítok vody na ČOV	Přítok vody na ČOV
Env 8: Kvalita vody	Koncentrace dusičnanů	Znečištění vody na výstupu

	v podzemní vodě	ČOV
Env 9: Využití území	Zastavěné plochy	Zastavěné plochy
Env 10: Kvalita půdy	<i>Znečištění půdy těžkými kovy (nepoužívaný)</i>	<i>Chybějící indikátor</i>
Env 11: Kvalita ovzduší	Index dlouhodobého znečištění (LPI)	Index dlouhodobého znečištění (LPI)
Ekonomická dimenze	Ekonomická dimenze	Ekonomická dimenze
Ekon 1: Příjmy	Kantonální HDP	Průměrné příjmy fyzických osob
Ekon 2: Náklady na bydlení	Cena pronájmů	Cena pronájmů
Ekon 3: Pracovní trh	Míra nezaměstnanosti	Míra nezaměstnanosti
Ekon 4: Investice	Rozšíření, transformace a údržba	Rozšíření, transformace a údržba
Ekon 5: Skutečné náklady	<i>Chybějící indikátor</i>	Uplatnění míry kauzality
Ekon 6: Efektivita využívání zdrojů	<i>Chybějící indikátor</i>	<i>Chybějící indikátor</i>
Ekon 7: Inovace	Pracovní místa v inovativních sektorech	Pracovní místa v inovativních sektorech
Ekon 8: Hospodářská struktura	Pracovní místa v oborech s vysokou produktivitou	Pracovní místa v sektorech s vysokou produktivitou
Ekon 9: Kvalifikace	Kvalifikační struktura	Kvalifikační struktura
Ekon 10: Veřejné finance	Čistá míra zadlužení	<i>Chybějící indikátor</i>
Ekon 11: Daně	Výběr daní	Daňová zátěž jednotlivců
Ekon 12: Výroba	<i>Chybějící indikátor</i>	<i>Chybějící indikátor</i>
Sociální dimenze	Sociální dimenze	Sociální dimenze
Soc 1: Hluk/kvalita prostředí	Hluk z dopravy	Zóny se zklidněnou dopravou
Soc 2: Mobilita	Přístup k veřejné dopravě	Dostupnost veřejné dopravy
Soc 3: Zdraví	Potenciální zkrácení života	Potenciální zkrácení života
Soc 4: Bezpečnost	Počet smrtelných nehod v dopravě	Počet smrtelných nehod v dopravě
Soc 4: Bezpečnost	Počet násilných trestných činů	Krádeže
Soc 5: Distribuce příjmů a bohatství	Nízkopříjmové kategorie obyvatel	Nízkopříjmové kategorie obyvatel
Soc 6: Participace	Účast ve volbách a referendech	Účast ve volbách a referendech
Soc 7: Kultura a volný čas	Výdaje na kultura a rekreaci	Výdaje na kultura a rekreaci
Soc 8: Tvůrčí činnost	Vzdělávání mládeže	<i>Nedokončené vzdělání (nepoužívaný)</i>
Soc 9: Prosperita	Příjemci sociálních benefitů	Příjemci sociálních benefitů
Soc 10: Integrace	Naturalizace	Naturalizace
Soc 11: Rovné příležitosti	Podíl žen v manažerských pozicích	<i>Počet míst pro předškolní vzdělávání (nepoužívaný)</i>
Soc 12: Mezuregionální solidarita	Výdaje na rozvojovou spolupráci	Výdaje na rozvojovou spolupráci

Tyto klíčové indikátory jsou povinné a tak umožňují srovnání. Příklad *benchmarkingu* pro kantonální úroveň viz obr. 4.

Obr. 4 Kanton St. Gallen – profil silných a slabých stránek

Pozn.: Na ose x jsou vyneseny indikátory (U1, U2...; W1, W2...) pro všechny dimenze udržitelného rozvoje (zelená – ŽP, modrá – hospodářství, oranžová – sociální oblast). Bílé čtverce znázorňují průměrnou hodnotu všech kantonů; hodnoty všech indikátorů jsou normalizovány na škálu 0–10 kvůli vzájemné porovnatelnosti.

Zdroj: Federal office for Spatial Development – ARE

Obce a kantony se podílejí na části nákladů souvisejících s vyhodnocováním těchto indikátorů, část hradí federální úroveň. Zhruba 2/3 dat pochází z oficiálních statistik, 1/3 je nutné sbírat na místní či regionální úrovni. Pro kantony jsou tyto průzkumy organizovány každé dva roky, pro obce každé 4 roky. Kantony a obce jsou zodpovědné za:

- Analýzu výsledků indikátorů a jejich promítnutí do rozhodování
- Reflexe svých silných a slabých stránek
- Identifikaci oblastí, kde je možné dosáhnout zlepšení
- Uskutečnění nezbytných koncepčních opatření (pokud je to vhodné a proveditelné).

Výsledky indikátorů CERCLE a řada dalších informací jsou zveřejňovány na národní platformě¹²⁵, která umožňuje velmi komplexní pohled na indikátory:

- Zobrazení silných a slabých stránek
- Zobrazení odchylek od průměru
- Srovnání (*benchmarking*)
- Monitoring v čase
- Výběr ze 3 dimenzí – životní prostředí, společnost a ekonomika
- Výběr z témat (cca 30 témat UR)
- Výběr konkrétního indikátoru
- Výběr geografické úrovně (kantony nebo obce)
- Výběr referenčního roku

Koordinátor iniciativy – Federální úřad pro územní rozvoj (ARE) – zveřejňuje pravidelně souhrnné hodnocení výsledků indikátorů i v textové podobě¹²⁶. Jde o podrobný analytický pohled na udržitelný rozvoj zapojených kantonů a měst (v němčině a francouzštině).

¹²⁵ <http://www.bfs.admin.ch/bfs/portal/fr/index/themen/21/04/01.html>

„Monitor udržitelnosti“ v Curychu

Město Curych je nejen jedním ze švýcarských měst, která se zapojila do systému CERCLE, ale zájem o udržitelnost je zde hlubší – proto vytvořilo tzv. Monitor udržitelnosti¹²⁷. Tvoří ho celkem 21 indikátorů v ekonomické, sociální a environmentální oblasti, které mají ve svém souhrnu odpovědět na nejednoduché otázky: „Jak udržitelný je dnes Curych a co dělá pro to, aby byl udržitelnější? Jak udržitelnost uspokojivě měřit?“. Mezi 21 témat patří:

- Hospodářská výkonnost: místo pro byznys, finanční síla, veřejné finance, místo pro práci, materiální bohatství, nezaměstnanost, bydlení.
- Ekologická odpovědnost: ochrana klimatu, energie, mobilita, materiálové toky, kvalita ovzduší, hluk, příroda a venkov.
- Sociální spravedlnost: kvalita života, sociální jistota, bezpečnost, rovné příležitosti, sladění pracovního a rodinného života, integrace cizinců, meziregionální solidarita.

Monitor udržitelnosti se snaží překonat sektorový přístup, který často převládá jak na místní, tak regionální úrovni. Posuzuje město jako celek a komplexně hodnotí udržitelnost jeho rozvoje v dlouhodobé perspektivě – většina indikátorů obsahuje data za posledních 20 let. Výsledky jsou publikovány jednou za 4 roky ve Zprávě o udržitelnosti města¹²⁸.

2. Oslo

Zelené Oslo

Oslo je hlavní město Norska a správní město kraje Akershus a Oslo, které leží v jihovýchodní části Norska u Oslofjordu. Bylo založeno r. 1048 králem Haraldem III, jeho bouřlivý rozvoj v moderní město nastal teprve v závěru 19. století, kdy od Bergenu převzalo roli nejdůležitějšího norského města. V Oslu žije na rozloze 454 km² cca 658 tis.¹²⁹ obyvatel a v širší aglomeraci města (spadající pod správu více místních úřadů) 942 tis.¹³⁰. V celkové metropolitní oblasti Osla, sahající zhruba 100 km od centra města, žije 1,7 milionu lidí¹³¹, tedy celá třetina obyvatel země. Pro Oslo je charakteristický výrazný populační růst, a to zejména díky imigraci. Tempo růstu dosahuje v posledních letech 2 % ročně, což z Osla činí nejrychleji rostoucí skandinávskou metropoli. Podíl imigrantů, resp. potomků imigrantů v první generaci činí 30 %. Mezi nimi mají největší podíl Pákistánci, dále Švédové, Somálci a Poláci¹³².

¹²⁶ Viz například hodnocení výsledků z měst v roce 2013 – <http://www.bfs.admin.ch/bfs/portal/fr/index/themen/21/04/01.parsys.74940.downloadList.24293.DownloadFile.tmp/20131113fichesvillesfr2013.pdf>

¹²⁷ https://www.stadt-zuerich.ch/prd/de/index/stadtentwicklung/stadt-und_quartierentwicklung/nachhaltige_entwicklung/nachhaltigkeitsmonitoring.html

¹²⁸ Viz například zpráva z roku 2008: Zürich – die nachhaltig ausgerichtete Metropole, Stadt Zürich, 2008.

¹²⁹ Statistics Norway. February 19, 2016. <https://www.ssb.no/befolkning/statistikker/folkemengde/aar-per-1-januar/2016-02-19?fane=tabell&sort=nummer&tabell=256001>.

¹³⁰ Statistics Norway. April 9, 2015. <http://www.ssb.no/en/befolkning/statistikker/befteft/aar/2015-04-09?fane=tabell&sort=nummer&tabell=222371>.

¹³¹ Statistics Norway. August 2015, 2014. <http://www.ssb.no/en/befolkning/statistikker/folkendrkv/kvartal/2015-08-20?fane=tabell&sort=nummer&tabell=236795>.

¹³² Statistics Norway. June 22, 2015, 2016. Immigrants and Norwegian-born to immigrant parents.

Oslo je hospodářským, kulturním a správním centrem Norska. Z hlediska organizace veřejné správy je Oslo jednak městem, jednak regionem (podobně jako například Praha). Místní správu vykonává rada města (*Bystyre*), která má 59 členů. Pod radu spadá pět stálých komisí, které spravují specifické oblasti a disponují vlastní odpovědností. Ve městě sídlí Akademie věd, Výbor pro udílení Nobelovy ceny míru a nejrůznější vysoké školy. Město koncentruje norský obchod, bankovníctví, průmysl a dopravu, včetně námořní. Sídlí v něm jedny z nejdůležitějších světových loďařských společností, rejdařů a námořních pojišťovacích společností.

Liberální politika městského úřadu v Oslu (která odráží obdobnou orientaci země na celonárodní úrovni) vedla k tomu, že metropole je velmi aktivním účastníkem nejrůznějších mezinárodních aktivit směřujících k udržitelnému rozvoji či multikulturnímu soužití. Je pilotním městem Rady Evropy a Evropské komise v rámci Mezikulturního programu měst – ICC¹³³. V r. 2008 bylo Oslo zařazeno do kategorie *Beta World City*, spolu s např. Berlínem, Kodaní či Bostonem¹³⁴. Podle studie „Evropská města budoucnosti“ dosahovalo v roce 2012¹³⁵ mezi velkými evropskými městy nejvyššího hodnocení z hlediska kvality života.

Zmíněná liberální a proaktivní politika městského úřadu vedla k tomu, že Oslo je „udržitelné“, „zelené“, a „environmentálně šetrné“ a takové se prezentuje v nejrůznějších mezinárodních kontextech, projektech a sítích. Mezi nejvýznamnější patří:

Sustainable Cities Awards

Cena organizovaná Evropskou komisí a udělována v minulosti celkem 4x (v letech 1996, 1997, 1999 a 2003). Jejím cílem bylo ocenit aktivní postup měst v oblasti udržitelného rozvoje. Iniciativa navazovala na Aalborskou chartu a Aalborské závazky¹³⁶. Sebehodnocení měst se provádí na základě dotazníku, obsahujícího kvalitativní a kvantitativní otázky. Převažujícím kritériem bylo ocenění snahy o udržitelnost, nikoliv hodnocení na základě tvrdých dat a indikátorů. Oslo se octlo mezi vítěznými městy této ceny v roce 2003¹³⁷.

GreenLux Award

Podle *Good Life Report*¹³⁸ je Oslo nejzelenějším městem světa. K pozitivním výsledkům indikátorů patří: 94 % komunálního odpadu je vytríděno, 85 % dětí chodí do školy pěšky, jezdí na kole nebo hromadnou dopravou, město postupně nahrazuje fosilní paliva obnovitelnými zdroji a usiluje o uhlíkovou neutralitu (viz dále).

¹³³ Intercultural cities programme – <http://www.coe.int>.

¹³⁴ Více viz studie od *Globalization and World Cities Study Group and Network* <http://www.lboro.ac.uk/gawc/world2008t.html>

¹³⁵ Rachel Craig (13 February 2012). "European Cities and Regions of the Future 2012/13". fDiIntelligence.com. Retrieved 12 March 2013.

¹³⁶ Plný název *Charta evropských měst a obcí směřujících k trvale udržitelnému rozvoji*. Dohoda z roku 1994 se zabývá udržitelným místním rozvojem, navazuje na program Místní Agenda 21.

¹³⁷ <https://web.archive.org/web/20110501174310/http://sustainable-cities.eu/Sustainable-Cities-Awards-101-2-3-.html>

¹³⁸ <http://www.goodlifereport.com/green/greenest-international-city-oslo-norway/>

C40 Cities

Síť 80 globálních měst, které usilují o snižování emisí skleníkových plynů a podnikají pro to konkrétní opatření. Síť mj. zařizuje cenu *City Climate Leadership Award*, ve které se stalo Oslo v roce 2014 finalistou¹³⁹.

Pakt starostů a primátorů

Evropská iniciativa měst mířících na snižování emisí skleníkových plynů a adaptaci na změnu klimatu¹⁴⁰. Do paktu se zapojilo přes 6 tisíc evropských měst včetně Osla (od roku 2009).

Green City Index

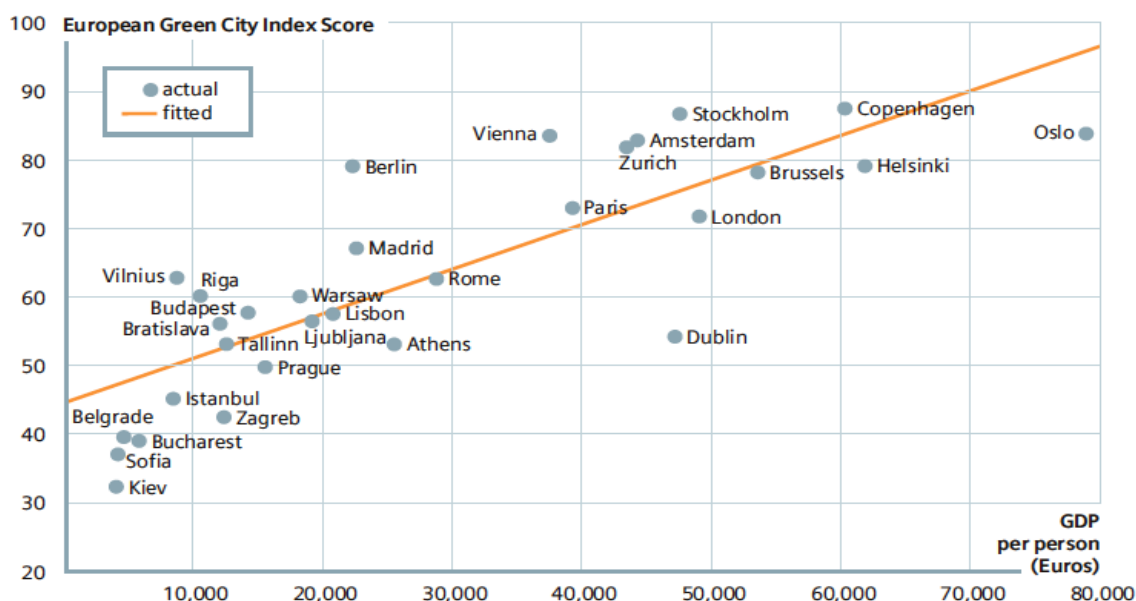
Green City Index je hodnotící zpráva finančně podpořená společností Siemens¹⁴¹ a zpracovaná společností *Economist Intelligence Unit*. Jejím cílem je zhodnotit dopad 30 významných evropských měst na životní prostředí. Hodnocení je založeno na 30 indikátorech posuzující nejrůznější oblasti související s životním prostředím ve městě – emise oxidu uhličitého (CO₂), energie, budovy, doprava, voda, odpady a využití území, kvalita ovzduší, správa životního prostředí. Index agreguje 16 kvantitativních indikátorů a 14 indikátorů kvalitativních. Hodnoty indikátorů jsou normalizovány na škále 0–10 podle kritérií ochrany životního prostředí daných evropskými direktivami; výsledný index dosahuje hodnot 0–100. Oslo se umístilo na 3. místě (za Kodaní a Stockholmem), v oblasti CO₂ a spotřeby energie pak na 1. místě (Praha byla celkově na 24. místě, až např. za Bratislavou). Výsledky mj. ukazují na silnou korelaci mezi bohatstvím daného města (vyjádřeným hrubým domácím produktem na obyvatele) a kvalitou životního prostředí (viz obr. 5).

¹³⁹ <http://www.c40.org/profiles/2014-oslo>

¹⁴⁰ <http://www.paktstarostuaprimatoru.eu/>

¹⁴¹ http://www.siemens.com/entry/cc/features/greencityindex_international/all/en/pdf/report_en.pdf

Obr. 5 Vztah mezi ekonomickou výkonností a kvalitou životního prostředí měst

Zdroj: European Green City Index, Economist Intelligence Unit and Siemens.

European Green Capital

Prestížní soutěž „Evropské zelené město“ je organizována DG Životní prostředí¹⁴² a zaměřuje se na konkrétní kroky velkých evropských měst (nad 200 tis. obyvatel) pro zlepšení životního prostředí pro jeho obyvatele. Vítězné město by zároveň mělo být svým mimořádným přístupem inspirací pro ostatní evropská města. Do soutěže se hlásí samotná města a každoročně je vybráno několik finalistů a pouze jedno vítězné město, které může používat titul *European Green Capital*. První impuls k soutěži vyšel z iniciativy 15 evropských měst v r. 2006, soutěž je organizována od roku 2008, nejprve na dvouleté, od r. 2014 na roční bázi.

Hodnocení je expertní na základě 12 environmentálních indikátorů: klimatická změna – mitigace a adaptace, místní doprava, zelené plochy ve městě včetně udržitelného využití území, příroda a biodiverzita, kvalita ovzduší ve městě, hluk, nakládání s odpady, vodní hospodářství, čištění odpadních vod, eko-inovace a udržitelná zaměstnanost, energetický management a integrovaný management životního prostředí. U každého indikátoru musí město popsat: popis současné situace; popis opatření, které byly implementovány v posledních 5–10 letech; a popis krátkodobých a dlouhodobých cílů a návrh postupu, jak jich dosáhnout.

Oslo se stalo poprvé finalistou této soutěže v prvním ročníku soutěže spolu s dalšími sedmi městy. Oceněno bylo mj. zpoplatnění vjezdu osobních automobilů do města a nárůst využívání veřejné dopravy¹⁴³. Nejvyšší titul získala města Stockholm a Hamburg. Norská metropole podala přihlášku opětovně v roce 2016. Přistoupila k soutěži velmi systematicky,

¹⁴² <http://ec.europa.eu/environment/europeangreencapital/>

¹⁴³ <http://ec.europa.eu/environment/europeangreencapital/winning-cities/previous-finalists/oslo/index.html>

své početné zelené a udržitelné aktivity zastřešila pod hlavičku *OsloGoGreen*¹⁴⁴. Samotná přihláška představuje ukázkový a rozsáhlý report založený na indikátorech o celkem 157 stranách¹⁴⁵. Město si stanovilo tři klíčové oblasti včetně indikátorů a tři metody k dosažení zlepšení. Norská metropole se opět probojovala mezi finalisty, nicméně nedosáhla na nejvyšší příčku (zvítězila Lublaň). Praha se v prvním ročníku soutěže neumístila mezi finalisty a další pokusy už neučinila.

Oblasti:

- Modré a zelené město – Oslo disponuje velkým podílem zeleně a vodních ploch dosažitelných pro všechny obyvatele.
- Město s uzavřeným cyklem – snižování produkce odpadů, oběhová ekonomika.
- Uhlíkově neutrální město – snížení emisí skleníkových plynů o 50 % do r. 2030 a dosažení neutrality v roce 2050; uzavření centra města pro osobní automobily; nejvyšší podíl elektromobilů na obyvatele na světě a řada dalších opatření.

Metody:

- Zelená správa věcí veřejných – město v r. 1998 zpracovalo rozsáhlou a ucelenou politiku ochrany životního prostředí, včetně sady indikátorů. Cíle této politiky jsou integrovány do dalších strategických a koncepčních dokumentů, včetně územního plánu, rozpočtového dokumentu a do rozhodovacích procesů na všech úrovních.
- Vedení příkladem – město chce být příkladem ostatním, že je možné v praxi dosáhnout ambiciózních environmentálních cílů a ukázat postupy, které při tom využívá.
- Participace – klíčem k dosažení cílů je zapojení občanů, neziskovek a podniků působících ve městě.

Používané indikátory

Pro Oslo je charakteristické, že všechny uvedené iniciativy jsou vzájemně provázané a integrované do rozhodování města. Neexistuje nesoulad mezi jednotlivými kroky místní správy a dalších aktérů. Například environmentální politika není v rozporu s rozvojovými plány města, dopravní politikou či rozpočtovými opatřeními. Veškeré cíle jsou zároveň dobře podloženy daty a indikátory, které ukazují pokrok města v minulosti a zároveň směřování k danému cíli. Hodnoty indikátorů jsou publikovány na internetových stránkách města včetně bohatých komentářů.

Portál pro environmentální statistiku a indikátory udržitelného rozvoje města je po aktualizaci stránek zatím pouze v norštině¹⁴⁶. Indikátory jsou členěny do následujících tematických oblastí:

- Odpady a recyklace
- Kontaminovaná půda

¹⁴⁴ <http://earthuntouched.com/norway-leading-environmental-revolution/>

¹⁴⁵

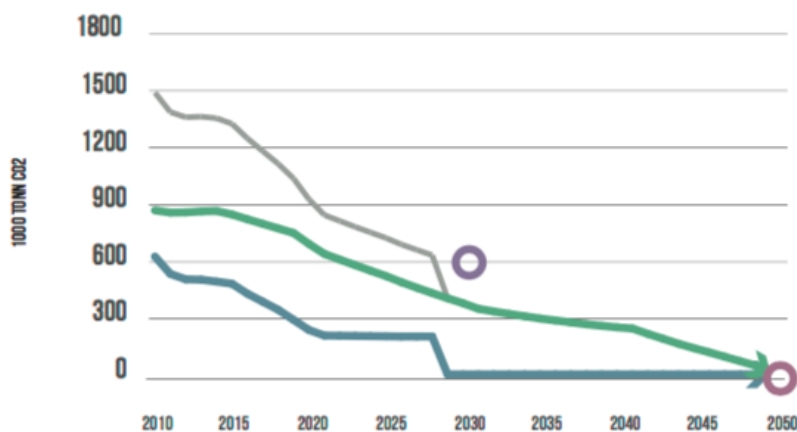
https://www.oslo.kommune.no/getfile.php/Innhold/Politikk%20og%20administrasjon/Statistikk/Oslo%20Europe an%20Green%20Capital_s%2B%20knad_norsk_web_72dpi%20%281%29.pdf (v norštině)

¹⁴⁶ <https://www.oslo.kommune.no/politikk-og-administrasjon/statistikk/miljostatus/>

- Klima a energie
- Kvalita ovzduší
- Příroda a biodiverzita
- Hluk z dopravy a klidové zóny
- Využití území a rekreační území
- Voda a vodní cesty
- Udržitelná mobilita – modální rozdělení dopravy
- Osobní automobily a veřejná doprava
- Statistické publikace

Každá oblast je ilustrována množstvím indikátorů a je popsána srozumitelným slovním hodnocením. Indikátory je možné zobrazit jednotlivě či jsou publikovány souhrnně ve výročních zprávách o životním prostředí a klimatické politice města¹⁴⁷. Grafická prezentace ukazuje jednak vývoj indikátoru v minulosti, jednak trajektorii ke stanovenému cíli (pokud je stanoven), viz obr. 6.

Obr. 6 Vývoj emisí skleníkových plynů Osla a směřování ke stanoveným cílům pro rok 2030 a 2050

Legenda: Černá linie – celkové emise, zelené linie – emise z mobilních zdrojů, modrá linie – stacionární emise, kroužky – cíle pro r. 2030 a 2050.

Zdroj: Miljø- og Klimarapport, 2014.

3. Seattle

Udržitelný Seattle

Seattle je největším městem amerického severozápadu (cca 610 tis. obyvatel). Leží ve státě Washington, asi 180 km jižně od hranic s Kanadou, obklopují jej vody zálivu *Puget Sound* a Washingtonského jezera. Kromě toho, že je Seattle udržitelné město, má kvůli bohaté zeleni také přezdívku Smaragdové město.

¹⁴⁷ <https://www.oslo.kommune.no/politikk-og-administrasjon/statistikk/statistiske-publikasjoner/miljo-og-klimastatus/>

První osídlení se datuje od poloviny 19. století, k výraznému rozvoji města přispěla zlatá horečka na Klondiku v r. 1897. V průběhu první světové války zde vznikl silný loďařský průmysl, z města se postupně stalo významné průmyslové středisko. Město prodělalo vývoj známý z mnoha amerických měst, který lze dobře dokumentovat na dopravě – rozvíjející se město koncem 19. století uspokojilo potřebu přepravy systémem veřejné dopravy, tj. tramvajovými linkami, postupně však byly vytlačeny rozvojem automobilismu, v lepším případě zavedením trolejbusů (v r. 1941). V současné době je veřejná doprava zajišťována bohatou sítí autobusové dopravy, trolejbusy, dvěma linkami příměstské kolejové dopravy a jednou obnovenou tramvajovou linkou. V Seattlu působí univerzita, které patří k deseti nejlepším na západě USA; nejen proto je Seattle označován za město s nejvzdělanějšími obyvateli v Americe¹⁴⁸.

Seattle je synonymem pro udržitelné město (Atkisson, 1996). Iniciativa Udržitelný Seattle (*Sustainable Seattle*) byla založena v r. 1991 jako výsledek workshopu pořádaného *Global Tomorrow Coalition* o tom, jak měřit a hodnotit rozvoj. V r. 1993 již Seattle publikoval svoji první sadu 20 klíčových indikátorů¹⁴⁹. Tato první zpráva byla široce prezentována doma (mj. Prezidentskému výboru pro udržitelný rozvoj¹⁵⁰ a mnoha americkým městům) i v zahraničí (na *Global Forum* v Manchesteru, Evropské komisi ad.). V r. 1995 vychází 2. indikátorová zpráva obsahující konečných 40 klíčových ukazatelů, o rok později je Seattle za vývoj a aplikaci indikátorů oceněn OSN na konferenci Habitat.

Iniciativa „Udržitelný Seattle“ je neziskový projekt, jehož se účastní nevládní organizace, městský úřad, podnikatelé a především dobrovolníci. Na různých akcích tohoto projektu – od recyklace po ochranu klimatu – participují stovky dobrovolníků. V r. 2000 město ohlásilo první uhlíkově neutrální energetický podnik na výrobu elektřiny v USA; recyklace odpadů z rodinných domů dosahuje 70 %; v rámci projektu Zelené partnerství bylo obnoveno 250 hektarů městských lesů; byla zprovozněna „nejzelenější“ komerční budova na světě *Bullitt Center*; efektivní systém parkování *SeaPark* cenově reagující na poptávku atd. V r. 2005 starosta Seattlu zorganizoval konferenci starostů na podporu klimatu (*U.S. Conference of Mayors Climate Protection Agreement*), která od té doby získala závazky víc než tisíc amerických měst k redukci skleníkových plynů. Seattle sám chce dosáhnout uhlíkové neutrality v r. 2050 – již nyní je spotřebovaná elektřina produkována z 90 % hydroelektrárnami, programy podporující obnovitelné zdroje¹⁵¹ umožňují jejich využívání více než 12 tis. zákazníkům. Tyto projekty vycházející z propracovaných akčních plánů – např. *Zero Waste Strategy*, *Carbon Neutral Seattle Public Utilities*, *Transportation Strategic Plan*, *Habitat Conservation Plan*, *Urban Forest Stewardship Plan* ad. Zastřešující plán pro rozvoj města v souladu s principy udržitelného rozvoje „K udržitelnému Seattlu“¹⁵² byl přijat v r. 2005.

¹⁴⁸ Průzkum Amerického úřadu pro sčítání lidu ukázal, že ze všech amerických velkoměst má Seattle nejvyšší procento vysokoškolsky vzdělaných osob)

¹⁴⁹ 1993 Indicators of Sustainable Community

¹⁵⁰ U.S. President's Council on Sustainable Development

¹⁵¹ *Green Up* (<http://www.seattle.gov/light/Green/greenPower/greenup.asp>) a *Community Solar* (<http://www.seattle.gov/light/solarenergy/>)

¹⁵² *Seattle's Comprehensive Plan: Toward a Sustainable Seattle*

(<http://www.seattle.gov/dpd/cityplanning/completenesslist/comprehensiveplan/documents/default.htm>)

O tom, že udržitelný rozvoj nemusí být brzdou ekonomického rozvoje, svědčí to, že v Seattlu je nejvyšší minimální mzda v celých Spojených státech – 15 dolarů za hodinu (pro srovnání: v New Yorku je to jen cca 9 dolarů).

Indikátory pro udržitelnou komunitu

Udržitelný Seattle je ale celosvětově znám především systémem hodnocení rozvoje pomocí indikátorů. První soubor indikátorů vznikl již na počátku 90. let jako typická *bottom-up* iniciativa občanů města, kteří chtěli vědět, jakým směrem se jejich město rozvíjí. Charakteristickým rysem indikátorů je tak participativnost – na jejich vzniku se vedle odborníků podílí i zainteresovaná veřejnost. Od r. 1993 jsou výsledky indikátorů publikovány, pravidelně aktualizovány a vylepšovány. Od r. 1995 se používá základní soubor 40 klíčových indikátorů, které se jen mírně modifikují tak, aby lépe informovaly o udržitelnosti, event. více souvisely s novými výzvami rozvoje.

Indikátory kromě dat o Seattlu také zahrnují regionální údaje o *King County*¹⁵³. Cílem je postupně zahrnout i ekologicky důležité území Pugetův záliv, nicméně pro občany jsou nejdůležitější podrobná data o jednotlivých čtvrtích Seattlu, která se sbírají v rámci iniciativy SUNI (*Sustainable Urban Neighborhood Initiative*).

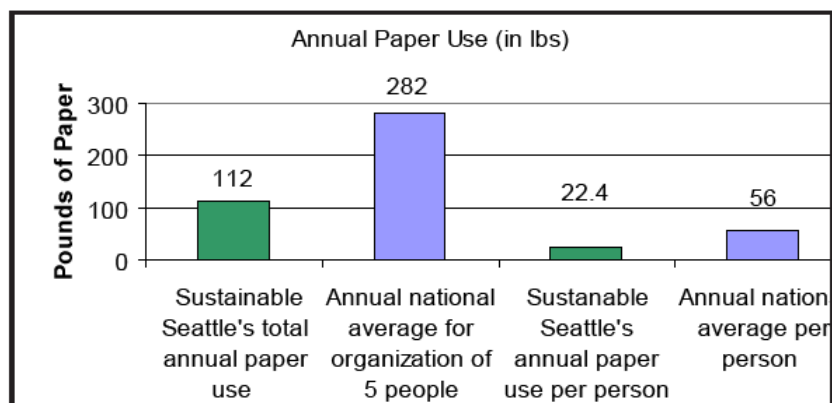
Indikátory slouží k vyhodnocování cílů stanovených v rozvojovém plánu města. Metodika vyhodnocování je různá v závislosti na sledovaném jevu, počtu indikátorů, délce sledování apod. Např. pro nakládání s odpady jsou použity indikátory „celkové množství produkováných odpadů“ a „podíl recyklovaného odpadu“. Pozitivní zjištění, že podíl recyklace roste, je tak relativizováno negativním výsledkem současného růstu celkového množství odpadů. Indikátor „podíl mládeže-dobrovolníků“ je porovnáván s celostátním průměrem (46 % v Seattlu vs. 32 % ve státu Washington). Index kvality ovzduší – vyjádřený jako počet dnů s 5-stupňovou škálou kvality – je sledován již od r. 1980 a poskytuje tak možnost analyzovat trend.

Indikátory – celkem 40 – jsou rozděleny do pěti tematických skupin: populace a zdroje, mládež a vzdělávání, zdraví a komunity, ekonomika, životní prostředí). Každý indikátor je ve zprávě přehledně a jednotně prezentován graficky a textem zahrnujícím popis, definici, interpretaci, hodnocení a souvislosti. Indikátory neslouží jen pro jednosměrný reporting (tedy informování veřejnosti), ale přímo spoluvytvářejí strategii udržitelného rozvoje a podílejí se na definici udržitelného města (Gahin, Veleva, & Hart, 2003). Od r. 2006 se k původním indikátorům přidaly vybrané indikátory z globální sady GRI¹⁵⁴ (*Global Reporting Initiative*) s cílem měřit udržitelnost organizace (např. indikátory na spotřebu vody, pohyb/fluktuační zaměstnanců, spotřeba zdrojů, emise skleníkových plynů ad.) (viz obr. 7)

¹⁵³ *King County* je okres ve státu Washington se 2 mil. obyvateli (nejzaldidnější okres ve státu). Sídlem okresu je jeho největší město Seattle.

¹⁵⁴ GRI Guidelines – <https://www.globalreporting.org/Pages/default.aspx>

Obr. 7 Spotřeba kancelářského papíru

Legenda: Spotřeba kancelářského papíru (v librách); Celková spotřeba, Průměrná národní spotřeba v organizaci s 5 zaměstnanci, Průměrná spotřeba na osobu v org. Sust. Seattle; Průměrná národní spotřeba na osobu

Zdroj: Sustainable Seattle (Sustainability Report 2006)

V r. 2012 se Seattle připojil k hodnocení *STAR Communities*¹⁵⁵, což je národní certifikovaný systém, který standardizovaným postupem hodnotí udržitelnost rozvoje amerických měst. Hned v r. 2014 získal nejvyšší hodnocení 5 hvězdiček (spolu s Baltimorem, Cambridge a Northamptonem) – pro zajímavost: Washington D.C. nebo Portland mají 4 hvězdičky, Cleveland nebo Houston 3 hvězdičky atd.¹⁵⁶.

¹⁵⁵ STAR – Sustainability Tools for Assessing and Rating Communities (<http://www.starcommunities.org/>)

¹⁵⁶ Seattle recognized as the nation's most sustainable city – <http://murray.seattle.gov/seattle-recognized-as-the-nations-most-sustainable-city/#sthash.z>

14. Závěr

Předkládaná studie má za úkol zhodnotit vybrané iniciativy a přístupů municipalit k hodnocení a plánování udržitelného rozvoje. Měla tak několik dílčích cílů:

1. Popsat a analyzovat deset vybraných iniciativ podle zadané jednotné struktury (základní informace o iniciativě, vazba iniciativy na národní úroveň, vztah k pilířům udržitelného rozvoje, vztah k tématům udržitelného rozvoje a využívání dat a indikátorů iniciativou)
2. Sumarizovat poznatky této analýzy z hlediska uplatnitelnosti iniciativ v prostředí ČR
3. Popsat aplikovatelnost iniciativ při plánování a hodnocení udržitelnosti na místní úrovni ve vztahu k metodikám vzniklým v gesci MMR
4. Přinést ilustraci aplikovaných metodik na příkladu konkrétních měst (Curych, Oslo, Seattle)

Pro naplnění těchto cílů byla zvolena metoda *desk-based analysis* – kvalitativní obsahová analýza dostupných písemných zdrojů daných iniciativ a měst. Výběr dokumentů k analýze byl tam, kde to bylo možné, s iniciativami na národní i mezinárodní úrovni konzultován. Analýza sekundárních dat byla podpořena dlouholetou expertízou tvůrců zprávy v oblasti udržitelného rozvoje a jejich působení v expertních skupinách, vědeckých radách apod.

Hlavní poznatky z analýzy ukazují, že existuje celá řada přístupů (konceptů, metodik, postupů) k implementaci udržitelného rozvoje na místní úrovni. V mezinárodní odborné literatuře existují stovky a tisíce odborných statí – časopiseckých článků, odborných knih a výzkumných zpráv (Google Scholar např. na dotaz *local+sustainable+development* vygeneruje 6 tisíc odkazů), velmi rozsáhlé začínají být v rozvinutých zemích i národní prameny. Podobně bohatý zdroj informací jsou příklady dobré praxe, tedy případové studie popisující a/nebo analyzující implementaci konkrétní iniciativy nebo její aktivity. ČR tyto přístupy přebírá, přizpůsobuje specifickým podmínkám a aplikuje nebo dokonce rozvíjí. Mnohem méně výzkumu i praktických návodů existuje pro hodnocení udržitelnosti rozvoje na místní úrovni (viz např. Holman, 2009; Turcu 2013). Lze však konstatovat, že i přes častou koncepční i terminologickou neusazenost a nejasnosti různého typu nejsou informace o možnostech plánování, implementaci a/nebo hodnocení udržitelnosti rozvoje na místní úrovni limitujícím faktorem. Za ten lze považovat data – jejich existenci, kvalitu a dostupnost. Podstatné závěry naší studie jsou:

- Existuje celá řada přístupů (konceptů, metodik, postupů) k implementaci koncepce udržitelného rozvoje na místní úrovni. Totéž platí o úrovni národní – tam se ovšem již diskutuje otázka, zdali množství a diverzita různých přístupů a metodik nečiní terén nepřehledným a nesnižuje tak zájem a akčnost potenciálních aktérů. I když základní principy udržitelnosti platí univerzálně bez ohledu na velikost, typ či geografickou polohu sídla, hodnocení místní udržitelnosti se všemi místními specifiky implicitně předpokládá implementaci specifických přístupů. Podmínkou je zde dobrá informovanost a znalost (porozumění) nabídky.
- Česká republika řadu zahraničních přístupů k plánování a hodnocení místní udržitelnosti přebírá, adaptuje (přizpůsobuje specifickým podmínkám) a aplikuje a/nebo i dále rozvíjí. Ukazuje se, že více se uplatňují iniciativy, které z národní úrovně poskytují organizační, metodickou (např. dokumenty v češtině apod.) nebo dokonce finanční podporu. Zaleží také na mediální či jiné PR schopnosti dané iniciativy se zviditelnit a prosadit (jak u vedení obcí, tak u potenciálních donorů)

- Některé/novější přístupy a iniciativy se vyznačují koncepční i terminologickou neusazeností a nejasností. Pokud se pod jedním názvem skrývají zcela odlišné koncepty nebo různé přístupy k témuž konceptu, může to u měst vyvolat nejistotu, který z nabízených konceptů nebo konkrétních přístupů je správný či relevantní. Je tím také ztíženo či znemožněno porovnání municipalit. Zdá se však, že tyto nedostatky nejsou pro plánování, implementaci či hodnocení udržitelnosti rozvoje na místní úrovni příliš limitujícím faktorem.
- Indikátory jsou důležitou součástí vybraných iniciativ. Vytvářejí vlastní indikátorové sady (nebo indexy) nebo odkazují na již existující indikátory pro municipální úroveň. Indikátory neobsahují cílové hodnoty, ani ve většině případů nejsou vázány na strategické aj. dokumenty cíle, limity či standardy obsahující (ty jsou stanoveny pouze pro ty indikátory, které mají cílovou hodnotu danou např. legislativně). Pro interpretaci výsledků se využívá *benchmarking* (srovnání s národním průměrem nebo municipalitami) nebo si cíle stanovují municipality. Odborná náročnost interpretace výsledků může být překážkou využívání indikátorů.
- Klíčovou otázkou je získávání dat, které obce pro tvorbu informací důležitých pro řízení svého rozvoje potřebují. Sledované iniciativy předpokládají, že data pro naplnění indikátorů budou získávat a poskytovat města sama ze svých vlastních zdrojů. Při výběru či tvorbě indikátorů se často bere apriori do úvahy datová dostupnost (měří se pak spíše to, co je měřitelné, nežli to, co je relevantní). Lze předpokládat, že iniciativy – stejně jako obce – by uvítaly existenci jednoho zdroje všech potřebných dat o obci. Takový konsolidovaný zdroj by mohl vzniknout z dat zajišťovaných ČSÚ, resortními statistickými službami a kraji, a byl by doplněn vlastními údaji obce či města.

Použitá literatura a ostatní zdroje

- Action Plan for Cities of the Future, Oslo 2010–2014 (<http://adaptace.ci2.co.cz/en/adaptacni-strategie-pro-oslo>)
- Atkisson, A. (1996). Developing indicators of sustainable community: lessons from sustainable Seattle. *Environmental Impact Assessment Review*, 16(4), 337–350.
- Bárta, D., Martínek, J., Dostál, I., Mynařík, J., & Šmarda, P. (2015). *Metodika Konceptu inteligentních měst*. Brno. Retrieved from http://www.mmr.cz/getmedia/b6b19c98-5b08-48bd-bb99-756194f6531d/TB930MMR001_Metodika-konceptu-Inteligentnich-mest-2015.pdf
- Caragliu, A., Bo, C. Del, & Nijkamp, P. (2011). Smart cities in Europe. *Journal of Urban Technology*, 18(2), 65–82.
- Gahin, R., Veleva, V., & Hart, M. (2003). Do indicators help create sustainable communities? *Local Environment*, 8(6), 661–666.
- Gandalovičová, L., & Lebeda, P. (2015). *Cíle udržitelného rozvoje (SDGs) – prvotní analýza dopadů Agendy 2030 a doporučení pro státní správu ČR*. Glopolis. Retrieved from glopolis.org/soubory/4b24/analyza-sdgs-agenda-2030.pdf
- GaREP, spol. s r. o., & E-Rozvoj.cz, s. r. o. (2013). *Metodika tvorby programu rozvoje obce. Projekt CZ.1.04/4.1.00/62.00008: Elektronická metodická podpora tvorby rozvojových dokumentů obcí*.
- Holman, N. (2009). Incorporating local sustainability indicators into structures of local governance: a review of the literature. *Local Environment*, 14(4), 365–375.
- Hruška, L., Foldynová, I., Hana Doleželová, & Samiec, M. (2013). *Metodika vyhodnocení vlivů politiky územního rozvoje a územně plánovací dokumentace na udržitelný rozvoj území*. Ostrava: PROCES. Retrieved from http://rozvoj-obce.cz/wp-content/uploads/Udrzitelny_rozvoj_v_UP.pdf
- MMR, & Ústav územního Rozvoje. (2016). *Pomůcka k uplatňování republikových priorit PÚR ČR, ve znění Aktualizace č. 1*. Praha, Brno.
- Nachhaltigkeitsmonitoring der Stadt Zürich (2015). https://www.stadt-zuerich.ch/content/dam/stzh/prd/Deutsch/Stadtentwicklung/Publicationen_und_Broschuere_n/Stadt-_und_Quartierentwicklung/Nachhaltige_Entwicklung/Kurzfassung_NHM_de_091215.pdf
- Neumayer, E. (2003). *Weak versus strong sustainability: exploring the limits of two opposing paradigms*. London: Edward Elgar Publishing.
- Oslo kommune SØKNAD om å bli EUROPAS GRØNNE HOVEDSTAD 2016 (<https://www.oslo.kommune.no/politikk-og-administrasjon/statistikk/statistiske-publikasjoner/miljo-og-klimastatus/>).
- Parris, T. M., & Kates, R. W. (2003). Characterizing and measuring sustainable development. *Annual Review of Environment and Resources*, 28, 559–586.
- Røe P. G. (2016). *Green Oslo: Visions, Planning and Discourse*, Routledge, 308 stran.
- Rydvalová, P., Žižka, M., Hubínka, Z., & Šmída, J. (2013). *Metodika hodnocení disparit na úrovni subregionů*. Liberec: Technická univerzita v Liberci.
- Smutný, M., Švec, P., Musil, M., Boušková, J., & Petrová, M. (Eds.). (2012). *Metodika*

hodnocení kategorie „A“ Mistní agendy 21. Retrieved from
http://dataplan.info/img_upload/f96fc5d7def29509aeffc6784e61f65b/metodika_a_ma21_final_verze1.1_duben-2012.pdf

Sustainable Seattle (<http://www.sustainableseattle.org/>)

Sustainable Seattle. Indicators of Sustainable Community 1998. A status report on long-term cultural, economic, and environmental health for Seattle/King County (http://www.communityindicators.net/system/publication_pdfs/72/original/S21998IndicatorsReport.pdf?1385414709)

Sustainable Seattle. Sustainability Report 2006.
(<http://www.zipcon.net/~laura/SustainableSeattleSustainabilityReport2006.pdf>)

Tazia, V. (Ed.). (2003). *European Common Indicators: Towards a Local Sustainability Profile*. Milano: Ancora Arti Grafiche.

The 2008 Municipal Master Plan, Oslo towards 2025
(http://www.planningclimatechange.org/joomla/0_upload/1-_Kommuneplan_2008_-_engelsk_versjon_med_bokmerker.pdf)

Trivelli, J.-B. (2016). Cercle Indicators. Sustainable Indicators at regional level. Prezentace na konferenci. http://ci2.co.cz/sites/default/files/souboryredakce/prezentace_nzm_triveli.pdf

Turcu, C. (2013). Re-thinking sustainability indicators: local perspectives of urban sustainability. *Journal of Environmental Planning and Management*, 56(5), 695–719.

Oslo Urban Ecology Programme 2011–2026 (<https://www.oslo.kommune.no/english/politics-and-administration/green-oslo/plans-and-programmes/urban-ecology-programme-2011-2026/>)

Webster, P., & Sanderson, D. (2013). Healthy cities indicators—a suitable instrument to measure health? *Journal of Urban Health*, 90(1), 52–61.